

BIBLIOTECA
FVNDATIVNEI
VNIVERSITARE
CAROL I.

Nr. Inv. ~~3073.~~ 3987. B

Secțiunea XVI

Raftul E. 81216

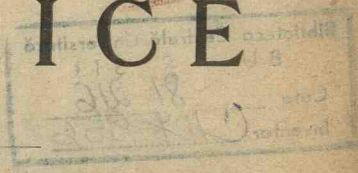
B243349(2)

N° 1874 / B.T. / 113 / 894

N. RADULESCU-NIGER

Ino. 3073

RUSTICE

VOLUMUL II

NUVELE

108956

BUCURESCI
LIBRĂRIA SOCECŪ & COMP.

Calea Victoriei 21

1893.

9/953

N. RADULESCU-NIGER

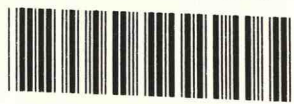
1958

Biblioteca Centrală Universitară
 BUCUREȘTI
 Cota 81 216
 Inventar C107 956

RC 90/02

39,998. — Stabilimentul grafic I. V. Soceă. — București.

B.C.U. Bucuresti

C107956

BUCURIA CEA DIN URMA.

P. S. Sale Arhiepiscopului
Gherasim Timuș Pitișteanu
Locot. Episcop Argeș.

I

Părintele Andreiș Murgu se hodinea sub nukul cel mare din curte. Pe masa de brad, îi sta cartea legată cu piele, cu colțuri de alamă pe la vîrfuri, cu închișetoare la fel. Alătura ochelarii, scoși pe jumătate din tocul lor. Mai încolo, o bărdacă plină cu apă ; iar într'un colț, puiul de pisică al preotesei, cu cerceluși de lână roșie și albastră și cu panglicuță pembea împrejurul gâtului.

Pisoiiu moșăia și torcea.

Părintelui Andreiș îi fugeau ochii pe câmpul plin cu verdeață, iar gândurile lui și mai departe, că mai aprig le e sborul.

9/953

N. RADULESCU-NIGER

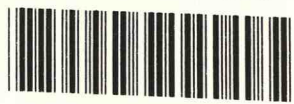
1958

Biblioteca Centrală Universitară
 BUCUREȘTI
 Cota 81 216
 Inventar C107 956

RC 90/02

39,998. — Stabilimentul grafic I. V. Soceă. — București.

B.C.U. Bucuresti

C107956

BUCURIA CEA DIN URMA.

P. S. Sale Arhiepiscopului
Gherasim Timuș Pitișteanu
Locot. Episcop Argeș.

I

Părintele Andreiș Murgu se hodinea sub nucul cel mare din curte. Pe masa de brad, îi sta cartea legată cu piele, cu colțuri de alamă pe la vîrfuri, cu închișetoare la fel. Alătura ochelarii, scoși pe jumătate din tocul lor. Mai încolo, o bărdacă plină cu apă ; iar într'un colț, puiul de pisică al preotesei, cu cerceluși de lână roșie și albastră și cu panglicuță pembea împrejurul gâtului.

Pisoiiu moșăia și torcea.

Părintelui Andreiș îi fugeau ochii pe câmpul plin cu verdeață, iar gândurile lui și mai departe, că mai aprig le e sborul.

Soarele trecea prin frunzișul nucului care 'și culcase umbra la dreapta, încondeia pe la marginile ei chipul frunzelor și, subț copac, felurite ochiuri de lumină poleită.

Salcâmi, cari stăteaū streajă zi și noapte împrejurul ulucelor, se îmbrăcaseră de două zile cu florile dăruite de Prier și împrăștiaū un miros dulce de par'că te-adormia.

Prin curte pasērile ciuguliaū ici și colo ; Griveiū, care iarna sē făcea colac la ușa tindeii, acuma nu'și mai ajungea, așa se lungia de tare la umbra unui vișin.

Casa, cu fața la soare, par'că-ți lua vėzu de curată și frumos văruiță ce era ; ușa și cercevelele ferestrelor erau vāpsite cu cafe-niū, spālate și bine șterse ca și ochiurile de geam care păreaū oglinzi.

În toate se vedea o mână harnică de femeie.

Nu știū la ce anume se gândia părintele Andreiū, fața însă nu-i era tocmai veselă.

Și ce înfățișare la el, de om blând, bun la suflet și cu credință în cele sfinte ale bisericēi !

Era nalt de trup și nițel adus de umeri, că multe poveri îi pusese doar nevoile vieței și cei șapte-zeci de ani ai virstei.

Pėru, desfăcut acuma, îi cădea în plete, pe umeri, ca două caiere de lână albă, în care

tinerețea din vremuri mai uitase câte-va fire negre, rătăcite ici și colo.

Barba, cu desăvârșire albă, deasă și lucioasă, îi acoperea peptu și împlinia aieru blajin al chipului.

Ți-era drag să te uiți la dînsu, și mai drag să'l ascuți grăind cu omenie, și'n așa fel, știi, că făcea pe rumân să înțeleagă, să se rușineze de-o faptă rea și să se căiască.

După ce se gîndi o bucată de vreme, își așeză ochelarii, deschise cartea la viața Sfîntului Gheorghie și începu să citească cu glas.

Iacă atunci o femeie c'un copilaș la sîn, că se ivi la poartă.

Griveiū simți și mîrîi; dar dacă îi mirosi lui a om bun, își întinse și mai lung botu pe labe și rămase nemișcat în lenea lui cea dulce.

— Ce e, Marando? întrăbă părintele pe femeea care par'că să codia să intre.

Dacă văzu însă pe părintele că tot cu blîndețe îi grăește, prinse inimă, trecu pragu, și cu grabă se îndemnă să-i sărute mîna și să o lipească apoi de fruntea ei.

— Eî, ce, iar ai vr'o nevoe, Marando?...

— Sărut mîna, Părinte Andreiū, uite, iar, nu-ți fie cu supărare. Nae de pe unde s'a dus nu mai ne trimete nici o veste; de la curte nu vrea să'mi dea nici un ban, că ci-că

Nae s'a dus să muncească în altă parte și era dator. — Păi uite, oiū munci eū și pentru Nae, am zis boerului. — Tu ai copil de țită și alți duoī care se țin de fustele tale... Nu'ți daū, că nu poți să faci munca cum se cade... — Și iac'așa, Părinte, sărut mâna, n'am încotro să-mi întorc ochii; doar la Sfinția ta, să mă înveți că în ce chip să fac?

— Ei, și Nae a făcut rău, cum a făcut, Marando taică... De! dacă era dator trebuia să rămăie tot pe moșia boerească și să muncească mai cu temeiu...

— Păi nu se mai scăpa, săracu de el, de datorie peste datorie... Că nu's cum pustia, Părinte, sărut mâna, da crește foc datoria la catastihurile boerului...

Părintele Andreiū oftă un pic și câtâ spre cer...

Știa el cum cresc datoriile, că doar văzuse multe, vreme de cincî-zeci de ani!

Dar ce putea el să facă?

Odată numa' cercase și el cu vorbă bună pe lângă unii arendași, pe cari-i socotise mai ai lui Dumnezeu?...

Dar, vorba ceea: în pustiū geaba graiū; cine stă să te-audă?

Știea el, bietu Părintele Andreiū.

De-aceea, ca de-atâtea ori în viața lui, chemâ pe preoteasă.

Era bătrână ca și părintele; fusese femeie

care ascultase de graiu lui blând și de inima lui bună ; trăsesese cu el în jug de-un amar de ani, înnodase cum putuse căpătăiele nevoilor casei,—și, mulțumită Domnului, tot găsisese pururea de unde să poată ajuta și pe alții.

Iac'o, scurtică, slabă, dar în puteri încă, cu fața sbârcită, dar plină de bunătate.

— M'ai chemat, sfinția-ta?

— Da, preoteasă taică. Uite Maranda lui Nae... Nu'șce-are să'ți spuie... și ia vezi, vr'un ciur de mălaiu, nițică legumă n'ai pe unde-va de pristos, și vr'un leu uitat în vr'un colț?... Dă-i, taică, dă-i... și spor să-i fie în casă...

Maranda plecâ în jos ochii muiati în lacrimi, își sărutâ pruncu și se luâ după preoteasă.

Popa Andreiū își cunoștea oamenii din sat și din zece sate de prin prejur.

Pe mulți leneși de fire, îi sfătuisese la hărnicie și-i făcuse oameni : ajutase pe mulți nevoiași cari, cât să trudiau, nu puteau să puie nevoilor capăt.

De tînăr, de când începuse cu slujba în satu Călina, să se îndemne el ca alții să ceară pentru înmormântări, pentru botezuri, pentru cununii atâta, ori atâta, că de unde nu, nici îngropa, nici boteza, nici cununa? Doamne ferește !

De cum îl chema rumânu, alerga; și de multe ori, pe lângă că-i ușura sufletu cu vorba, îi ușura și nevoia cu banu lui din pungă.

Așa făcuse pe rumâni, din tată în fiu, să nu se vrăjmășiască, să ție la biserică drept-credincioși, să ție sfintele sărbători, să creadă în ajutoru celui Sfânt.

Duminicile, și la zile mari, le grăia din ușa altarului și le da povețe; îndemna la ascultare și la hărnicie, precum și unul pe altul să se ajute întru nevoile lor.

În certurile ce nu se putea să nu se întîmple, că doar oameni erau, la Părintele alergați toți pentru împăciuire, și Părintele Andreiș pururea le sta drept sfătuitoare și împăciuitoare.

Cei cu dare de mână nu se dădea înlătură de la datoriile către preot, — după puterea lor; cei săraci făcea și ei când putea și făcea din inimă, căci drag le era Părintele care bine făcea tuturor și rău nimănui.

După ce porni Maranda, încărcată cu mălaiu, legumă și c'un leu de parale, — părintele vru chip să citească.

Însă iarăși îl furară pustiile de gânduri...

Ce amărăciune îi turbură oare sufletu?

Părintele Andreiū avea el ceva, — un ghimpe care i se înfipsese de câtă va vreme într'un colț al inimei și care, uite, îl înțepa în ceasurile lui de odihnă.

Avea pe fiu-său Mihaiū, băiatu cel mai de pe urmă, și care-i rămăsese singur, din opt-spre-zece copii pe care de mici i-i luase Dumnezeu.

II

Și așa pe gânduri stătu Părintele Andreiū multă vreme.

Prinseră a trece într'un târziū copiii de la școală, amestecați cu fetele, două câte două, în rînd ca soldații.

În dreptul casei popei, care cum ajungea, își lua căciula și striga cu putere și cu glas subțiratec de copil, un : *sărut mîna*

Părintele Andreiū, tresări la cel întâiū strigăt, apoi se ridică și eși în prag ca să poată mulțumi tuturor.

Iacă pe urmă și învățatorul.

— Sărut mîna, Părinte Andreiū, îi grăi și se opri în dreptu porței.

— Să trăiești, taică. Încotro ?

— Veniam să mai staū de vorbă cu Sfinția ta.

— Rău nu făcuși, fātu meu. Ia ostenește-te și vin-o să ședem colo.

— Tot subt nucu sfinției tale, hai ?

— Tot subt el, fātu meu, că numai el 'mă-a numărat, pe fi-te-ce an, firele care în-nălbiaă...

— Și faptele bune ale Sfinției tale, Părinte Andreiū... Că de 15 ani de când m'a bătut norocu în comuna asta, numai bine vĕd din partea Sfinției-tale.

Amĕnduoi se așezară subt nuc.

— Păi, face omu ce poate, taică... grăi Părintele și cam gemu când stătu pe scaun.

— Las' Părinte Andreiū, că Sfinția-ta ai făcut mai mult chiar de cât ai putut... Adă-ți aminte ce eram când am venit în comună ?... Un biet ăla, abia eșit din școală, fără multă minte, și care de !... eram trimis să dau minte copiilor... Mai aveam și câte-va năravuri de pe la oraș deprinse... Cum m'ai tĂmăduit de degrabă Sfinția-ta, dacă ai fost om, nu glumă !..

— Zi că ai fost și d-ta pĂmĕnt bun în care a rodit sĕmĭnța sfaturilor mele, fātu meu. Numai de-un nĂrav tot nu te lași...

— Care, Părinte Andreiū, care ? întrebă învĕțătoru și cam plecĂ ochii în jos, și se cam roși la față.

— Te cam ferești și tot e bine, dar și mai bine ar fi să n'ai ce feri, taică... Ce-or

fi având fărâmele alea de fițiuci de te farmecă așa, nu-mi daș seama ; da, uite, prea le învîrtești des cu primaru, cu ăla de la tutunuri, cu logofătu și cu mașinistru de la curte.. Și... vă scuturați rău punga !...

Dascălă Radu Scânteie, o cam încurcă, și scânteiele ochilor lui negri să pierdură într'o căutătură întunecată.

— Ei las' nu te mâhni că'ți zic, — luă vorba Părintele, cu glas blând, împăciuitor... Tot omu, taică, ori cât de pâine albă ar fi, cată să aibă ceva neghină în el...

— Nu, Părinte, nu ; Sfinția ta nu ai nimic, și așa ar trebui să fiu și eă...

— Nu socoti că n'am și eă, taică, nu socoti,—grăi Popa c'un oftat adânc...

— Poate alții fiind pricină, Părinte Andreiū, alții, iar nu că în sufletul Sfinției tale ei fi având vr'o meteahnă...

— Oiū fi făcut și eă vr'o dată în viața mea, dascăle, vr'o faptă urită, dar nu'mi-o aduc aminte unde m'a uitat vremea... De-aiă trag azi necazurile care mă usucă... Dumnezeū nu pedepsește pe nedrept, taică...

— Sfinția ta ai necazuri, Părinte Andreiū? Miru-mă : și totuși te vedește chipu.

— Mihaiū al meu mă turbură, taică, Mihaiū, pe care 'mi-l socoteam toiag bătrănelor.

— Iacă minune ! Și cum, taică Părinte ?

— Apoi nu știi că l'a adus Dumnezeu a-casă de sfintele Paști ? Iar dacă l'a adus, ce bucurie socotești că 'mă-a făcut ? Că de unde l'am primit cu brațele deschise ca pe-o comoară a inimei, cu amărăciune am cunoscut că mai am fiu și amărât am rămas după ce 'mă-a pornit d'acasă.

— Iacă taci, Sfinția ta !... Și'n care chip 'ți-a putut el fi așa de hain ?

Părintele Andreiū își acoperi un pic fața cu amândouă mâinele, ca la cel mai greu păs și oftă ; iar numai după ce trecură câte-va clipe, dobândi graiū să'si poată ușura doru sufletului :

— Apoi, Mihaiū al meu, chip, învață la seminar, că așa ne mângâiasem eū și preoteasa, preot să'l vedem în satu ăsta, în care am păstorit pe rumâni vreme de cincî-zeci de ani !... Că nu mai pot, uite, cât s'ar părea că tot țiu, că tot o s'o mai duc. Și mult ne veseliam, eū și preoteasa, când sosea o drasla, și când împreună vorbeam de cele sfinte, de cele sufletești. Par'că întineream, par'că-mi da inima muguri de floare, când l'auziam că glăsuește așa de frumos troparele, la praznice, și că împlinia rostul sfintei leturghii, din strana dreaptă. Ce să vezi acumă când ne sosi la sfintele Paști ? Nu mai

era Mihaiu al nostru, nu. Las' că l'am făcut cu mare greū să cânte prohodu în Sfânta Vinere a patimilor ; las'că în noaptea Sfintei învieri, care-i bucuria creștinătăței și mângă-erea sufletelor, n'a vrut să cânte de cât *àngerul a strigat*, da pe urmă 'mă-a spus că nu mai are cuget să se facă preot... Of! ce Paște a fost pentru mine, taică... Ciocniam ouăle roșii și parcă'mi venea să plâng...

Părintele se opri din vorbă, că lacrimile îi și înecaseră glasul.

— Ei da cum, de unde gându ăsta? Că uite, ce să'ți spui, Sfinția ta, și eū sunt uluit!

— Nu știu cum și de unde, fătu meu... S'a pus cu mine la vorbă, ca și altă dată, dar alte alea îmi grăia, de nu ne mai înțeleserăm la urma urmei. Că așa cum este legea noastră, el ci-că n'o mai pricepe. Că el nu mai crede în menirea preotului, fiind-că în preoții care le dă învățatură acolo, el nu vede de cât fățarnicie și necredință... că popia, ci-că, a ajuns un fel de slujbă ca orice altă slujbă, cum ai fi, de pildă, d-ta învățător, suprefectu suprefect, pomojnicu pomojnic, primaru primar,—numa' ca să fii, ca să ai un mijloc de traiu, iar nu pentru că crezi în menirea d-tale că o să aducă vr'un bine lumii... Ei, uite, asta m'a lovit adânc

la inimă și, de când s'a dus la seminar înapoi, par'că sunt bolnav, par'că-mi lipsește ceva și par'că n'o să mai puiū la loc ce'mi lipsește... Hei, taică, pacea sufletului n'o mai dregi cum a fost, dac'ajungi s'o pierzi odată... Chiar dacă se întorc lucrurile, uite, îți rămâne par'că un fel de frică ascunsă nu cumva iarăși să vie răul înapoi.

— Da las! nu te mai măhni așa, taică Părinte, c'o să-î vie mintea la loc...

— Domnul o fi știind ce-o fi vrënd cu el și cu mine. L'am sfătuit, 'i-am căzut cu rogu-mă să nu'mi tae așa firu vieței, că de nu s'o face preot, că de-o rămânea necredincios, o să fie moarte pentru mine. Degeaba! Și cum? de unde necredință la el, când neam de neam, am fost preoți și plecați celor sfinte și de viață dătătoare! El, nu și nu, că după ce-o isprăvi patru clase, trece în liceu, la carte dăscălicească, să se facă, ci-că, avocat d'ăia, cu altă vorbă, să știe cum să înșele lumea, să știe să fie strîmb cu legile în mână... ; să spele pe ăi răi, pe păcătoși, și să-î facă buni; să întineze pe ăi buni și să-î facă cu păcate pe cuget... Iacă ce breaslă îi bate lui la ochi; iacă'l ce departe vrea să sară de la trunchiu pomului de unde l'a răsărit Dumnezeu!

— Doamne, Sfinția ta, da adecă la ce t'ei

fi amărând atâta? — grăi preoteasa care se apropiase încet de tot și ascultase cu ochii plini de lacrimi. Atâta odraslă avem și noi... Lasă-l să fie ce-l trage inima; lasă-l să fie norocit în chip și fel cum i se nălucește lui, dacă nu ne-a fost dat să fim și noi norociți alătura cu dînsu...

— Iacă și preoteasa că'mi stă dimpotrivă! zise cu blândețe, dar cu amărăciune, bietul Părintele Andrei.

— Nu'ți staă dimpotrivă, Sfinția ta, că totdeauna m'am uitat în ochii Sfinției tale cu ascultare și cu voie bună; da nu vezi că mă topește amărăciunea sfinției tale și gându că Mihaiu al nostru e și el amărât?

— Of! taci preteasă, taci... Necredința lui Mihaiu și neascultarea lui sunt pentru mine junghiuri de cuțit... și până n'o crede și nu s'o întoarce lângă mine pocăit, vrednic de daru lui Dumnezeu și destoinic să'mi ia locu, — eu nu l'oiu ierta...

— Vai, Sfinția ta, ce vorbă spuseși... Nu 'ți-ar ține-o Dumnezeu în seamă... Și preoteasa se depărtă făcându-și cruce.

III

Era în ziua înjumătățirii praznicului, strada Rusaliilor, cum îi zic rumâni, când
Strat de

adecă a trecut jumătate vremea până la Duminica Mare, a Rusaliilor.

Rumânii țin ziua asta, că'i bine ci-că. Doamne ferește nu 'ți-a eși vre-unu la muncă, să-î tai și capu.

Și doar e în toiu prașitului de-a doua oară,—și a altor munci după cum a căzut și Paștele ; căci sărbătoarea asta se socotește la două-zeci și cinci de zile după Paște.

Și fiind-că anu acela Paștele fusese cu trei zile după Sf. Gheorghe, târziu de tot, — era mult de muncit la câmp și arendașului îi scăpăra măseaua, mai ales că vremea îi stătuse dimpotrivă și acuma purcesese spre îndreptare.

Pornise din ajun, de cu seară, pe isprăvniceii să facă pe rumâni să iasă la câmp. Rumânii nici vruseră s'audă.

Cum să iasă ei tocmai la *strada Rusaliilor* ? Ori sunt neam străin ? Ce ? să înebu-nească cum se întâmplase lui nea cutare, ori cutărui flăcău ?

Din părinți auziseră așa ceva, și părinții de la moșii lor, — și o țineaă bună.

Pe la dênșii nu să veduse nici om nebun pentru c'a muncit în ziua aea, nici altă întâmplare rea... Frica la unii, dor de praznic

la ăia și de lene la ăil'alți, — iacă pricina adevărată.

Chemase arendașu și pe Părintele Andreiū tot atunci seara și-i grăise :

— Părinte, țeranii ascultă glasu Sfinției tale, pornește, te rog, printre ei și sfătuiește-i să iasă, că uite mi se scutură. rapîța și o zi e mult pentru ea... Unde mai pui porumbu rămas a doua oară nesăpat la mulți?...

— De ! Domnule Cosma, răspunsese Părintele Andreiū, cu dragă inimă le-aș grăi, dar n'o să mă asculte, că e sărbătoare... Și d-ta e bine s'o ții, doamne ferește, să nu ți se întâmple ceva...

— Ia lasă-mă părinte, cu vorbele astea ; tocmai d-ta să crezi așa lucruri?... slujește d-ta la biserică și fă'ți datoria, da lasă pe țeranî să'si vadă de muncă. Rapîța nu așteaptă, părinte, înțelege-mă...

— N'o fi așteptând, Domnule, — însă și ale bisericeî sunt cu rostul lor...

— Uite d'aia n'aveți ce să mâncați iarna, că vara aveți prea multe sărbători, părinte... D'ași fi mitropolit, toate sărbătorile le-ași rânduî iarna și tot să prăznuiți atunci!... Biserică e asta cu atâtea sărbători ? Credință e asta să chefuiești, iar de muncit să fugi că e păcat, dacă'i munci ?

— Domnule Cosma, vorbești par'că n'ai

fi creștin cu frică de Dumnezeu... și e rău, că de, ești om mai cu știință ca noi ăștia...

— Tocmai fiind-că's creștin și mai cu știință, înțeleg credința unde trebuie și cum trebuie, ca și munca la vremea ei! Fiind-că a fost tot ploii, și cu soarele de azi, dacă n'oiu începe mâine tăiatu rapiței, crapă tecile și iacă pierdere... Firește! Biserica d-tale pierde ceva!... Rumâniî își pierd sărăcia? Eū nu știū de ce mai ești d-ta popă, dacă nu pricepi care e cu adevărat sərbătoare și care numai un obiceiū de lene, un ieres...

— Ieres! domnule Cosma! Nu mai pot să te ascult, iartă-mă, căci te-ai mâniaț și batjocorești pe Dumnezeu și casa lui sfântă!... Auzi? Ieres!

Părintele porni, iar arendașu înjură în urma lui.

Auzise el, Părintele, multe în viața lui, — dar nici odată așa ca la arendașu ăsta.

Il știa necredincios, îl cunoștea ca pe dēnsu.

Mai cărcotaș, mai rău de plată, mai șireț și mai înșălător ca el, nici că vėzuse, și doar mulți mai trecuseră pe moșia asta de cincizeci de ani.

Incaltea ai.l'alți erau mai credincioși. Domnul Cosma nici bunul ăsta nu'l avea.

Măhnit de-ale lui, purtarea arendaşului îl măhni şi mai adânc.

În ziua praznicului satu întreg era într'un vaet.

Arendaşu, cu primar şi cu consilierii, cu isprăvniciei, cu logofăt şi cu toate ale-l'alte slugi ale curţii, tăbărâseră pe rumânii învoiţi, să-i scoată cu sila, şi care cum se împotri-vea, bătae!

Rumânii bătuti îndârjiră pe ai-l'alţi, şi mai, mai să se încaere cu ceata arendaşului, dacă nu punea vorbă Părintele Andrei.

Zarva ajunsese în şosea, când părintele trecea la biserică.

— Oprite-vă, oameni buni, — glăsui Sfinţia sa. Nu faceţi răsvrătire, că e păcat...

— Da ne-a snopit, Sfinţia ta, răspunse un rumân, şi scoase căciula înaintea Părintelui.

— Părinte, zi-le să pornească la lucru, că nu ş ce să întâmplă! răcni arendaşu aprins de mânie, călare şi cu biciu în mână.

— Incet şi cu pace, Domnule Cosma, toate se fac bune. Băeţi, eu v'aşi sfătui să ieşiţi la muncă azi, măcar până la un prânz, că uite, nevoia muncii cere, şi Dumnezeu e îndurător şi iartă.. O să mă rog eu şi pentru voi drept-credincioşii... Ascultaţi-mă, feţii mei şi până pe la un prânz eşiţi la rapiţă...

— Ei, așa-i Sfinţia ta, da vezi că boeru

nu ne prea dă dreptu nostru ; doar cât ne momește când are nevoie de noi, grăi un unchiuș, iar când n'are...

Arendașu îi aruncă o căutătură urită, își mușcă mustățile și tăcu.

Să fi fost în altă vreme, cum l'ar mai fi croit în latu spinărei !

— Nici de mâncat nu ne-am luat... grăi altu.

— Las, că vă trimet eă mâncare, numai eșiți, — zise arendașu.

Părintele trecu la biserică ; rumâniî porniră spre câmp duși din urmă de isprăvniceî ; arendașu se duse acasă.

Nu'ș care din isprăvniceî însă înjură pe unu din rumâni și atunci toți fugiră acasă. Ast-fel, nu fu chip de muncă în ziua aceea.

Iar pe la toacă, pe când în bătătură se adunară flăcăi și fete la horă, și lume, unii să privească la ei, alții să se cinstească la cârciumă, arendașu tăbărâ cu ai lui, le luă lăutarii, le strică hora și făcu pe cârciumar să nu mai vîndă vin și rachiū nimenuia.

Rumâniî porniră cu rîsete de batjocură pentru arendaș, și se duseră la alt capăt al satului să'și facă pofta, în necazul lui.

Din ziua aceea arendașu începu fel de fel de viclenii împotriva Părintelui Andreiū și'l pîri la mitropolit chiar.

Când aflarea țeranii, făcură hârtie, o iscălire și trimiseră pe câți-va fruntași cu ea la protoereu, ca să zădărnicească pâra arendașului.

Protoereu cunoștea în d'ajuns pe Părintele Andrei și hârtia țeranilor fu bine primită.

Dar nici binele nu'l mai bucura ca mai înainte, nici răul nu'l amăra mai tare.

Gându care i se înfipsese adânc în suflet și care'l chinuia zi și noapte era hotărârea lui Mihai; și vacanța mare s'apropia.

Tot parcă'l mai înviora câte-o sclipire de nădejde, — nălucă a dorului de altă dată, — însă aceasta se pierdea în aceeași clipă în hăul din care eșise.

Nucu lui, dragostea lui de toate zilele în vreme de vară, tot aceeași umbră răcoroasă culca înapoia lui; salcâmi, și după densesi teiul, tot același miros înălțau către Dumnezeu, ca el în biserică mirosul de smirnă; tot aceeași liniște stăpânea casa și curtea lui; când apunea soarele în veștmînt mohorât ca acela în care Christos fusese îmbrăcat odată, — aceleași vuetu umpleau satu: hăulitu rumânilor cari se întorceau de la câmp, scârțaitu carelor neunse d'ajuns, cântecele fetelor și ale flăcăilor...

Tot așa se ridica o pânză de ceață către apus, din pricina multului praf în vreme de

secetă ; tot așa se cobora seara, care stin-
gea încetu cu încetu lumina zilei și aprindea
rînd pe rînd candelile nopții la altarul Ne-
sfîrșirei.

Și însă Părintele Andreiș nu mai căuta în
spre mândreșile Firei, care'l fermecau mai
nainte și care'l făceau să se minuneze și să
prea-o mărească adâncă înșelepciune a Zidi-
torului.

Fașă lui începuse să dea în galben bol-
năvicios, ochii prinseseră a i se înfunda și a
i se înegri pe de marginea pleoapelor ; de-
getele mîinilor a i tremura când ducea mân-
carea la gură, ori când apuca ceva cu dên-
sele.

Vorbia foarte puțin cu rumâniș pe cari îi
întâlnea și se feria să mai așie calea cutăruia
și cutăruia, cu chipu vesel și cu graiu lui
blând și sfătos, așa cum se deprinseseră toți
să'l vadă.

Rumâniș începuseră să se întrebe cu grijă,
că ce să fi avênd bietu Părintele Andreiș ?
Unii îndrăsniseră să'l întrebe, iar câte-va fe-
mei alergaseră la preoteasă să-i ducă fel de
fel de descăntece.

Părintele Andreiș să trezia ca din somn
când îl întreba vr'un rumân așa, fără veste,
și răspundea două trei vorbe fără șir. Preo-

teasa le spunea femeilor că părintele avea ceva, dar ce, nu'și putea da seama.

Și se îngrijea biata preoteasă, căci știa ce gând amar îl rodea, căci cunoștea firea părintelui, inima lui.

Indrăsnise și ea să-i zică, să'l roage; îi plânsese și-i sărutase mâinile cu nespusă dragoste și milă.

Părintele, tot cu blândețea lui, îi zisese să'l lase necazului și gândurilor lui, căci pace nu avea să-i mai guste sufletu.

D'atunci preoteasa plângea și să istovia ferită de Părintele; iar Părintele Andreiș se topia tăcut și măhnit în focu ascuns a dorului inimei lui.

Nici către învățător nu se plângea, singuru cu care schimba câte-o vorbă; — nici către Dumnezeu, când îngenuchia înaintea altarului, nici către el nu înălța glas de imputare, sau rugăciuni de ușurare a mâhnirei lui adânci...

Plângere către oameni ar fi fost zadarnică și mila lor fără nici o înrîurire asupra sufletului; către Dumnezeu iarăși, de ce s'ar fi plâns?... Nu scrie la sfînta evanghelie că pe cine'l iubește Dumnezeu îl cearcă cu tot felul de necazuri pentru a'l întări pe om în credință și a'l face vrednic de-o viață mai bună?

Dumnezeu îl avea în grija lui; Dumnezeu hotărîse cu dînsul...

— Facă-se voia lui, sfârșia Părintele Andrei cu gândurile și se da somnului, — a mare nopți, căci și somnul începuse să fugă de el.

IV

Salcâmi își scuturaseră florile și le ninseră pe subt ei și pe marginea drumurilor; apoi teii își făcuseră rindul și dînșii...

Grâul începuse să dea în copt, un fel să bată în roș-ruginit, alt-fel, în galben deschis, și la suflarea vântului toată marea de fire cu spice în vîrf, să se facă valuri, valuri. Iar soarele trecea în fi-te ce zi pe cer, ca pe o punte boltită, și vărsa peste ele căldură și lumină.

Tarlalele de porumburi se făcuseră țihlă de pădure; la fi-te care cocean numărai două și trei păpuși, verzi și pline, din creștetul cărora curgea ca o betea de mireasă, mătasea poleită de lumina soarelui.

Și mândre se mai nălucea de departe ochilor și tarlalele de porumb și tarlalele de grâu!

Copiii alergau pe furiș, în ceasurile de odihnă, se strecurau în porumbiște și furau mătasea.

Fetele croiau păpuși de cârpă, iar mătă-

sea porumbului le-o făceaŭ pěr ; băeții o punea să se usuce, o rěsuceaŭ în foi de hârtie și o fumaŭ pe ascuns în loc de tutun.

Ziua, ori noaptea, auđiaŭ câte-o împușcătură care rěsuna până cine știe unde și se pierdea în desimea pădurilor ce făceaŭ margine zărei.

Pândarii împușcaŭ ori un căine care din sat se strecura ca un hoț să caute porumbi în lapte și să-i mănânce ; ori trăgeaŭ după vr'o vulpe, care, după ce da într'amurg, să furia și ea din pădure să facă stricăciune în porumbiște.

Zile treceaŭ după zile ; sfântul Petre să apropiase. Era să vie acasă, în sfârșit, băiatul părintelui Andreiŭ, Mihaiŭ Murgulescu.

De ce se scurta vremea mai mult, de ce frământare mai adâncă se făcea în sufletul părintelui Andreiŭ.

Mihaiŭ nu-i scrisese de cât odată de la Paște, câte-va rânduri numai, și în ele nimic îmbucurător, nimic care să vėdească schimbare în hotărârea lui.

În sfârșit, iacă într'o ȃi către seară vătășelul de la primărie îi aduse o scrisoare.

Măinele prinseră a-i tremura, și cu greutate rupse plicu la două mărgini, așa cum făcea el cu toate scrisorile.

Preoteasa se apropiase pe nesimțite ca o umbră și își ținea răsufarea.

După ce 'și potrive ochelari, Părintele Andrei începu să se străduie cu cetirea. Vederile îi erau turburi, scrisoarea-i tremura între degete.

Trecu multă vreme după citire, și părintele tot mai ținea scrisoarea de 'nnaintea ochilor; tot par'că aștepta să mai vadă ceva... Ori poate sărise vr'un rând, și tocmai în acela Mihaiu îi spunea vestea bună, vestea mare...

Lăsă pe urmă să-i cadă brațele cu mâinile încleștate pe scrisoare și căutăturile i se pierdură...

— Ce scrie Mihaiu? întrebă preoteasa cu glas încet, ca suflarea de vînt care abia să simte.

Părintele Andrei tresări și se întoarse sperios la dînsa. Iar după ce o privi câteva clipe, răspuse:

— Vine a doua-ți de Sf. Petru... Ci-c'a sfîrșit examenele lui și vine... Vie sănătos... sfîrși Părintele încet de tot.

— Să te audă. Maica Domnului; vie sănătos... și preoteasa dădu fuga în casă să plîngă de bucurie.

Mihaiu venea, era să'l vadă, să'l sărute... Ori ce-o vrea să se facă, pentru dînsa era tot Mihaiu...

Numai părințelu ei nu se mai însenina la chip și nu se mai bucura în suflet!...

Bine era să fi vrut Mihaiū tot preot ca tată-sēū să rămāie...

Dar dacă nu'l trăgea inima, de ce și părintele s'arāta până într'atāta māhnit?

Biata preoteasa era între supērarea adāncā ce-i pricinuia doru Pārintelui și bucuria c'o să se întoarcā Mihaiū...

Veni și sf. Petru.

În ziua aceea biserica fu plină ca de obiceiū la mare praznic.

A doua zi era să vie Mihaiū!

De mult, din tinerețile lui, — și poate nici atunci în vremurile puterei, — nu grāise Pārintele Andreiū cu atāta pornire, cu atāta credință și dragoste de bisericā și de daru preoțesc, ca în ziua aceea, ajunul sosirei lui Mihaiū.

Nu fusese oare Sfântul Petre unul din cei douī-spre-șede apostoli cari propovēduiserā în numele lui Christos iubirea între oameni, iubirea de bisericā și de Adevēr?

Cu ce căldură grāi Pārintele de viața acestui Apostol!

Nu fusese dīnsul acela care sē depārtase de credință și de Māntuitor și sē apropiase iarāși, și rămāsese apoi mai bun, mai drept, mai credincios după pocāință și întoarcere?

Iar gândul îi fugi, cât clipirea unui fulger, la fiu-său Mihaiu...

Dacă și el s'ar întoarce și apoi ar rămănea stâlp neclintit în Credință?...

O! da, o să se întoarcă... Așa minune o să facă Sfântul Petru, a căruia prăznuire o săvârșise cu atâta întinerire de puteri...

Și grăi înainte Părintele Andreiū de toate sfintele fapte ale Apostolului, iar apoi făcu o potrivire între acei propovăduitori înainte mergători, și urmașii lor, preoții...

Nu ierau dinșii vrednicii moștenitori cari au primit și au păstrat, în curgere de veacuri, comoara Credinței?

Și, ei, acești urmași, nu au împărțit pre-tutindenă și tuturor cu mâna plină, cu dărnice, învățăturile Mântuitorului lumii?

Ce e biserica, dacă nu casa Credinței, a frăției și a nădejdei de mântuire?

Ce sînt preoții, în sfîrșit, dacă nu investiții cu darul de-a ține pururea aprinsă făclia luminei sufletești?...

Și ce tăcere era în casa Domnului în care glasul întinerit al Părintelui Andreiū răsuna și împrăștia fiori în inimele sătenilor!

Cu capetele plecate, cu urechile neador-mite, cu credință și cu dragoste ascultați toți și pricepeau cuvintele deslușit spuse,

cuvintele dătătoare de lumină ale Părintelui Andreiū.

Și așa plin de dulcea nădejde ce-î licărise în vremea cuvîntărei despre apostolul Petru, Părintele purcese acasă. Iera mulțămît de el și de tot ce se afla împrejurul lui. Ce frumos strălucea soarele! — Ce mândru îi strălucea și lui chipu!

— Preoteasă, îi dîse el, cu rîsu lui care lumina casa întregă și sufletul ei, — pune-te și fă azime, taie o găscă și două găini și gătește masă împărătească pentru ziua de mâine. Să întoarce doar Mihaiū al nostru și inima îmi spune că bucurie o să ne aducă.

— Bine, părințele-suflete, bine... Iaca fac, iaca fac...

Și zor preoteasa, cu mînecele suflecate pînă în sus de coate, cu rochia zuvelcată pînă la brâu.

Îi rîdeaū ochii de bucurie și nu 'și mai găsia locu...

Până să se liniștească puțin, greși de tăiă două găște și o găină; mai să puie gâsca pentru supă și găina pe orez...; mai în loc de azimă, iera să puie să facă malaiū...

Pentru dimineață le-avu însă toate cu rostu lor.

Mihaiū iera să sosească de prânz.

Cum mai strălucea fața de masă albă, farfuriile, tacâmurile și paharele sub nucul uriaș!

Vîntu nu bătea; dar cei duoî plopî de la poartă, care vedeau departe tare, tremurau și fișiau, stînd gata par'că să vestească apropierea oaspetelui.

Griveiî, neastîmpărat și el, se tot învârtea în jurul preteșei și rînjea, și da vîrtos din coadă; mai să 'și vîre botu în oala cu supă pe care preteșea o pusese mai de-o parte, pe-o laviță.

Părintele Andreiî se plimba prin curte în lung și 'n lat, și i se părea că ceasurile staî pe loc, că soarele 'și-a uitat de drum, ca odinioară la luarea Ierichonului.

În sfîrșit, s'auziră tropotele unor cai și vuetul unei căruți în fugă, pe șosea, în spre casa lui...

Zor la poartă; zor preteșea după Părintele... Haide și Griveiî pe urmă-le!

Căruța se opri în dreptul porței și Mihaiî sări.

Sărutâ mîna părintelui, care 'l sărutâ pe frunte, și, cu mumă-sa aninată de gât, intră în curte.

Din șosea mai mulți rumâni cu nevestele priveau la dênșii și clătinau din cap cu bucurie.

Mulțumirea Părintelui iera mulțumire și pentru dênșii.

V.

Trecuseră vr'o câte-va zile din Cuptor și nici Părintele Andreiū nu deschidea vorbă cu fiu-sëu, nici Mihaiū cu Părintele.

Së plimbaū amëndouī pe unde se începuse secerea; priviaū la secerători cari tot dărâmaū zidul de fire cu spicele plecate și înaltaū ici colo din snopi peste snopi, picioare și din picioare, clăi.

O luaū în spre ovëzuri, strëbăteaū porumburile care treceaū de creștet și së bucuraū de vremea cea bună, de munca cu spor a rumânului, care avea de ce să mulțamiască lui Dumneđeū.

Intr'o Duminecă iaca le veniră musafiri, un preot dintr'un alt sat, care së ducea la oraș cu preoteasa și cu nepoata lor, o fată de vr'o 16 ani, foarte cu vino-'n-coace la chip.

Până să mai rësufle caii, până să mai schimbe o vorbă, două, iaca se făcu de prânz.

Ba să plecăm, — ăia; — ba să rëmâneți, — alde Părintele Andreiū; — ba că arșița o să fie mare după prânz, ăilalți; — da las'

ca'ți pleca mai pe seară, — Părintele Andreiș și preoteasa; — în sfârșit rămaseră oaspeții.

Luase seama Părintele Andreiș că Mihaiș se cam da pe lângă Frusinița, nepoata popei Gândilă, — și-i trecuse ceva prin gând, ca o lumină prevestitoare de bine.

Iacă pricina stăruinței ca să-i rămâie prietenul la masă.

Mihaiș era un băiețan de vr'o opt-spredece ani, nalt, chipos; mustața-i mijea negricioasă; ochii negri îi ierau vioi și cu privire dreaptă, curată; rîsul deschis și din inimă; vorba la locu ei, cumpănită, cu duh la glumă; glasu cam gros, bărbătesc.

Aducea la chip cu Părintele; așa cată să fi fost și el în vremea lui, doar atît că n'a avut pecetea deșteptăciunei și a cunoscîntelor înaintate, care se vedea la Mihaiș.

Ce-i drept, bine furase cu ochii Părintele Andreiș: Mihaiș se cam uita galeș la Frusinița.

Fetișcana, pe urmă, nu iera tocmai din alea care să nu știe să zică două și să nu cate de cât în jos...

Până la vremea mesei, Părintele Andreiș se cam dădu de-o parte cu Părintele Gândilă, chip să grăiască d'ale sfintei biserici;

preotesele mai cu vorba mai cu vĕzutu de masă, sta împreună; firește că Mihaiŭ nu iera să lase singurică pe Frusinița...

Și de la nuc, la vișini, de la vișini la cireși, o luară prin livede și se rătăciră subt bolta a mare de viță.

Una fata, două el; trei fata, patru el, — se întinseră la vorbă și par'că fură prieteni de când lumea.

Frusinița avea pe urmă și dĕnsa niște diavoli de ochi negri, și un rîs așa, nu's cum, care te lua cu cald, când i se juca pe buzele alea roșii ca cireașa pârğuită.

Dar subt peptii rochiței de stambă albă, cu picăței roșii, ale două mere domnești care se tot mișcaŭ pe craca peptului, la fi-te ce bătae a inimei?

D'apoi obrăjiorii ăia grăsulii, oacheși și rumeni, plini de tinerețe și de sănătate?

Și de! Mihaiŭ iera în vîrsta când așa roade, pe calea vieței, ispitesc și apropie.

Din una, din alta, el ajunsese să spună doru lui și că vrea să învețe mult, ca să știe multe.

Frusinița îi spuse și ea că a învățat în sat, că știe să citească, să socotească și să scrie bine, — dar că la oraș n'a mai dat'o să învețe, fiind-că Părintele Gândilă, care a crescut-o de mică, vrea s'o mărite după un

preot, ori după vr'un notar, ori după vr'un învățător; și învățătoru, care venise în sat de vr'o două ani a rămas veduv și se uită cu drag la ea. Ei însă nu-i place.

Și când țise vorba asta, oftă nițel, încetitor, și fură cu ochii repede pe Mihaiū.

Căutătura ei, se întâlnește cu a lui, și lui Mihaiū par'că-i trecu un fior prin inimă.

Aușiră atunci pe preoteasa care-i căuta de zor și-i striga.

După vr'o două zile, Părintele Andreiū sta subț nuc furat de gânduri.

Tot cartea aia legată cu piele se afla de'nainte-i, — o bardacă cu apă alătura, și pisoiașu cu cercei torcea părintelui de zor.

Vătășelu primăriei veni c'o scrisoare pentru Mihaiū Murgulescu.

Părintele îl strigă și 'i-o dădu.

— Imi scrie un prieten cu care am trăit frățesce în seminar. Mă întreabă de sănătate și dacă mă mai țiu de învoială să trecem în lyceū amânduoī, să stăm împreună la o gazdă și... asta'mi scrie, sfirși Mihaiū, căutând lung la tată-sēū.

— Care va să țică, fătu meū, încep Părintele Andreiū, cu blândețe, tot în gându ăsta te statornicești? Nu e bine, taică, nu e bine. Și Părintele oftă lung și se uită la cer.

Mihaiu îl ascultase cu capu plecat.

— Taică, începu el după o clipă, însuflețindu-se; eă cred că fie-care om are o chemare pe lumea asta. Cât să-i stea împotriva ai lui, și ori-ce nevoi, el tot o s'ajungă unde 'l bate gându și unde-i este scris s'ajungă, dacă are voință și tărie de suflet.

Pe mine m'a făcut Dumnezeu pentru altfel de viață, pentru altfel de luptă de cât aceea pe care o porți sfinția ta de jumătate de veac. Omul e tot același, tată, ca faptură; dar ca apucături, ca fire, să schimbă după timp, pentru că schimbarea asta e în aeru pe care 'l respiră, în apa, în hrana ce-i țin trupu, în învățăturile ce-i hrănesc sufletul. Sint anume credinți ale unei vremi care, fără voia ta, îți pētrund în minte și te fac omul acelei vremi...

— Nu-i altă credință, fiule, de cât în Dumnezeu, nu-i de cât o luptă: să faci bine și sfătuitoar altora să fi să facă și ei tot ca tine.

— Apoi așa zic și eă, taică, și numai în felul de-a vedea și de-a face ne deosebim.

Nu numai breasla preotească e tērâm de luptă pentru luminare...

— Ba, fiule, preotul este tārâmul cel curat și drumul cel drept, fiind că vorbește

în numele lui Dumnezeu, care a făcut pe om și de care omul cată s'asculte...

— Poate preoția așa cum o înțelegi d-ta, tată, căci ai fost adevărat preot cu chemare d'a sfătui și lumina... Azi cum ai ajuns preoții...

— Lasă vorba asta, Mihaiu, — lasă... Preoții sînt la un fel ca de când lumea; dar voi nu mai credeți, voi v'ați făcut îndărătnici, răpaci, și vreți să răsturnați lumea cum ai făcut-o Dumnezeu, ca să croiți voi alta după chip și asemănarea voastră, cărora nu vă mai ajung cinste, bogății, putere, — deșărtăciuni... Și pe urmă, chiar la vorba ta dac'am veni... Fii tu preot bun, împlinește tu chemarea asta, și fii pildă altora...

— Nu, taică, nu pot să fiu preot, tocmai pentru că nu simt în mine chemarea d'a fi apostol mincinos într'un veștmînt care ascunde fățarnicie... Uită-te la preoții noștri cei mari: Unde vezi frăție între dênșii? Dimpotrivă poște de mărire, de ranguri, — deșărtăciuni, cu atît mai primejdioase, cu cît sînt acoperite de-o haină care închipue smerenie, credință și dragoste de oameni. De îndată ce sunt ranguri, categorii, frăție nu mai poate fi, taică. Odată ce-avem boiere și'n tagma aceasta de apostoli, — este și asuprire asupra celor mici. Ce fel de pildă

de frăție, când d-v., preoți de țară, preoți de orașe, cădeți cu sărut mâna și cu mătani înaintea protopopilor, a episcopilor, și a mitropolitului? Oare așa aștepta Mântuitorul lumii, titluri de *înalt prea sfinte*? De la el a pornit o lumină, care se răsfrânge asupra tuturor veacurilor de după el. De la apostolii de după el, de la preoțime, ce-a pornit de cât dor de stăpânire lumească asupra celor mici, în numele lui Dumnezeu?... Tocmai preoțimea a stat totdeauna împotriva orî cărei descoperiri însemnate a minților mari, care tindeau să lumineze omenirea, s'o scape de tot felul de robii și s'o învețe potrivit cu vremea. Astăzi, rămasă înapoi, rămasă numai o meserie pentr'o anume ceată de oameni, preoția să mulțumesce c'o putere închipuită sub care ține ca și în robie pe cei mici ai cetei; — iar poporul dacă nu mai crede, pricina e că însiși acești apostoli, ei, cei dintâi, nu cred, ci numai de formă îndeplinesc în biserică o slujbă, ca un obicei vechi.

— Taică, taică, dacă din seminar și ieșiți cu așa gânduri, cu așa vorbe, ce să mai socotim de școlile ale l'alte? Rău s'a stricat lumea, fătul meu, rău... Ori cum însă, Mihaiu, mă lovesci rău în suflet că nu vrei să rămâi cum am fost noi din neam în neam. Pentru

bătrânețile mele astă mângâiere aveam și tu mi-o suflă ca vîntu, foile uscate ce-aũ mai rãmas pe copaci, la sfârșitu toamnei...

Părintele Andreiũ își plecã capu pe piept; iar din ochi începurã sã-i curgã lacrimi...

Fiu-sãu, sãnge din sãngele lui, un necredincios, care lovia în bisericã, în sfinții episcopi, în prea sfântul părinte Mitropolit?!

Dintr'însul ieșise pãgãnu ăsta care învãța și 'n seminar?

Și așa rãmase gãndurilor multã vreme. În timpul ăsta, Mihaiũ cãta la dinsul cu adãncã durere în suflet cã 'l mãhnia așa de tare și cã nu putea sã'l încredințeze de curãția inimei lui, de curãția idealului ce urmãria, de sinceritatea avîntului sãu spre ideile nouã ale veacului sãu.

Mihaiũ, cu pornire vie sufleteascã îmbrãțișase ideea unei viitoare regenerãri a lumii, pe temelii sociale puternice, pentru care luptã trebuia inteligenți viguroase, caractere oneste, statornice, desinteresate, harnice.

Nu pentru interes personal visa o carierã liberã, care sã-i dea numai mijloacele de traiũ, iar încolo timp și loc pentru a se lumina și pregãti de luptã!

Iar închipuirea sa vie, în avîntul generos al inimei sale, necunoscãtor de-ale lumii, credea cã are o chemare așa de însemnatã

și mai credea în sinceritatea acelor ce se dau ca luptători vrednici de-o cauză așa de frumoasă.

Mâhnirea de moarte a tatălui său, față cu ținta sa, însemna prea puțin. Il durea, dar nu 'l da înapoi.

Statornicia care o pusese Părintele Andrei în credința sa și în primirea și păstrarea, ca sfântă, a stărei vechi, Mihai Murgulescu o pune în speranțele, în idealul său.

Aceeași tărie, aceeași lipsă de interes personal, același devotament.

Caracterul tatălui se păstra neschimbat în fiu. Numai calea nu mai era aceeași.

VI.

Vorbă despre asta nu mai fu între Părintele Andrei și Mihai.

Dimpotrivă, par'că se feriau de așa ceva.

Să întâlneau la masă; Duminecele și sărbătorile Mihai se ducea la biserică fără să se 'ndemne la vr'o strană, și pe urmă sta de vorbă cu învățătoru; se plimba pe câmp, prin alte sate și citea nu știu în ce cărți aduse de la târg.

Părintele însă aproape zilnic se sfătuia cu preoteasa, că ce era și ce era de făcut?

Intr'o zi întâlni pe părintele Gândilă și află de la sfinția sa că Mihaiū fusese pe la dînșii de vr'o douē ori.

Mare-i fu mirarea Părintelui Andreiū, dar apoi, îi veni gându ce avusese așa ca o lumină trecătoare, în ziua când Părintele Gândilă venise la el cu nepoata.

Pe urmă și Părintele Gândilă îi cam dădu să înțeleagă pe departe de încuscire între ei...

Ce-or fi sfătuit împreună Părintele Andreiū cu preoteasa, nu știū, — căci într'o bună dimineață iacă-i purceseră la Rumânești, la Părintele Gândilă, Părintele Andreiū, preoteasa și cu Mihaiū.

Și din ziua aceea, când Părintele Gândilă cu ai lui la Părintele Andreiū; când Părintele Andreiū cu Mihaiū, ori Mihaiū singur la Părintele Gândilă.

Mihaiū era tînēr, neîncercat în ale vieței, cu inima ca la opt-spre-dece ani.

Fără să prindă de veste o îndrăgea pe Frusinița; fără să ia seama că era la mijloc vr'o socoteală de-a părinților, se lăsa farmecului dragostei lui.

Și Frusiniței îi era pe plac Mihaiū; dar tușa ei, preoteasa Părintelui Gândilă, îi mai șoptea la ureche și sfaturi de femei pricepută.

Veđi d'aea, uite, diavolu de fată se prindea în hora dragosteii cu știință și cu ținta să întoarcă apoi de la gândurile lui pe Mihaiu.

În ziua de Schimbarea la față, Părintele Andreiu după ce eși de la biserică, să simți nu tocmai la îndemână.

Până'n seară cădu bolnav, iar adoua și pace să se poată scula din pat.

Il coprinsese un fel de sfîrșeală cu dor de cap, și aci îl lua cu cald, aci cu frig. Cerea mereu apă de bcut, că 'l ardea în coș; apa nu-i plăcea, îi părea sarbădă. De mâncat nici gând.

Primaru din sat trimise fuga un rumân călare, la tact, să vestească pe doftoru plășei, care și veni până 'n seară.

Preoteasa îi spuse că de inimă rea s'a îmbolnăvit mai mult, și povesti doftorului ce era între Părintele și fiu-său.

Doftoru, om tînăr încă, cu ochii ageri și cu știință bună de meseria lui, îi dădu ce-i dădu părintelui, ca să-i mai potolească focu; pricepu însă că sfîrșeala venea din bătrânețe lungă și că moartea s'apropia, grăbită de supărarea ce-l apăsa pe suflet de câtă-va vreme.

Chemă însă pe Mihaiu de-o parte:

— Dragu meu, îi grăi, dumitale singur

nu pot s'ascund starea bătrânului. E pe ducă. Bătrânețea pe de-o parte, nu știu ce mâhnire apoi, care 'l sapă de-o vreme, îi apropie sfârșitul. Iar dacă ai să-i faci o bucurie, fă-i-o, căci o să fie cea din urmă.

Pe Mihaiu îl podidi plânsul și tot sângele par'că i se trase de la inimă.

— Fii cu tărie, dragu meu, îi grăi doftoru, că pentru două cată s'o aibi : pentru dumneata, și pentru mama d-tale, care e tot așa de bătrână ca și Părintele. Dumneata ești băeat cu minte și cu inimă, și ar trebui să te gândești la un lucru : sînt pierderi care nu se pot pune la loc ; dar când e și cugetul că ai putut fi pricină acelei pierderi, atunci chip de mângăiere nu va fi nici odată. Gândește și fă ; vreme tot mai este. Bătrânu o să se stingă încetu cu încetu. Nici bucurie și nici mâhnire mai mare nu'l pot întoarce din calea către vecie, dar bucuria o să'l adoarmă cel puțin cu risu pe gură... Gândește-te, fătul meu, gândește-te.

Doftoru îl lăsă pe Mihaiu pradă unor gânduri care se năpusteau asupra-î, multe și apăsătoare, ca un stol de păsări hrăpace asupra unui trup fără suflare.

Și fără suflare era par'că, așa cum stă nemișcat ; toată simțirea lui de viață se

strânsese în adâncu lui și 'l copleșea ca subt o povară grea.

Mult stătu el ca dus de pe lume în vâl-mășagul gândurilor, până ce zarea cuge-tului mai prinse să se lumineze și un singur gând să i se arate limpede și stăruitor :

Părintele Andreiū, tatăl lui, sta să moară și el era pricina, el fecioru, dragostea unei vieți întregi și toeag al bătrâneților Părintelui...

Și ce fel de dragoste îi fusese și ce toeag de sprijin !

Așa de tare greșise el dar cu neasculta-rea, așa de mult îl uluseră dar doru și nă-dejdile lui, că nu fusese în stare să vadă câtă amărăciune, ce rană care omoară, fă-cea bătrânului !

Avea drept însă bătrânul să ceară de la dânsu jertfa unor visuri scumpe ?

Lasă ! ce să se mai gândească de avea, ori nu avea ; destul că statornicia gânduri-lor lui și credințele lui făcuseră rău mare bătrânului care-i era tată !

Și oare să fi fost dor curat, doru lui ? In speranța lui de luptă pe tărâmu social, nu intra vr'o ambițiune deșartă ? Nu era cum-va doru d'a străluci și d'a 'și face un nume ?... Era într'adevăr o chemare sau nu-mai o închipuire a minței sale care să a-

prinsese lesne în fața frumuseței unei asemenea lupte ?

Oare și într'un cerc mai strâns, dacă omu își face datoriile cum se cade și este pentru ai săi pildă de bine, nu e tot acelaș lucru ?

Haide să rămâie în satu lui! — Să-î vadă Părintele Andreiū hotărîrea, ca să închidă ochii mulțamit și bine-cuvîntându'și fecioru !

Nu era adevărata lui datorie ?

Și i să năluci atunci bătrânu, culcat pe pat, între perne, cu barba lui albă și mândră, cu përu lui picându-i în valuri de o parte și d'alta ; iar chipu lui îngălbenit de chinul ascuns, i se ivi curat și senin în acest privaz de ninsoare a vîrstei.

Și par'că în ochii lui, aproape stinși, se făcu lumină mare ; era bucuria sufletului că fiu-sëu îl ascultase și că lăsa un urmaș, în care avea să trăiască credința și faptele lui bune.

Atunci lacrimi calde începură cu bielșug a-i curge din ochi, și un dor aprig îl arse la inimă să alerge mai repede să spuie Părintelui Andreiū vestea cea dătătoare de bucurie.

Iar pe când sta în picioare gata de fugă, altă nălucire i se făcu.

Colo, subt vișinul încărcat de frunze, par'că se ivea o făptură cunoscută ochilor și dragă inimii.

Frusinița ședea rezemată și căta la dînsul lung și neclintit...

Cu fiori fierbinți îl coprinse, își șterse repede ochii și alergă sub vișin.

— Cum? erai aicea, Frusinițo?

— De când mă tot uitam la dumneata, Mihaiū, dar îmi era frică să mă apropiu ca să nu 'ți speriu gîndurile.

— Ați venit de mult?

— Acuma pe seară cădurăm.

În adevăr că amurgea. Multă vreme dar se tot bătuse el cu gîndurile.

Iar după ce vorbiră, stătura sfioși, pentru că ochii li se întâlniseră învăpăiați d'un foc ascuns.

— Acuma n'o să mai plecî, până nu s'o îndrepta părintele? — glăsui Frusinița.

Incepuse a-i acoperi seara sub frunzișul vișinului.

— Nu, n'o să mai plec d'acuma, răspunse Mihaiū cătând cu drag la dînsa.

Frusinița înțelese ce mângaios era glasu lui Mihaiū, dar căutătura nu 'i-o putu deosebi.

— O să mai rămâi cu noi? — lăsă ea inima făr' de veste să-i grăiască...

— Ai ȕis cu noi? Da, cu voi, Frusiniȕo,
— grăi Mihaiũ și-ĩ apucă măinile în măinile
lui care tremurau de-o pornire fierbinte ce-ĩ
dogoria peptu și graiu.

— Hai să vedem ce face Părintele, ȕise
Frusiniȕa, cu glas înecat.

Părintele Andreiũ simȕia că i se apropie.
Și căta în ochii preotesei cu milă și cu du-
rere, — și căta în ochii feciorului său c'o
licărire de nădejde.

Dar ochii feciorului său se întorceau sau
să coborau după ce întâlneau pe-ai lui, —
și nici un semn vestitor de schimbare.

Atunci Părintele înneca un oftat greu și
aȕintia ochii la icoana Maicei Domnului care
'și ținea pruncu în braȕe.

De alt-fel, Mihaiũ da puȕin p'în casă ;
nu știu pe unde se tot ghemuia, pe unde
umbla.

Părintele rămănea des singurel și atunci
par'că auȕia șoptituri înfundate în tindă, p'a-
fară...

Părintele Gândilă nu să mai ducea, să
vede, că de două, trei ori pe ȕi să arăta
lângă el.

Și nepoată-sa Frusiniȕa îi rîdea adese ori
la căpătăiũ și-ĩ săruta mâna cu dragoste
fească.

Dar Părintele, cu greu scotea vorba, că-i

lipsia puterea ; ast-fel, cu ochii doar cât grăia.

Cu ochii căta lung la Frusinița și par'că aștepta de la dânsa ceva.

Fata-î părea nu tocmai mâhnită ; nici Părintele Gândilă n'arăta cu vr'o grijă ; chiar preoteasa lui, atunci când vedea de dînsu și când îi sta la căpătâiu, n'arăta par'că subt grea povară de durere.

Le spusese doftoru presemne că nu e primjdie și c'o să-î treacă ?

Cum așa, de vreme ce el simția că pe mica, pe ceas, să gătește de ducă ?

Pe la sfîrșitu lui August simți el o mișcare afară din obicei, prin curte și prin casă.

Intr'un târziu, iacă Părintele Gândilă că intră în casă cu preoteasa lui, după care veniaū Mihaiū și Frusinița iar la urmă preoteasa de gazdă. Bătrânii se aședară la căpătâiu lui, iar tinerii rêmaseră în mijlocu odăiei, cu căutătura în jos, roșii la față, cu rîsu pe gură și ținându-se de mână.

Părintele Andreiū întoarse capu, cătâ la bêtânî, apoi la tineri, închise ochii o clipă și prinse a zîmbi.

— Ce e cu voi ? întrebâ pe șoptite.

— Ce să fie, Parinte Andreiū, — uite, să ne trăiască ! Acuma ne-am întors de la

primărie și înainte de-a porni la sfânta biserică întru împreunarea lor după pravilă, tinerii noștri cer să-i bine-cuvintezi, ca în loc de-un fecior să ai d'acuma și fecior și nuroră... și băeat și fată...

Părintele Andreiș cercă să se ridice într'orîină, înviorat la chip.

Dar nu'l iertară puterile sleite. Ochiș i se painjiniră, par'că se întoarse casa cu dînsu și rămase în nemișcare... dar cu zîmbetu pe buzele-i arse.

Preoteasa îl socoti sfîrșit și să plecâ spre el cu un țipet de spaimă. Îi apucâ repede mâinile : erau calde ; îl pipăi la inimă : bătea. Gura-i rîdea mereu... Nu, nu îl luase Dumneșeu.

Diua asta de bucurie, era să rămăie întreagă a bucuriei.

În sfîrșit, Părintele Andreiș deschise ochiș, în care se roteau lacrimi. Bucuria îi dăduse suflet. Făcu semn să'l ridice de subțiorî...

Preoteasa și cu Părintele Gândilă îl ridicară.

Părintele Andreiș mai închise odată ochiș, căci iar i se învêluia c'un pic de ameteală. — dar prinsese puțină putere par'că... și se ținu.

Și era altul în această clipă : cu ochiș în

cară se aprinsese mulțămirea inimei lui, cu pėru care-ı cădea pe umeri, risipit, alb, în valuri; cu fruntea-ı lată stăpănită de seninătatea sufletului, — cu barba care-ı făcea peptar de colilie și-ı acoperea tot sînul.

Intinse brațele care-ı tremurau; tinerii s'apropiară și plecară frunțile, iar un fel de fiori de frică și de bucurie, le strėbătea inimile.

— Dumneșeu Cel A-tot-puternic să vė dea vieată lungă și noroc, — șopti el. Le făcu semn să se apropie apoi, și-ı sărută pe pėr... Iacă, v'am sărutat cununiile... sfirși Părintele și se lăsă încet pe perinele patului lui de suferință, prefăcut în acele clipe, în pat de alinare și pe bucurie.

Mihaiu și Frusinița îi sărutară măinile, adănc mișcați, mai, mai să plângă. Sărutarea apăsată, caldă, a bătrănelului, le pusese în inimi nuștiu ce simțire dulce de mulțămire, de împăciuire cu cugetul lor.

— Doamne, grăi preoteasa, cătând cu drag la Părintele ei, cum de nu te poate învrednici Maica Domnului să-ı cununi sfinția-ta !..

— Să ne mulțumim cu ce să poate, preoteasă... Duceți-vė, copii, la sfînta biserică și nuntiți apoi cu veselie... Eū am înviat; eū

oîu fi vesel ca și voi..., rosti mai cu putere Părintele Andreiū.

Și se făcu nuntă, nu glumă.

Veselia sătenilor nu-i mai încăpea, că au-
diseră doar de însănătoșirea Părintelui și
fruntașii ținură să-l vadă și să tragă câte
un gât din plosca nunței în cinstea lui și subt
ochii lui.

A doua zi părintelui Andreiū par'că-i mai
venise nițică putere.

Intrebâ de Mihaiū.

Numai Frusinița însă i se înfățișă, legată
la cap ca o nevestică tînără, și era ruși-
noasă, rușinoasă, și drăguță, și drăguță, —
nevoe mare. Îți venia par'că s'o mănânci,
de dragă.

— Mihaiū s'a pornit la tîrg, tăicuță, cu
Părintele Gândilă; că nuș'ce aū să facă a-
mîndouî p'acolo. Și, tocmai poimâne să în-
torc.

— Mă, da multă treabă, cată să fi avînd
de-aū pornit așa de repede...

— Multă, multă, rîspunse Frusinița și
clipi din ochi cu șiretenie.

Către seară iar i se făcu rău Părintelui
Andreiū. Toată noaptea avu friguri și vorbi
într'aiurea, iar biata preoteasă nu mai știea
în ce chip să-l caute; da din colț, în colț,

de frică mare nu cum-va să-l piardă înainte de-a se fi întors Mihaiū...

În zori dădu Dumneđeū și'l vėđu mai liniștit...

Soarele-i ځise bună dimineața c'un mănuchiū de raze ce i'l culcâ d'a lungu patului.

— Mihaiū, — întrebâ bătrānu, cātānd cu ochii.

— O să vie, părințele, o să vie, — rėspunse de la cāpătāiū preoteasa, cu glas mângāios.

Mihaiū veni a treia ځi.

Părintelui i se mai luminā de cum îl vėđu și aținti ochi întrebători la el c'o nădejde tainică.

Mihaiū nu-i spuse alt de cāt c'a avut treabă...

În acea ځi, și în toate cele-l'alte Mihaiū vėđu de Părintele, împreună cu Frusinița lui a drăguță, cu iubire și cu ochi neadormiți de grijă și de nădejde.

Părintele, aci mai bine, aci mai rău, se strecura printre ځilele care treceaū dāmol, unele după altele, — și așa o duse aproape trei sėptāmāni.

Mihaiū mai lipsea cāte o ځi, douė, iar se ivia, — iar se făcea nevėđuț și se întorcea. Însă vestea cea ascunsă, mult așteptată de

Părintele, nu se arăta odată cu întoarcerile lui Mihaiū.

Ce'l mai ținea, era nădejdea s'o tot audă, în stîrșit, acea veste dulce; dar puterile cu atît i se duceau mai simțitor, cu cît viața i se lungea numai printr'un fel de încordare sufletească în afară de firea lucrurilor.

De-aceea, într'o zi după prânz, semne de stîrșială deplină începură să se arate pe chipu și'n ochii părintelui. Incepuse să se bată cu moartea și preoteasa, cu inima ei plină de îngrijare, ghici și trimise fuga după doftor și după Părintele Gândilă.

Mihaiū lipsea, dus singur la târg!

Către seară doftoru putu să-i mai aline chinurile deslegărei sufletului de trup, șopti însă Frusiniței că noaptea doar de mai iera s'o treacă.

Untdelemnul din candela cea pururea curată a inimei lui, iera pe sfîrșite, arunca pâlپăturile cele din urmă. — Și Mihaiū nu mai venea!

Pe la mezu nopței Părintele Andreiū cătă cu ochii pe preoteasă.

— Trimite după Părintele Onufrie de la cătun să'mi dea sfînta grijanie, că vęd la dreapta mea pe sfîntu Archangel..., — șopti cu greū.

Preoteasa eși, plângënd pe înnăbușite, cu

fața pierită, cu inima să i se rupă de bătăi repeși.

Care va să dică Părintele cerea grijanie... Vedeă pe sfintu Archanghel!.. Iera dar să 'și ia rămas bun de la părintele, de la părințelu ei!... Și nu mai putea de dor în suflet, — și-i venia să se sfârșească și dînsa... Și Mihaiū nu mai venia!

Nu mai venia, dar Frusinița trimisese să'l vestiască.

În zori de ȃiuă, o căruță care intră cu sgomot în curte, făcu pe Părintele Andreiū să se mai miște din amorțea care 'l cuprinse.

— Mihaiū! șopti el... și își ascuți auzul...

Nu era nimenea lângă el, dar par'că putu să deosibească plânsuri înnăbușite, șoapte grăbite, pași repeși prin tindă și prin curte; iar după o bucată de vreme, ochii îi fură chemați de-o ivire neașteptată la căpătâiul lui...

Cătă, cât îl iertă painjinișul ce i se țesuse înaintea ochilor, — și par'că zări ca prin sită, un preot, tînăr par'că, cu chip cunoscut.

Preotul ținea în mână sfintul potir; patrahirul i se așternea pe piept și se lungea

pe pat ; iar preotul acesta, tînăr și cu chip cunoscut, ȳcea rugăciunea grijaniei.

Soarele străbătu în odaie și lumină bine fața preotului tînăr. Iar atunci, ca într'un vis frumos, Părintele Andreiū zîmbi cu razele soarelui, zîmbi cu razele unei bucurii cerești ce i se împrăștiară pe chipul întreg; și i'l schimbară, aceste mândre raze sufletești, și i'l făcură frumos la vedere, și-i dădură înfățișare de ceva nelumesc, de ceva sfînt.

Părintele Andreiū primi sfînta grijanie din mâinile preotului tînăr și par'că un foc sfînt trecu prin trupu lui și-i aduse o vieață nouă de cîte-va clipe.

— Mulțumesc, Părinte Mihaiū, — șopti el, și întinse brațele lui slabe care tremurau. Dumneȳeu să'ți dea în vieață numai bucurii ca cea din urmă pe care mi-ai dat-o sfîntia-ta!

Părintele Gândilă apucă potiru din mîna Părintelui Mihaiū, — iar acesta cădu în brațele bătrînului, înghițîndu-și lacrimile care'l sugrumau.

Iar soarele lumina voios priveliștea acestei bucurii din urmă !

MOȘ TUDOR BĂNGĂU

Luî *Nicolae Alexiu*, jude-
cător de instrucție.

I

Bine e când pentru binele lui să străduie rumânu, însă în muncă cu cinste, că uite atunci și Dumnezeu 'i-ajută să păstreze cu bine ce-a pus de-oparte pentru bătrânețe.

Da când cu inimă haină a strîns, ba c'a pișcat de la ăla, ba c'a înșelat pe ăl-l'alt, ba c'a luat dobânzi ovreiești de două sute la sută, cum s'a întâmplat de mai multe ori să ved, — apoi, să știți de la mine, că bogăția în așa chip legată nu are sfirșit bun.

Iacă măcar și cu Tudor Băngău, cum socotiți că s'a întâmplat!

— Păi să vă povestesc, că n'o fi foc de m'ați asculta o fărîmă de vreme, și cine

știe, n'ar fi minune să prindeți vr'o pildă din așa lucru.

Moș Tudor ăsta, Băngău, prin tinerețile lui ci-că nuș'ce făcuse nu prea de cinste.

Dar pentru că trecuse vreme multă, lucru se uitase de ăi bătrâni, și la urechile multora, din tineri, mai nici că ajunsese.

Insă din pozna ce-o fi făcut el p'atunci, rămăsese bun, cu parale ascunse și cu pofta să facă și mai multe din ale puse bine.

Iacă se așeză Moș-Tudor ca un paianjen la colț de casă, sub streășină, apărat de vreme rea.

În satu nostru, care vine p'aproape de Slănicu Prahovei, sunt rumâni tot unu și unu ; da, de ! ca tot rumânu de peste tot locu, fi-te care e cu nevoile lui.

Că ori cât îi munci, mă frate, uite, tot n'ajungi să'ți cuprinzi toate ale casei, ba ale muierei, ba ale copiilor, ba ale tale singure.

Vorba e, cu chibzueală bună tot înnozi căpătâiele sforei ; dar când chibzuiala e în capu rumânului, ca mintea în capu greerului, apoi s'aũ dus boii dracului.

Că pentru mulți, uite, e afurisita aea de cârciumă, care-i prăpădește, nu alt-ceva.

Și cârciuma strică chibzuiala la ăi mai cumiști, numai cât s'or lăsa nițel mai la vale pe pripor.

La alții, mai este sfînta lene, că le vine mai degrabă s'alerge la împrumut, de cât să pue mâna la muncă mai cu temeiu.

Unde mai pui pe urmă un obicei rău, obicei al dracului, care a prins rădăcină repede cum prinde buruiana fără de folos, ca neghina în grâu, ca bozu, ca pălămida.

— Uite, s'au nărăvit rumâni să nu mai poarte, cum făcea în vremuri, lucru țesut și cusut, după capu lor, în casa lor.

Doamne păzește !

Acuma vezi pe muiere că năzuește să aibă rochi d'alea cu zorzoane, scurteici d'alea de atlas și de catifeluri, cum le zice ; nu se mai uită la broboade d'alea cum da Dumnezeu ; ași ! le fuge ochii după barișuri d'alea de par' că's mătase.

Și ia nu te potrivești muierei și nu'i fă, că mai duci traiu cu ea în casă ?

D'ășa !

Până și mucoasele de fete n'apucă bine să iasă la horă și : — tăicuțule, păi, ași vrea și eu să am d'alea, ca la fata lui Vlad Cutăriță...

Și uite, rumănu așa-i făcut el, să facă tot ca altul, să se ia după altul, știi, ca oaea.

Iacă de ce nu le mai ajung brațele ; iacă de ce găsesc calea casei lui Moș-Tudor Băngău, care d'ăștia așteptă.

Că, să vedeți d-voastră, Moș-Tudor Băngău, e de altmintrelea chip blajin, care rîde dulce cui trece și-i dă bună dimineța.

Nu care cum-va să socotiți că s'a certat și el cu cine-va de când îl știm noi toți așa-tia din sat !

Ferit-a sfîntu.

Da nici să'l fi văzut vr'o dată cine-va că face și el pomană cui-va, or că dă și el vecinului împrumut o cană, o strachină, un ciur de mălaiu !

Nici pomeneală !

Doar popa Năstase, — D-zeu să'l ierte, — spunea odată, ci-că 'i-ar fi dat o leturghie într'o duminică.

Abia se tîrîse în sfînta biserică de bolnav ce era.

Pe semne că d'aia s'a îndurat să deslege și el un colț de pungă : de frica morței.

Puteai mult și bine să intri flămând ori însetat în casa lui.

Nici la masă nu l'ai fi nemerit ca să'ți zică și el : un poftim la ea ; nici bardacă cu apă nu ți-ar fi dat să'ți răcorești sufletul.

Păi Sandu Băngău, nepot lui de frate, care a fost primar la noi, om de omenie, socotiți c'a văzut de la unchiu-său vre-o dată măcar un fricel de ață ?

Neam !

Ba lui nepotu-său, mă frate, mai parale
împrumut nu 'i-a dat măcar cu dobândă și
cu contract cum da ălor-l'altii!

Și doar îi crăpa măseaua într'o vreme de
nevoie.

Nici c'a vrut să'l bage în seamă, sgârcitu
de moș-Tudor.

Cum trăia în căscióra lui, nimeni nu știa.
Bătea unu la ușa lui, pentru vr'o nevoie,
— de era vară, pe prispa casei se încheia
învoiala între el și rumân, și d'acolo, calea
la primărie!

Dacă era iarnă, rumânu bătea la ușă:
moș-Tudor eșea, asculta păsu, — și pornia
cu dânsul la cârciuma lui Istrate de peste
drum de casa lui Tudor.

Acolo făceau învoiala și Moș-Tudor, care
știa carte bună de altmintrelea, scria con-
tractu pe hârtie d'alea de timbru și haide
la primărie.

Acuma, să vedeți d-voastră, ca să nu-i
scoată nimenea ochii, că ce fel de dobândă
pune dânsu, — se învoia așa cu rumânu:

De-o pildă:
— Uite, Moș-Tudore, eă aș avea nevoie
de-o sută de lei.

— Bine, taică, bine... Ți i-oiū da. Da
dumneata, fātu meu, să tragi cu degetu la

hârtia care om face-o amândoi, că ți-am dat două sute de lei.

— Aoileo ! D'apoi cum asta, Moș-Tudore ? Nu-i mult oare ? zicea rumânu, cam cu rîs, cam cu grijă, și se scărpină, săracu, după ceafă.

— Păi de Stane, — orî Brane, — cum îl chema pe bietu creștin, — dacă vrei, dacă nu...

— Da mai lasă, Moș-Tudore, fii om mai cu milă, că uite, am și eă copii și e păcat de Dumnezeu !

— Hei, da e păcat și de mine, fătău meu, că și eă muncesc pentru ca să pot înlesni nevoile altora...

— Da, uite, ți-oiu da pe d-asupra cincizeci, pe jumătate, mai cerca rumânu.

— Nu, fătău meu, nu, că Dumnezeu mă știe și pe mine.

În sfîrșit, ce era să facă rumânu ? Cădea la învoială.

Atunci Moș-Tudor cerea cărciumarului două coale de timbru de câte un leu una, că primăria nu poate să întărească un contract de împrumut, de cât până la suma de o sută cincizeci de lei.

Și zicea așa :

«Eă, Stan cutare, la nevoia ce am avut'o am alergat cu rogu-mă la dumnealui Tudor Băngău, locuitor al comunei Bizurenî, și am

căzut la învoială să mă împrumute cu două sute de lei pentru care să'mi ia dobânda legiuită de 5 lei, la suta de lei pe an, care dobândă să 'i-o plătesc înainte la iscălirea contractului, iar paralele să i le dau, o sută de lei la Sf. Gheorghe și o sută la Sf. Dumitru, după sfârșitu muncei. Iar dacă nu i le-oiū da așa după învoială, dumnealui Tudor Băngău, e în drept să mă cheme la judecată și să 'mi pue secfestru pe ce am în casă».

Care va să zică, Moș Tudor făcea pe rumân să iscălească c'a primit două sute lei, iar în mână,—după ce primăria întărea actu și i'l da,—Tudor îi punea nouă-zeci de lei numa', că zece îi oprea dobânda de la două sute pe un an.

În contract spunea să'i dea înapoi banii la sf. Dumitru o sută și la sf. Gheorghe pe a-l'altă, care va să zică, numa' într'o jumătate de an, ori în 9 luni,—după cum cădea rumânu cu năzuința la el;—și el lua dobânda toată înainte; și el, afurisitu, după ce că punea pe rumân să-i dea suma îndoită, îi mai lua și altă dobândă.

Iac'asa făcea Moș-Tudor.

Firește, după rumân : că dacă era unu care să bage de seamă, și Moș-Tudor o sucea alt-fel : dacă nu, rumânu era, uite, jumulit.

Pe urmă altă pacoste. Nu putea rumânu să'i întoarcă la vreme suta și alerga la el să'l roage să primească mai puțin, că uite, avea cutare și cutare nevoie.

Nici voia s'audă.

Orî dacă își pleca urechea mai blajină, apoi se învoia cu el, pe cuvânt, să'i mai dea dobândă atâta, orî atâta, așa că mai ciupia încă câte un leu, duoî de pomană.

Avea, Moș-Tudor, și procese. Puține însă, că uite, rumânu e ciudat. Lui, făcea cum făcea, și 'i aducea la vreme datoria, pentru că'l știa om tare de suflet.

Mai multe procese de rea plătnicie avea arendașu locului, orî proprietaru cu puțurile de păcură.

Iac'asa strîngea Moș-Tudor Băngău para lângă para, fără să știe nimeni cât, și fără să bănuiască cam câtă dare de mână să fi avut.

Și vîlvă nu se stârni prin sat de bogăția sgârcitului, de cât într'un târziu, după câțiva ani, și uite cum:

De vr'o câtă-va vreme Moș-Tudor luase obiceiū s'o facă și pe geambașu, adică să cumpere vite de la bâlciu ăl mare din Văleni și apoi să le vîndă altora, orî pe loc tot în bâlciu, orî să le aducă la nepotu-său, primaru, care avea coșare bune și mari.

Sandu Băngău, i le ținea pe hrană o vreme, și pe urmă Moș-Tudor le vindea cu un preț bun.

Iar nepotului îi da și lui ceva din pristosu peste cât ținea cheltuiala vitelor.

Ceartă cu Sandu nu avea; Sandu însă nu odată numa' se plânsese ba unuia, ba altuia că unchiu-său îl înșela pe nemiluite.

— Păi de ce dracu mai primești vitele lui? îi ziseiū într'o zi.

— Ei, de! ce să fac? Odată tot eū o să'l moștenesc; d'aia treacă meargă-ī șiretenia!

Intr'o zi, un rumân din curtea primarului, intrâ tam-ne-sam în casă la Tudor, ca să'ī spue că s'a îmbolnăvit un boū.

Ti! ce se supără Moș-Tudor ăl blând, că ce-a căutat să intre așa la dēnsu, și nu l'a strigat d'afară!

Rumânu, care n'o făcuse cu nici un cuget rău, că ce-ī drept nu știa obiceiurile Moșului, plecâ uluit.

Da, văzuse ceva într'un colț și scosese vorbă.

Văzuse un fel de lacră în care se țin bannii, așa cum văzuse și 'n Ploești la creditu ăla Agricol, când fusese p'acolo de se împrumutase.

In ăst chip se lăți vestea că de vreme ce

Moș-Tudor, are o lacră d'alea, apoi și bani cată să fi având, că nu o păstra să'i ție de cald iarna.

Gura lumii știți cum e: din țințar scoate armăsar. Prinse să se șoptească pe ici pe colo că Moș-Tudor are mii de lei. Că unu ci-că, trăsese cu urechea într'o noapte la fereastră, și auzise un zurut de poli de aur și pe urmă un fel de închizătură tare de ușă grea.

Lui Sandu când îi veniaŭ la ureche așa fel de șoapte, par'că 'l aud :

— Ia tăceți, mă, că n'are atâta, zicea. Lacra aia o are de la un perceptor d'ăia care 'i-a dat'o pe nimic, și o ține în casă în loc de dulap.

II

De vr'o două zile, cum vă spun dumnea-voastră, primaru nostru să tot gătia să pornească la bâlciŭ la Văleni-de-Munte.

Numa' nu cădea la învoială cu unchiu-său ăla, Băngăŭ, că de astă dată primaru îi spusese să cumpere vitele în tovărășie dreaptă cu dănsu.

Tudor Băngăŭ, nu, și nu, că să lase să fie tot ca până atunci; că, ce-i trebue lui

Sandu tovărășie dreaptă? Ce? or nu se mulțumia cu cât îl făcea el să câștige?

Sandu stărui, Tudor să îndărătnici mai tare, și atunci moșu naibei spuse lui Sandu să plece înainte că el o să vie pe urmă; că o să se mai gândească, iar la bâlcu o să'i spue așa, ori așa.

Bine, îi grăi Sandu și porni, cu necaz pe unchiu-său; iar noaptea într'un târziu o luă întins la Văleni.

Ducea cu dânsu, după cum a spus el apoi, vr'o șapte, opt sute de lei și, să chibzuia, că de n'o vrea și n'o vrea moșu, el să'și facă singur geambașlacu pe socoteala lui.

Eū l'am întâlnit la târg a doua zi dimineață; ba încă m'a rugat să fiū și eū de față la tocmeală.

Găsirăm, ce e drept, vr'o cinci-spre-zece perechi de boi d'ăia moldovenești, știū, tot unu și unu, din care să facă omu boi grași nu glumă...

Dar tocmeală n'o sfirșirăm, că moșu nu se vedea în târg.

Mai alergarăm pe la gazdă, mai darăm ocol târgului, că poate să se fi ferit de nepotu-său, știū eū, ca să'și facă el singur boii...

Până într'un târziu de geaba tot ochirăm și așteptarăm.

— În sfârșit, vînzătoru ne îmboldi, că ori să isprăvim, ori nu se mai ține prins cu noi la tocmeală.

— Dac'am văzut așa, ne-am sfătuit.

— Eî, ce zici, mă nea Gligore? mă întrebă Sandu.

— Păi, ce să zic, Sandule neică, de! eu așa zice să faci singur târgu și... noroc să dea D-zeu...

— Da de ce dracu n'o fi venit?

— Păi, uite, de-al dracului ce e. A chibzuit în capu lui că mai bine să nu facă boi de fel ăst-timp, de cât să-i facă în tovărășie cum cereai d-ta...

— Vezi spurcatu! I-a fost frică nu cumva să'l joc pe degete, după ce-oiu vedea boii în coșarele mele...

— Păi cum socoți...

— Dacă-i așa, noroc, mă nene Gligore... Hai să fac eu, după paralele care le am.

— Și făcu, mai cu d'ăștia d'ai noștri, mai cu d'ai moldovenesti, mai cu d'ai ungurești, vr'o două-spre-zece perechi bune de boi.

Seara îi trăserăm un chef țeapăn, după aldămașu negustoresc, și cam din spre ziuă, așa cum furasem luleaua neamțului, pornirăm cu boii acasă.

Care va să zică, asta fu într'o joi, când am făcut târgu, a doua zi vineri, și a treia

zi sâmbătă, le trecurăm pe drum, și tocmai mi-te Duminecă pe la prânz, ajunserăm în sat și cu gălăgie mare intrarăm în curtea primarului acasă.

Mai cu mine, mai cu oamenii lui, Sandu rîndui boii toți în coșare,—merse cu mine apoi la cârciumă de făcu un puiū de cinste, și pe urmă ce se gândi el, îmi spuse mie :

— Știi ce una, mă nene Gligore? hai la unchiu să'i spuiū că și eū singur am făcut ispravă bună.

— Păi haide, neică Sandule, haide. Și să'l necăjim nițel, știi cam în glumă, cam într'adins...

— Las' pe mine juratu, că'l descânt eū de gugumănie.

Ajunserăm acolo. Cercăm la ușa, încuiată. Cătăm la fereastră, perdeaua lăsată. Ascultăm, nici o vorbă. Strigăm nici un răspuns.

— Să știi c'a fost și dēnsu la târg, grăi Sandu.

— He, he, lupu naibeī! Era să lase el să treacă vreme de chilipir.

— Da vezi, d-ta, furișare măeastră! Nici că l'a zărit cum-va vr'un suflet de creștin.

— Păi așa, al nabeī!

D'aci eū m'am dus la treburile mele și Sandu a apucat spre primărie.

Trimise el într'amurg pe un rumân să mai strige într'o doară la ușa lui Băngău... Pace! Nu se întorsese.

A doua zi la nămiez iar; nici o suflare în casă!

— Mă, ce dracu? se întrebă Sandu. Se vede c'a făcut boi, nu glumă!

Tot așa luni, marți, miercuri. Atunci dădu fuga la mine.

— Bine, neică Gligore, da ce-o fi asta de nu se mai întoarce? Am rînduit în fiecare noapte strajă la ușa unchiului, că de! știi ce vorbește lumea că e chiabur nevoe mare; — dar până când o să tot ții strajă acolo? — și pe urmă, uite, m'aŭ apucat niște gânduri ciudate... Oare nu i-o fi făcut cineva de petrecanie cât am lipsit noi din sat?...

— Mai știi că n'o fi și așa ceva?

— Păi na! alt-fel nu'mi intră mie în cap cum să întârzie dînsu așa multe zile.

— Da dacă am sparge ușa, mă Sandule? D-ta ești primar și ești în lege să faci asta.

Lui Sandu îi cam peri nițel fața când îi spuseiŭ vorba.

— De! știu eu nea Gligore... n'o fi rău să sparg ușa omului?

— Ia tac, că nu e nici un rău, creștine. Să fiu eu primar, nu m'aș da în lături nici o clipă.

Cam cu frică, cam cu inima în dinți, Sandu aduse lăcătuș; iar satu se strânse nedumerit.

Doamne sfinte! ce să vedeți Dumneavoastră, după ce lăcătușu sparse broasca...

Las' c'o duhore de stîrv ne lovi numai de cât în față și ne făcu să încremenim,— dar apoi, unu, duoî, mai cu îndrăsneală, intrară în odaia lui Tudor.

Și numai ce-î văzurăm că se întorc fuga cu groază și cu câte un aoileo! de ne făcu përu măciucă!

— Ce e, ce e? întrebare toți.

— Lui bietu Sandu i se tăiaseră picioarele; se făcuse ca ceara, tremura și nu zicea nimic; se uita ca un ăla tîmp și nu îndrăsnea să se miște din loc.

— Grozăvie! strigă unu din rumâni cari intraseră.

— L'au omorît! — glăsui ă-l'alt și se trânti pe prispă.

Lui Sandu i se făcu negru înaintea ochilor și, de nu'l apuca un rumân de spate, cădea cât era de lung.

— Neică Gligore, mormăi bietu Sandu către mine, — o să zică lumea că eu l'am omorît!...

— Ci nu fii prost, mă Sandule! îi ziseiî încet.

— Nu-î așa că m'ai văzut la târg și c'am făcut amândoi tocmeala ?

— Da firește... Las' nu te teme, și hai înlăuntru.

Până să vorbim noi între noi astea, rumâni umpluseră odaia, — de! cum e rumânu, să vadă degrabă, să afle și să aibă ce să spuie.

Ce să vedeți, ómeni buni, când trecurăm pragu !

Săracu moș Tudor sta lungit lângă pat, cu gura căscată, cu ochii sticliți, învinețit și cu mâinele sgârcite.

Hainele pe dĕnsu erau numai bucățele, — și la fi-te ce ruptură, atârna și bucățica de carne ciopârțită odată cu haina.

Capu îi iera despicat în două, de la creștet, pe de marginea urechilor, și creerii vĕrsați pe pat și alătura cu dĕnsu, acolo unde căzuse.

Sandu se uita plin de groază. Nu se putea apropia de unchiu-sĕu ; sĕ uita la el numa', uluit și nemișcat.

Rumâni vorbiau între ei, cete, cete, cari înlăuntru, cari în tindă, cari afară, ba că țigani sã'l fi ucis, ba niscare-va munteni d'ăia fără nici un Dumneđeu, și unu arăta un cuțit de măcelar, altu o bārdiță tăioasă

și altu ținea o frigare care era plină de sânge ca și cuțitul, ca și bårdița.

În sfirșit îl făcuiū pe Sandu să mai prinză suflet și atunci începu și el să caute prin odaie ca să 'și dea seama de ce iera p'acolo.

Patu iera mototolit; scaunele, vr'o trei ori patru, răsturnate; masa, schioapă de felul ei, sta mai să cază, cu picioru ăl scurt al ei, rupt mai de tot.

Care va să zică fusese luptă între hoți și bietu moș Tudor!

Tronu ăla pentru bani, era închis... Caută el, Sandu, cheile. Cheile nicăiurea.

Fără doar și poate afurisiții furaseră ce găsiseră acolo și luaseră cu ei și cheile.

Și era tare în încuetori vechitura dracului de tron! Pace să 'l poată deschide.

Sandu vru s'aducă lăcătuș. Notaru îl sfătui să lase mai bine să 'l deschidă cum or vrea când or veni judecătorii din Ploești.

După ce mai trecu nițel spaima în rumâni de față, îl apucară vr'o câți-va pe Moș Tudor și'l așezară pe pat, apoi aruncară pe el o ghebă și'l înveliră.

După aceea Sandu goli casa de rumâni, puse strajă și porni la Ploești cu căruța lui să dea de veste la tribunal.

— Vezi săracu Moș Tudor, grăiiū eū lui

Sandu; dacă mergea cu d-ta, mă vere, nu i se întâmpla ce i s'a întâmplat. Da uite, vezi, îl pândia moartea.

— Așa, neică Gligore. Presemne 'i-a fost scris de tâlhari să 'i fie moartea... Da nu mă dumeresc eū, cine să fi fost afurisiții? Eū socot, neică Gligore, că tot de p'aici de pe la noi or fi, că aci doar s'a făcut svon de bogăția a mare a unchiașului...

— Și pe urmă nu vezi d-ta Sandule, că trebuie să fi știut ăia că unchiașu nu mai merge cu d-ta la târg la Văleni, că alt-fel de unde ar fi tăbărât pe el tocmai atunci?

— Păi cum? Așa trebuie să fie. Ei, al dracului!... Ce năpaste pe capu meū acuma!... Ar avea haz să intru în vr'o bănuială cu judecătorii ăia, că sunt ciudați nevoie mare, bănuitori, și te încurcă cu vorba de te zăpăcesc...

— Păi tu nu te încurca Sandule, neică. Fii om și spune cum a fost...

— Da o să zici și d-ta neică Gligore, că ai fost cu mine la târg și c'am cumpărat boii, amēndou?

— Adecă oiū spune și eū că te-am întâlnit la târg, și cât despre tocmeala boilor oiū jura că amēndou 'i-am tocmit...

Lăsaiū d'aci pe Sandu, care porni îngândurat; iar eū cătaiū ciudat pe urma lui.

Nu 'ș cum și nu 'ș de ce, îmi intrase în suflet o bănuială: nu cum-va dînsu isprăvisese pe unchiaș ca să vadă odată ce era cu bogăția lui?

De! rumănu e al dracului câte odată.

Și pe urmă nu'mi spusese să zic că am mers cu el la târg?...

Cum să spuiū eū că mersese cu mine, dacă n'a mers?

Dar ăi opt, nouă sute de lei?

Că întâi spusese că are șapte sute, pe urmă că are opt, și la tocmeală, când se urcă prețu perechilor la nouă sute, nouă a scos... și a mai cheltuit și la chef?

Care va să zică o mai fi avut vr'o sută la el peste ce dăduse pe boi?

Ei, de unde atâta bănet, că mereū să tot jeluia de unchiaș că nu'i dă nimic?

Și, ca să scoată așa d'o dată o mie de lei, ori cât de bogătaș, tot e greū; dar mi-te Sandu că nu iera tocma' cu multă dare de mână?

Uite, așa împovărat de bănuiala asta, mă duseiū acasă, și începuiū s'aștept cu frică pentru Sandu, pe judecătorii din Ploiești.

Până după prânz procuroru și încă cu vr'o doui, veniră.

III.

Par-că'l vîd pe ăl procuror : iera un băiat cu mustăți castanii la fir, smead la față și cu niște ochi căprui d'ăia care par'că să înfig în sufletu tîu cînd cată la tine; trupeș apoi, nalt, arătos.

Ăi-l'âlți duoî, care mai năltuț, care mai scundicel, dar amînduoî cu ochii vulpești care te fură p'ascunsele.

Să uitaū așa la noi ăștia de prin prejur, că par'că, în alde noi, numa' tâlhari vedeau.

Conțiliî, notar, primar, ieraū adunați în pîr la primărie, cînd sosiră dumnealor.

— Care va să zică s'a omorît p'aici, începu cu graiu, după ce ne măsură pe toți cu ochii ăia căprui; și, să vedeți dumnea-voastră, grăia tot ca noi ăștia, ăl procuror trupeș, nalt și arătos.

— Păi, uite, s'a omorît, rîspunse primaru cam cu tremuriciū în glas și cam pierit la față.

— Dumneata ești primaru?

— Eū, să trăiți, domnule procuror.

— Și ești rudă cu ăl omorît?

— Păi, îmi era unchiū, să trăiți domnule procuror.

— A! unchiū... zise procuroru cam nu

știu cum așa, ciudat, — și înfipse ai ochi căprui în ochii primarului.

Sandu numa' ce-i coborî fuga pe-ai lui, ochi ca de miel, cari nu prea dovedesc multă minte.

— Ei, să mergem la casa mortului, grăi procuroru.

Afară tot satu sta cu ochii sgâiți spre primărie, și când se ivi procuroru, cu ai doi după el, — care mai de care prinse a-i arăta cu degetu.

— Āla-i mă, āla-i, — începură niște draci de copii să strige și țop! săriră pe gardu de nuele al primăriei.

Procuroru înainte, ai doi când în urma lui, când unu din ei alătura cu el, și noi după dênșii, ne coborîrăm la vale către casa lui Băngău.

Rumânii își scoteau căciulele la procuror, în vreme ce copiii alergau înainte și iar se opreau ca să se mai uite la ceata de norod care se mișca domol la vale.

Parc'ar fi fost vr'o sfeștanie, numai popii, icoanele și cântecele dascălilor lipsea.

Vremea era a moină. Pe munți, departe ca și aproape, zăpada stătea neclintită ca o trîmbă de pînză pusă la svîntat și pe care n'o umflă vîntul.

Pe acoperemînturi zăpada sta grămadă,

creață, cu lustru; iar pe de margini, de pe ciucuri de ghiată, picura a lene, mai să stea, mai să nu se lase.

Numai coșurile înnegreaă d'asupra caselor și culcaă alătura umbra lor din ce în ce mai lungueață, după cum soarele s'aprozia mai tare d'asfințit.

Pân' la casa lui Băngău pârtia era bătută cum e cu maiu, de mult ce fusese umblată.

Din deal, de unde eram noi, vedeam lângă casă altă mulțime de oameni care înnegrea locu de amêndouă marginile, iar în dreptu ușei doi inși de strajă, steteaă drepti și cu pușca la umăr.

În sfîrșit ajunserăm.

În toată astă vreme procuroru grăise pe șoptite, când cu unu din ăi doui, când cu ă-l-alt, când cu amênduoi, și aci căta la primaru Sandu, aci la mulțimea norodului din urmă.

Cum intră în odae mortului, se opri pe prag, par'că'l ved, și cătă lung în odae, de jur împrejur, pe urmă la patu pe care moș Băngău sta întins sub gheba, și apoi înaintă.

După ce se mai uită nițel, trase repede gheba de pe mort și stătu să privească la dênsu.

Uite, asta-i cruce, dacă am putut zări pe chipu ăstuî creștin a mai mică urmă de scârbă, ori de uimeală, — știi, așa ceva, în sfîrșit, ca atunci când vede omu ceva la care nu se aștepta.

Iși încruciașă brațele la piept; cu două degete ale drepteî începu să'și munciască tăcălia, și, stătu ca dus pe gânduri, cu ochii țintă la mort, știi, par'c'ar fi așteptat să-i spuie ceva.

O fi trecut el ca vr'o cinci minute până ce se întoarse către noi care umpleam tinda și făceam roiū negru în privazu ușei.

— Ia vino'n-coa, domnule primar, rosti procuroru.

Bietu Sandu, prost din fire cum iera, s'apropiâ drept ca un soldat în fața vr'unui colonel, la inspecție.

— Porunciți, domnule procuror.

Glasu-i ieșea cam năbușit din gură, că par'că nu'ș ce'l înneca în gât.

— Așa cum v'ed eū, l'ați găsit pe mort?

— Ba nu, să trăiți, domnule procuror. L'am găsit colea, jos, lângă pat, cu capu aci unde se vede creerii... Uite, era și neica Sandu, conțiliu nostru...

— Eū, să trăiți, domnule procuror, ziseiū, și trecuiū pragul. Nu'mi iera frică, dar nuștiū

de ce, și mie par'că mi se oprise o prună în gât.

Procuroru numai de cât se uită la mine odată, și par'că 'l vëd repede că grăi cu supărare.

— Cine v'a pus, nerozilor, să ridicăți trupu de unde era? Ați făcut o prostie cât capu vostru de mare... Trebuia jos să 'l lăsați, așa nemișcat, înțepenit cum l'ați găsit, că așa e scris la lege...

— Păi n'am știut, vă rugăm de iertare, ziseiū eū; în vremea asta Sandu înghiția mereū în sec și-i venia așa cu tuse.

— Primar ești dumneata, de nu știi ce să faci în pricinī d'astea?

— Păi, păi... uite... îngăimă Sandu și tuși mai tare că'l înneca rău.

— Mă rog, n'ați găsit lângă mort, ori prin casă vr'un cuțit, vr'o bardă, — ce-va, în sfîrșit, care să arate cu ce s'a făcut omoru?

— Ba am găsit, să trăiți, domnule procuror, — adecă aū găsit niște rumâni, cari aū intrat întâiū în odaie, până să mă desmeticesc eū, că eram zăpăcit, prostit, să iertați, când am vëdut că i se făcuse de petrecanie lui bietu unchiu.

— Și-aci greșală. Trebuia să intri numai dumneata, și toate alea să le lăsați locului neclintite...

— Păi de...

— Păi de ! păi de !... — Ia arătați'mi ce-ați găsit ?

Eû dăduiû fuga în tindă, că tot eram par'că mai desghiețat ca el, și aduseiû toporișca, cuțitu și frigarea.

Procuroru mi le luâ pe rînd, cătâ la ele și apoi la trupu mortului.

Unu din ăi doi se apropiâ și el atunci.

— Ei, ce zici, doctore ? grăi ăstui, procuroru.

— Ia să desbrace pe mort vr'o doi din dumnea-vóstră.

Eû și cu nea Ivașcu, tot conțiliû, om mai cu suflet într'insu, ne-apucarâm, și cu mare ce, puturâm să-l desbrăcâm pe bietu moș-Băngău.

Se ținea haina, și mai ales cămașa, de tăieturi, iar trupu mirosea urât al dracului.

Mă mir că nu strîmba din nas ăl procuror, om nu glumă, la treburi d'astea.

Aoileo, ce să vedeți, după ce'l lăsarâm gol pușcă ?

Trupu găurit de frigare mai peste tot locu ; brațele și picioarele ciopărțite, tocmai ca la un berbec d'ăi bătuți, puși în cinghel și crestați așa, de i se vede grăsimea ici, colo ; iar creștăturile par'c'ar fi guri buzate care rînjesc la tine.

Eac'ășa sta trupu lui Băngău, num'atât că grăsime n'avea nici de leac ; gurile alea cu buze vinete, căscate, de lăsa vederei sânge închegat și loc negru urâcios, îți făcea scârbă și groază.

Doftoru, luâ și el fi-te care din unelte, s'apropiâ de mort, cercetâ loviturile, și pe urmă vorbi în altă limbă cu procuroru, — nemțește par'că...

— Mă rog, grăi pe rumânește procuroru, care din voi cunoaște a cui să fie aste unelte?

— Paî Sandu le știe, ȕiseiũ.

— Care Sandu ?

— Eũ, să trăiți, domnule procuror, că astea, și toporișcă, și frigare, și cuțit, erau ale unchiașului, — lucruri de casa lui.

— Așa?... Va să ȕică le cunoști bine ?

— Păi cum nu ? Par'că numai odată le-am vȕdut aci ?

— Și unde le ținea unchiașu, nu ți-aduci aminte ?

— Păi de ! cuțitu sta colo pe corlata vetrei, în tindă ; frigarea aea în ai-l-altă odaie, că era vreme de când nu mai umbla cu ea, de când 'i-a murit baba. Toporișca, știũ eũ, unde o punea ?

— Atunci ăia cari aũ făcut fapta, trebuie să fi știut locu ăstora, nu-ĩ așa ? Trebuie să

fi cunoscut bine casa unchiașului. Cum gândești, d-ta?

— Păi o fi, că alt-cum va firește, de unde era să le știe rostu?

— Tot așa Țic și eă, — de unde era, să le știe rostu? Și nu bănuiești d-ta pe nimeni? De! ești primar și trebuie să 'ți fi știind bine oamenii din sat.

— Păi, să trăiți, d-le procuror, uite, nu știu pe cine să bănuiesc, că de! care să fie ăla să facă așa grozăvenii? Eă și cu neica Gligore am chibzuit că trebuie să fie nis-care-va munteni d'ăia fără nici un Dumneșeu.

— Unchiașu avea multe parale, nu 'i așa?...

— Trebuie să fi avut. Eă de unde să știu?

— D-ta nu 'ți dădeaî socoteală cam cât să fi putut avea?

— De! păi de unde să 'mi dau?... că Doamne păzește, nu mă apropiam de sufletu lui, de gândurile lui... de socotelile lui...

— Da d-ta, bade Gligore, ce zici? Se svonea prin lume de darea de mână a unchiașului?

— Păi se svonea, cum nu... Știea lumea că Băngău are și lacră d'astea de păstratu banilor.

— Știea lumea și d-ta nu aflaseși de ce spunea și știea lumea, primarule?

— Păi știeam și eu ca toți...

— Adineauri spuseși că nu știeai nimic...

— Vezi că nu știeam așa, da tot știeam....

— Eî, cum asta! Ori știe omu ceva, ori nu știe! Și cum nu erai să știi, d-ta, nepotu lui, care-i intrai în casă, care stătea cu el la masă?...

— Ba să mă păzească sfîntu, de-am stat o dată măcar la masa lui, că cine 'l știea când mănâncă, și ce mănâncă!

Era un sgârçit d'ăia care roade în întu-neric ca șoarecii, ce poate, și din al altuia, nu din a lui...

— Da par'că ați făcut și daraveri împreună, cu boi, așa ceva?

— Păi, fiind-că eu am coșare bune, de! ca rumănu de casă, care vrea să aibă locu, că poate vine o vreme bună să facă și el vite, să mai iasă și el din sărăcie...

Unchiașu cumpăra, că avea bani, nu glumă...

— Va să dîcă știi că avea bani mulți...

— Păi cred și eu, de vreme ce-i da mâna să facă vite în fi-te ce an...

— Mergi mai departe.

— Nu, c'am uitat șiru...

Să scărpinâ nițel după ureche, că-i rupse șiru, ce-i dreptu, drăcoșii ăia de ochi căprui...

Tot în asta bătea procuroru, că Sandu știea bogăția lui Băngău. Par'că 'mi trecu și mie prin inimă un junghiū, că nu era a bine cu Sandu, și pare-mi-se, asta era și gându ălui procuror isteț.

— Ce daraveri aveai cu unchiu? Țsta'i șiru. Spune.

— Păi, să vezi, unchiașu cumpăra vite de la târg din Văleni și le aducea la mine să i le țiu. Eū vedeam de hrana lor, de curățenia lor, de toate: unchiașu socotea până și firu de paie, până și bobu de urueală; — și după vînzarea vitelor îngrășate, eū m'alegeam cu te miri ce și mai nimic.

— Auđi, unchiașu! Și asta trebuie să te fi înciudat de multe ori pe dânsu...

— Păi mai e vorbă? Eū să fiū argatu vitelor lui, și la socoteală, el să tragă tot folosu, iar eū să rămăiū cu ponosu, vorba aea!

— Firește. Și aveai cuvânt să 'i porți necaz în sufletu d-tale. Și eū tot așa aș fi făcut. Și nu v'ați certat nici odată împre-

ună, așa, mai rău, mai cu pornire, mai cu supărare?

— Nu'mi da pas, d-le procuror ; că eu tunam și fulgeram, iar el tăcea ca un pește, — și asta mă făcea să'mi ies din sărite uneori.

— Auđi al naibei, tăcea, hai ? Lua, strîngea în fundu pungei, te globea și pe urmă tăcea și se strîngea ca un ariciu.

— Curat, vorba d-tale, să trăiți...

— Ei, uite, ce să'ți spui, Sandule, eu 'mi-ași fi pus în gând să-i port sâmbetele și să mă răfuesc odată cu dînsu într'un tel.

— Păi că'mi trecea mie așa gânduri prin cap, domnule procuror, să trăiți, da uite...

De-odată Sandu se opri. Ochiî ăi căprui se țintiseră așa de focoși în ochiî lui Sandu, că lui i se făcu frică și tăcu repede, iar căutătura i se turburâ și i se plecâ în jos.

— Ei, ce-ai făcut, spune, de !

Ți-a venit de multe ori în gând să te răfuești cu unchiașu într'un fel, hai ?

— Păi nu, n'am ȃis așa... Doamne păzește, n'am ȃis eu așa...

— Da cum ai ȃis ?...

— Păi Dumneata m'ai făcut să ȃic...

— Eu ?...

Procuroru tăcu, apoi strigâ dup'o clipă tuturor :

- Eșiți toți, afară de Sandu primaru.
- Și eă, domnule procuror ? ăiseiă.
- Și dumneata ; ănsă dumneata stai p'a-proape c'o să te chiem.
- Eșiă atunci.

IV.

— Al naibeă, procuror, isteț, nu glumă, gândiă după ce eșiă pe prispă.

Aci, lumea, grămădită ămprejuru nostru, al conțiliilor, vorbia ăn fel de fel despre chipu ăn care procuroru cerceta pe Sandu.

Mulți ăncepeă să prindă pe suflet pojghia bănuieleă că Sandu 'i-ar fi pus capăt lui Băngăă.

— Păă să știi că așa o fi, — grăi un unchiaș. Nu era să-l moștenească el, afurisu ? Și iacă, unde-l vedea că are de gând să văcuiască, 'i-a scurtat drumu raiuluă și 'i-a curmat gându de viață.

— Drumu raiuluă, rîse a glumă un rumân, ți-ai găsit, că era jurat, bietu moș Băngăă.

Crăpând să te fi văăut, și nu s'ar fi oprit din cale să te ăntrebe ce ai, de frică nu cum-va să-ă ceră ceva... Las'că are Ucigă-ă crucea ce munci.

— Știi c'o să-l fiarbă cu poftă ăn ăl ca-

zan, grăi un flăcăiandru. Că așa-i în biserică zugrăvit...

— Măre, l'a fierbe, l'a frige, l'a prăji, de-acuma știu că nu mai are cine să ne dea parale împrumut, grăi un altu...

-- Iacă era și el bun la' ceva, răspuse un nevoiaș. Tocmai era să năzuiesc și eu la el...

— Acuma a năzui Aghiută, — rîse un băiețan de vr'o cincî-spre-zece ani.

Rumâni rîseră.

— Era el bun la' ceva, dar bunu ăsta știu că ne scotea përu prin căciulă, mă, — rosti un pășit. Bine c'a crăpat. Poate n'o avea cine să ne mai ceară nici dobândă, nici capete.

— Deară !... Socoți, neică mă, câ Sandu n'o să puie ghiara pe toate hârțile unchiașului?

Ba încă cum are să ne ia dobânđi și capete, știi, până la para, grăi unu din cei de mai de de-oparte.

— Mai așa, oftă un altu. Și la mine dobânda vine o sută de leuți la suta de lei care-am luat-o împrumut.

— Ia tacî?

— D'apoî la mine?

— Ei, că la mine e mai creștinească par'că !...

— La mine e și mai mult, mă; pe mine m'a fript și mai rău afurisitu...

— Las'că bine 'i-a făcut cine 'i-a vîrît frigerea în trupu lui ăl spurcat...

— Bine 'i-a făcut cine l'a ciopărtit ca p'un berbec!...

— Bine 'i-a făcut cine 'i-a golit tigva, că acolo clocea el gândurile lui de despoelă...

— Ia tăceți, mă băeți, mă, — le rosti un unchiaș, — să nu v'audă ăl procuror și să dați de vr'o belea...

— Aoileo, că bine ȃice unchiașu, — grăiră vr'o câți-va, cu teamă, — și tăcere să făcu în-dată.

Iacă atunci că mă chemă înlăuntru. Inima începu să'mi bată tare. Nuș'de ce, par'că mă trecu cu fiori.

Cum intraiu, ochii mi se îndreptară la Sandu; par'că era bătut de toți sfinții din ceru.

Iacă ce se întâmplase cât am fost eă afară, că'mi spuse Sandu pe urmă.

Dacă rêmaseră ăia singurei cu Sandu, procuroru îl întrebuse:

— Mă rog, Sandule, ia spune'mi dumneata acumă cum ai dat peste unchiașu mort? Da spune, știi, cu rost, ca să pricep eă bine lucru; numai așa om putea afla pe făptuitorî.

Grăia, știi, ca și noi să-l pricepem lămurit pe el; par'c'ar fi fost din sat de la noi, al naibeî procuror!

Sandu stătu nițel chibzuirii și pe urmă ci-că, așa ar fi vorbit, după cum îmi spuse:

— Păi, domnule procuror, să veți d-ta. Era vorba să fac de astă dată tovărășie dreaptă cu unchiașu. Să pui și eu ceva parale la cumpăratoarea vitelor și câștigu să'l împărțim pe din două. Unchiașu n'a vrut nici în ruptu capului. Mai cu bine, mai cu rău, îl făcui în sfârșit să se mai gândescă, știi, să nu-i fie ăl din urmă cuvânt, cuvântu care 'l ținse întâiu. Pe urmă unchiașu mă îndemnă să plec eu singur la târg, că el o să vie a doua zi.

— Mă rog, el a ținse asta, ori d-ta l'ai sfătuit?

— Ba nu, el.

— Cu cine mergea dânsu la târg de obicei?

— Cu mine, numa' să nu plătească chirie vr'unui rumân.

— Atunci cum de te-a trimes pe d-ta înainte? Cu asta pierdea rostu și trebuia pe urmă să dea parale unui chirigiu ca să 'l ducă. Ei, cum să potrivește asta cu sgârzenia lui?

— Păi, de, știu eu cum? să trăiți d-le procuror!

— Bine. Mergi mai departe.

— Eă am plecat singur.

— Când?

— Păi din spre ăiuă.

— Din spre ăiuă? Ți-aduci bine aminte?

— Eă, asta-i!... Doar nu eram beat!

— De ce nu te-ai dus cu conțiliu ăla, cu Gligore?

— Păi neica Gligore plecase de cu séra. M'aș fi dus cu el, dar veđi că unchiașu nu isprăvise învoiala cu mine.

— A! bine. Va să ăică până pe seară nu isprăviserăți încă, nu te îndemnase încă să pleci singur la têrg?

— Nu.

— Mai departe.

— Care va să ăică m'am dus singur. Pân' am ajuns, s'a făcut ăiuă bine.

— Câte ceasuri faci până la Văleni?

— Păi dacă pornești așa, cam din spre ăiuă...

— Adică pe la trei ceasuri, așa ceva.

— O fi.

— Ajungi când?

— Păi când rêsare soarele, ești la têrg taman atunci.

— Și ai ajuns pe când rêsărea soarele?

— Da. Am tras la gazda noastră, mi-am văduț de ce trebuia, și am pornit prin târg să gădesc măcar pe neica Gligore.

— Și l'ai găsit?

— L'am găsit, să trăiți domnule procuror și amândouă ne-am sfătuit că ce să fac, fiind-că unchiașu nu mai sosia. Găsisem boi buni, dar unchiașu tot nu mai venea. Atunci am făcut târgu singur.

— Aveai parale așa de multe?

— Păi de, aveam și eă vr'o câte-va parale adunate cu trudă...

— Cam cât?

— Păi vr'o șapte, opt sute de lei.

— Și câte perechi de boi ai făcut?

— Vr'o două-spre-zece perechi.

— Și ce 'ți închipuiai dumneata că unchiașu nu mai venea?

— Socoteam că n'a vrut să mai facă vite, numai ca să nu împărțim pe din două câștigu; că văduse el bine că eă nu era să-i mai țiu vitele, dacă nu se lega la tovărășie dreaptă.

— Acuma, spune cum ai dat peste el, mort, omorît?..

— Păi, am pornit din Văleni cu vitele.

— In ce di era când ai pornit?

— O fi fost Vineri, că Joi am sfișit târgu și seara am bėut adălmașu.. Așa,

Vineri dimineată am pornit, iar Duminecă am fost în sat, că știi dumneata, cu vitele mergi încet...

— Va să zică cu căruța cu cai ai fost pornit la târg și ai mers atâta ?

— Cu trei cai, să trăiți, domnule procuror...

— N'ai făcut prea multe țile pe jos, cu boii ?

— Nu, că faci popas, ba să le dai apă, ba hrană, ba să le lași vreme de hodină. Mai două trei să răslătesc și goană să le aduni la ceată. Trudă mare, să trăiți, păi cum ! Iar dacă am ajuns și le-am rînduit la rostu lor, m'am dus cu nea Gligore să ne-căjim pe unchiaș, că iacă și eă singur am făcut treabă bună. Batem, strigăm, nici un glas din casă nu ne-a răspuns nouă. Atunci ne-am chibzuit că unchiașu a fost și el la târg, dar că s'a ferit de noi și că nu se întorsese încă. Luni trimet la el, nu venise ; Marți și Mercuri tot așa. Atunci, firește că am început să cred alte alea. Pusesem strajă de Duminică seara să 'i păzească casa, că uite, mi-era frică să nu 'l calce niscare-va hoți.

— Eă, cum ți-a venit d-tale în gând să pui strajă ? Altă dată o mai făcuseși asta ?

— Nu, să trăiți ! fiind-că altă dată mer-

gea și se întorcea cu mine : Și pe urmă tot nu se svonise așa de bogăția lui, ca în anu ăsta...

— Straja a stat va să zică până Mercuri ?

— Mereu, domnule procuror. Atunci nea Gligore m'a îndemnat să stric ușa și dac'am stricat-o, am dat de grozăvia asta și am și pornit veste la tribunal la dumneavoastră.

— Toate bune, Sandule, precum le spui, dar până să pleci, în noaptea aea, unde ai fost și ce ai făcut ?

— Păi am mai grăit cu alde nea Gligore, cu ăla, ba cu ă-l-alt.

— Cum cu Gligore ? Par'că spuseși că Gligore pornise înainte... de cu ziua.

— Că bine Țici, nu cu Gligore, atunci... Știu c'am fost p'în vecini și pe urmă m'am culcat de vreme ca să mă pot scula dimineață tare.

— Sandule, Sandule, o cam încurci și nu'i bine pentru d-ta...

După vorba asta, care ului pe Sandu, procuroru m'a fost chemat pe mine.

Dacă mă văzu în odaie mă luă la cercetare :

— Neică Gligore, Sandu spune că a grăit cu d-ta seara, iar din spre ziuă a pornit la târg.

— Seara ? Păi cum așa, vere Sandule, că eă am pornit de cu ziuă, la Văleni, am răspuns eă cu mirare.

— Vezi Sandule ?

— M'am uluit, d-le Procuror.

— Câte parale a avut Sandu la el ?

— Intăiă mi-a spus că șapte sute de lei, pe urmă că opt, iar la tocmeala vitelor a eșit vr'o nouă sute și mai bine, că nouă sute a dat pentru boi și a făcut și chef noaptea...

— Vezi, Sandule, că nu se potrivește ?

— Păi, obicei rumânului așa este, să nu spuie nici odată cât are la el...

— Lui Gligore puteai să'i spui, fiind-că era să fie cu d-ta la alesu și la tocmeala vitelor.

— Păi, uite, nu i-am spus.

— Fie și așa. Da ia spune, Gligore, are primaru vostru atăta bănet, să poată cumpara singur vite ?

— De, aci nu prea știă cum să spuiă, să trăiți, domnule procuror ; da fiind-că a scos atăta, firește c'a avut...

— Nu-i așa ; că dac'a scos acuma, putea să scoată mai de mult și nu răbda să îl tot înșele unchiu-său... De ce n'ai zis mai de mult unchiașului, Sandule, să facă tovă-

rășie dreaptă cu dumneata! Ori de ce n'ai adunat dumneata singur vite, mai de mult?

— Păi fiind-că nu aveam mai de mult. Da cu puțin de ici, cu puțin de colo, am strîns; și când am văzut că am și eũ cu ce, am vrut să mă fac tovarăș...

— De ce tovarăș c'un om care zici că te nedreptăția tot-d'auna! Trebuia să faci vite singur și să nu mai alergi la tovarășie cu dînsu.

— Păi nu mă lăsa inima să puiũ în așa negoț toate paralele câte le aveam și eũ... La tovarășie puneam jumătate și jumătate; ori dacă făceam vite mai multe și puneam toate paralele, câte-aveam, era să fie și câștigu mai mare...

Procuroru se gîndi nițel mai mult.

Incepuse a se însera.

— Bine. Om vedea mâine pe cine să mai cercetăm. Du-te Sandule și rînduiește-ne loc de odihnă pentru la noapte, ori la învățator, ori la preot.

Pe urmă nu-ș'ce vorbi cu doftoru că ce să facă a doua zi mortului.

Sandu purcese cu grabă; iar procuroru, luà pe conțilii cu dînsu, și, cu toții, ne du-serăm la primărie.

V

Dacă eă și nu dormiă tocmai odihnit în noaptea aea, cum o fi dormit bietu Sandu, pus pe gânduri de grijă și de teamă?

Ca vai de el se lăsă somnului, și cu capu greu se deșteptă de cu noapte.

— Ce zici tu, muiere? grăi el nevستی-si. Domnu procuror pasă-mi-te, m'a luat rău la ochi; mai să zică, uite, că eă aș fi răpus zilele unchiului.

— Nu mai spune, glăsui muierea lui și își făcu cruce.

— Iac'asa năpaste! Și lucru naibeî, că nu știu pe cine să dau vina...

— Da spune și tu, mă omule, că cutare, pe care îl știi și tu mai dârz în toate și mai aprins la ceartă!

— Păi care dracu să fie ăla?

— Iacă spune pe Ilie Zăploiu, că nu știi ce 'ți-a făcut mai acu doi ani? Nu era să te dea gata, că ci-că făceaî contrabandă de sare?

— Că bine zici; tot e el arțăgos și cată la om întunecat...

— Spune pe Mirilă al Siței din deal care m'a înjurat într'o zi la un Paște, pentru că

'i-am spus că mă-sa făcea vorbă c'o femeie primarului care a fost 'nainte de tine...

— Și pe Mirilă o să'l spui, că e și dator de vr'o trei ani unchiului...

— Vezi? Păi na! ai doi. Ce mai cauți! Fii mai inimos, ce naiba!

Iac'ășa muierea învăța pe prostul ei de bărbat.

Iar după ce să luminâ bine de ziuă, procuroru trimise la mine, la Sandu, și numa' cu noi amêndoi și cu ai lui, porni la Băngău.

Ce mai dimineață!

Era frig, dar senin, și soarele se ivise și se înălțase de-o suliță vesel că n'o să se mai războiască cu nori ningăreți.

Cum intrarăm în casa mortului, doftorul să și apucâ să taie la el cu tot felu de cuțite și bricege, care mai mari, care mai mite, foc de lucioase și ascuțite mai abitir ca bricele.

În vremea asta procuroru luase iar la cercetat pe bietu Sandu care o încurcâ de tot.

Tocma' după o vreme își aduse aminte să pârască pe Mirilă și pe Ilie Zăploiu.

— Ei, după ce-î bănuiești și de ce mi-și spui tocmai acum?

— Vezi-că... m'am gândit astă-noapte, și... de! am mai cercetat și eă printre rumâni...

— Aveau ei vr'o încurcătură cu unchiașu

și pismă pe el?... Ai bănuț vre-o dată la dênșii gând de răzbunare?

— Păi or fi avut, să trăiți, domnule procuror, că Mirilă îi datora parale de vr'o trei ani...

— Știi bine?

— Păi cum să nu știu. Numai o dată mi-a spus mie unchiașu cine'i rămânea mereu dator?

— Dar par'că ziceai ieri că nici o dată nu te-apropia unchiașu de sufletu lui, de socotelile lui...

— Păi oiă fi zis...

În vremea asta procuroru să tot uitase mereu prin casă.

Soarele intrase după noi,—el pe fereastră, noi pe ușă ;— odaia era luminoasă acuma, veselă, și numai hoitu unchiașului făcea tață urită.

— Ia ascultă, primarule, din toate răspunsurile d-tale, din grija d-tale d'a pune strajă la ușa ăluia care era mort, din uluiala d-tale, ese ceva nu tocmai a bine pentru d-ta...

— Domnule procuror, să trăiți, da nu grăiți cu dreptate să am iertare...

Atunci vzez pe procuror că se pleacă jos repede, și de lângă picioru patului din spre perete ridică ceva.

— Ce-i asta? grăește el întorcând între

degete un nu știu ce, care nu'l vëzuiu de-o dată.

Doftoru se opri; ă-l-alt care tot scria mereu de când venise, se apropiă; veniui și eă lângă dumnealui.

— Par'c'ar fi o cheutoare d'alea de la mintene cum poartă unii rumâni de la munte? zise procuroru.

— Păi chiar așa și este, am zis eă.

La capătu cheutoarei ăleea negre era și o bucățică ruptă din mintean, care să vedea să fi fost cafeniū.

— Și minteanu trebuie să fi fost «maro»

— auziū pe procuror că zice, — adică așa, cafeniu mai zise el.

— Cafeniū, să trăiți, domnule procuror, am grăit și eă.

— Bun... Iacă o urmă... Ia ascultă Sandule, Mirilă ăla și cu Ilie cum le ziseși, poartă mintene d'astea?... —

— Ași, nu poartă, domnule procuror...

— Nimeni prin sat pe la voi nu poartă d'astea?

— Număi vr'o duoi rumâni poartă, negre, nu cafenii...

— N'or fi avënd și cafenii primarule? De! că nu le prea știu ale rumânilor din satu dumitale, după cum vëd...

— Zău nu, domnule procuror, nu poartă... că astea le știu eu bine...

Doftoru întorcea atunci hoitu unchiașului...

— Uite și alt-ceva, domnule procuror, — grăi el ; luâ din pat un nasture mare negru și'l dădu procurorului.

— Țsta trebuie să se fi rupt odată cu cheutoarea... Va să zică bătrânu s'a luptat cu tâlharii. Vezi primarule ? Dacă l'ați fi lăsat jos pe unchiaș, așa cum l'ați găsit căzut și înghețat, am fi bănuț că s'a fost luptat și am fi căutat prin casă cu d'amăruntul...

— Păi nu m'am priceput ce să fac, să trăiți, domnule procuror, și vă rog de iertare...

— O să te iert dacă mi-i afla care oameni poartă mintene cafenii prin sat pe la voi...

— Păi oiă afla, răspuse Sandu și începu să se scarpine după ureche ; vedea el că era greu.

Afară se strînseseră rumânii gloată ca la bâlciă.

Procuroru eși pe prispă... Doamne isteț mai era, bată'l cucu, că uite ce scorni :

— Oamenii buni, grăi el rumânilor, am aflat pe hoții cari aă răpus viața lui bietu unchiaș ăsta... Da acuma nu'i aci lucru ; alt-ceva voiă să aflu eu. Am găsit în hâr-

tiile unchiașului că el vrea să fie îngropat cu mintean cafeniū, știți, d'alea cu încheetori groase de șiret negru... Ei, ce vreți, rumânu e ciudat, și cum lasă, așa trebuie să i se facă la moarte. Iar ăluia, care o avea și o da minteanu, scrie să-î dăm două sute de lei bătuti pe multe... Că mintean purtat vrea el, nu noū, care să fie cumpărat acuma...

— Păi de unde mintean cafeniū, boierule, că la noi nu poartă oamenii de cât negre, ori sure?... grăi un unchiaș...

— Ia lasă, unchiașe, că știu eu de unde să gădesc mintean cafeniū purtat de om, și de ce om încă!... De puiū de lele nu glumă!...

— De unde? de unde? întrebare mai toți.

— Ei, asta-î, de unde! Asta-î treaba mea. Lasă, boerule, că până'n seară ai mintean cafeniū d'alea cu încheeturi negre de șiret gros... Știu eu cum sunt alea și cum spui d-ta, grăi un rumân.

— Așa?... bine... Ia vin atunci nițeluș colea în odae, că te vîd băiat isteț și inimos, grăi procuroru, și intră cu el și cu noi, apoi închise ușa.

Ce dracu îi plesnise prin cap ăstuî târgoveț al naibeî?

Păi, uite ce :
— Ai două sute de lei, prietene, grăi el flăcăului ăla chipos și voinic, dacă mi-î spune

în care sat poartă rumâni mintene d'astea cafenii.

— Păi în satu Gluga, mai la munte ; sunt p'acolo niște d'ăia cari-aũ fost p'în pușcărie și cari aũ scăpat că 'i-aũ iertat. Și afară d'ăia, și ăi-l'alți poartă tot d'alea cafeniile.

— Hai, mergi cu mine până la Gluga ?

— Păi merg, că am căruța bună, cu doi cășori, știi, mănâncă foc, nu glumă. Da îmi dai ăi două sute de lei ?

— Ți-i dau. Nu ți-am făgăduit o dată ? Hai, pleacă, gătește căruța și vino de mă ia. Da nici cuvînțel să sufli cui-va, că nu pupi ăle două sute de lei, auzi tu ?

— Nici cuvînțel, să trăiți boierule... Uite acuma ; cât oiũ da cailor o mână de buruiană și... gata.

Flăcăul eși ; nu răspunse la întrebările nimerui și o tuli d'a fuga.

Vr'o câți-va se luară de geaba după el.

— Și voi, ne zise mie și lui Sandu, tot așa, nici o vorbă ! Spuneți că plec la Ploești cu căruța și că mă întorc mâine.

— Las' că nu spunem, domnule procuror, grăbi Sandu cu răspunsu.

Îi mai venise sufletu la loc, că poate procuroru o afla pe vinovat și o scăpa el din bocluc.

Atunci 'mă-aduseiũ aminte că în satu Glu-

ga erau doi frați, neam afurisit de pungăși, de hoți.

— Domnule procuror, să trăiți, îi spusei, eu cunosc pe doi frați, Nătangu le zice, niște ăia primejdioși, nevoie mare... Aă mai pățit-o ei într'o vreme pentru nuș care tâlhărie cu omor, și iar nuș' cum s'au făcut scăpați la târg...

— Hai și d-ta cu mine atunci. Iar d-ta, primarule, îngrijește d'ale înmormântărei, că de-oiu dovedi pe tâlhari, apoi o să'ți dau voie să îngropi pe bietu unchiaș.

Apoi, așa cum sta, de-odată porni spre lacra de bani.

— Trebuie și asta deschisă. Să cați lăcătus, primarule, ca s'o deschid după ce m'oiu întoarce.

— Bine, să trăiți, d-le procuror.

Nu trecu mult și Neacșu lui nea Vasile veni cu căruța.

Pornirăm, eu, procuroru, și ăl care scria.

VI.

Satu Gluga e la depărtare de vr'o două ceasuri bune, mai la deal, în munți.

Să odihnește pe-o coastă și bea apă dintr'un pârâiaș care nu îngheață nici odată, fiind-că-i sărat.

Dacă zăpada mare îl acoperă cum-va vr'odată, numai nițel sapă rumâni în albia lui și el își face drum de nici prinzi de veste cum.

Ăi mai cu dare de mână s'aũ cocoțat pe coastă mai sus ; ăi mai nevoiași aũ rămas pe vale.

Ne întrebasese mult domnu procuror, pe mine și pe Neacșu, știți, ca să cunoască bine firea și apucăturile Nătângilor ; iar pe urmă ne învăță cum să 'i vestim că e un cumpărător de cai la primărie și că primaru comunei pe dênșii 'i-a arătat ca buni geambași, cari știũ unde se afle lucru bun.

Cum am sosit la primărie, procuroru grăi în chestie cu primaru din Gluga și rîndui așa treaba :

Să trimeată la amêndouî Nătângii, cari stăteaũ în case vecine, unu însurat, cu nevastă și cu copil ; ă-l-alt flăcău tomnatec.

În vreme ce ei or veni pe-un drum, procuroru să se urce pe alt drum cu primaru și cu noî amêndouî, la casele Nătângilor.

Așa se și întêmplă. Când văzurăm pe ăi doui frați că intră în primărie, procuroru se și strecură în curtea ălui neînsurat ; apoi primaru, apoi eũ, și la urmă Neacșu.

Primaru se urcă în pod ca să caute ; eũ

și Neacșu într'una din odăi, procuroru în a-l'altă.

După o bucată de vreme procuroru ne chemă.

— Ia dați voi, băeți, patu ăsta într'o parte, că aci e ceva.

Il dădurăm cât te ștergi la ochi.

La locu unde ne-arătase procuroru era un fel de căpăcel, care abia se vedea.

Da vezi dumneata, ochii ăi căprui îl ză-riseră, ai naibeii!

Trăseiū eū de capac..., iar procuroru viri mâna și după ce dibui nițel scoase o pungă.

Ce să vezi? Plină cu poli de aur d'ăi ca pe vremea muscalilor, când cu răsboiu.

Mai viri mâna și scoase un pachetel de hârtie. Când îl desfăcu, numai bilete d'alea de bancă de-o sută și de două-zeci de lei, care de care mai noușoare-noulețe.

— A-ha! — zise procuroru când se uită la hârtia în care ieraū înveliți banii, 'i-am prins pe tâlhari...

Atunci intră și primaru.

— D-ta ai găsit ceva prin pod?

— Nimica, să trăiți, d-le procuror.

— Acum, du-te d-ta, Neacșule băiete, la ă-l'alt Nătâng acasă și spune muierei că o chiamă bărbatu-sēū la primărie, — și te du cu ea pân'acolo. M'ai înțeles?

— Înțeles, să trăiți.

Neacșu porni, intră la Nătângu ă-l'alt, și după ce trecu nițică vreme, îi văzurăm pe drum spre primărie, pe Neacșu și pe muiere.

Fuga și noi în casă la ea.

Iacă dădurăm de-un copil, o fetică de vr'o cinci ani, nu cred să fi avut mai mult, că nici n'arăta.

— Căutați, ne grăi nouă procuroru, și chemă pe fetică în una din odăi.

Noi intrarăm în a-l-altă.

Caută 'n dreapta, caută în stânga, vr'o tainiță cu capac ca dincolo. Neam!

Ei, ce te faci Gligore?

Ce 'mi veni atunci în minte să încep a bate salteaua de pe pat.

Bate și bate, — până ce: zîng! într'un loc.

Aha, aici e dracu, că țipă. Aține-te, primarule neică!

Taie sfoara cu cuțitu, dărăcește lâna cu degetele... Iacă și pungulița!

— Ia vezi ce e înăuntru, îmi grăi primaru din Gluga.

— Nu să mănâncă, neică. E treaba domnului ăluia cu ochii căprui..., trăi-'i-ar mă-si, că bun ăla mai puse pe lume!

Trecurăm dincolo...

Fetica se făcu ghem în colț, când ne văzu.

— Nu'ți fie frică, îi grăi procuroru, că sînt oameni buni, mititico.

— Da o să mă bată mama c'am spus...

— Te scap eă, uite, — dac'ai spune și de față cu mumă-ta și cu taică-teu ce 'm-ai spus mie pân'acuma. Auzi? și iaca întrebă și pe dumnealor ăștia, și o să'ți spuie că doamne ferește n'o să te poată bate dacă nu 'i-oiă lăsa eă...

— Păi așa-i, mititico, așa-i, ziseiă eă și primaru.

— Acuma hai cu mine și, lasă, n'o să pătești nimic. Iar pe urmă o să'ți dau o rochiță și o scurteicuță nouă și frumoasă...

— De la târgu ăl mare?

— Da, de la târgu ăl mare...

— Dacă spui drept, merg, grăi fata.

— Firește că spuiă drept. Nu vezi tu câte parale am eă? Numai să spui și tu drept.

— Ba da. Dar nu sînt ale d-tale.

— Da ale cui?

— Sînt alea aduse de taica, nu ți-am spus?

— Da, însă sînt ale mele d'acuma. Haide, mititico, și uite, să rămăi nițel cu primaru ăsta din sat de la voi, și când te-oiă chema, să spui, auzit-ai, și față cu ai tăi, ce mi-ai spus... O să spui?...

— Da, o să spui, pentru rochița și scurteica ale nouă.

Primaru rămase mai în urmă, iar eu și cu domnu procuror, o luarăm către primărie.

Casele ăstor doi Nătângi ierau case de om cu dare de mână, nu glumă.

Le clădiseră cu piatră, le acoperiseră cu tablă, ca la târg; le făcuseră și ferestre cu ochiuri măricele de geam, — știi, ceva deosebit d'ale ălor-alți rumâni.

Ei, da nu semăna a case de muncitor și pace!

Și nu știa care fel de meșteșug să zici că aveaș ăști doi frați.

Că une ori, ci-că, nu'i vedeai cu săptămânele, și iar răsăria, chefua la cârciumi, se lăuda că făcuseră cutare treabă bună, bănoasă; — și iaca tot așa mersese cu dênșii.

Acuma, pasă-mi-te, li se cam înfundase.

Dacă intrarăm în primărie, văzurăm pe ăia cu pricina.

Ierau două zăplani d'ăia nalți, tăiați par'că din brazi.

Iar de-almintrelea nici de cum fioroși, să zici, după chip și după ochi.

La unii oameni, mai vezi ceva, știi, ori în căutătură, ori în fața lor; din făptura

lor întreagă par'că pornește ceva și ți spune că ar fi oameni răi.

— La Nătângii nu ți s'ă părea că vezi de cât bunătate și omenie.

— Bună vremea, le zise procuroru.

— Mulțumim d-tale, domnule. Da cu ce treabă pe la noi?

— Păi am de vîndut niște cai și de cumpărat alții. Și fiind-că am auzit că pe la d-voastră se află cunoscători buni, geambași buni; — am năzuit la d-voastră amînduoî.

— Și unde's caii d-tale? întrebă ăl care se vedea a fi mai vîrstnic.

— La învățator în curte. O să mergem să'i vedeți.

Eu mă uitam să vîd pe muiere. O zăriiu pe fereastră stînd de vorbă în drum c'o nevastă.

— Da mă mir cum de-ai venit tocmai pe la noi, domnule, că pari a fi de prin Ploiești?

— Din Ploiești vii, n'ai greșit, dar eu stau în Slănic, și pentru că am aflat de d-voastră m'am abătut din drum.

— În Slănic? Mare minune. Nu mi-ai bătut la ochi p'acolo, grăi ăl d'al doilea.

— Ei, uite, eu vă știu, eu v'am văzut într'o zi... Aveați pe d-voastră niște mintene

cafenii d'alea cu cheutori de șiret negru..., și când am întrebat că cine sînteți, mi-a răspuns nu'ș cine, că din Gluga... Vedeți? Eū țiu minte.

— Așa o fi, că purtăm mintene cafenii, rîse ăl mai mare, și numa' după rîs vedeai că era un fel de viclean ascuns.

Pe urmă procuroru șopti nu știu ce, ajutorului de primar, și ăsta se duse.

— Ei, da nu mergem să vedem ăi cai? întrebă ăl mic.

— Uite-acușica. Tocmai de asta am trimes pe d-nu ajutor. Da frumușele case aveți amînduoii! grăi procuroru. Vedeam că nu mai veniți și am fost la deal... Și 'nlăuntru foarte curat și multe lucruri bune.... Vē merge bine negustoria geambașlăcului!...

— Păi așa și-așa, zise ăl mare.

— Am auzit apoi că și p'în Bizurenii ar fi cai buni de schimbat... nu'ș la cine...

— P'în Bizurenii? grăi ăl mic, și cam schimbă fața. O fi. Atunci de ce nu iei d'acolo și te ostenești până la noi?... Ba încă din Ploiești să vii până acilea!...

— Cată omu pe unde poate... Asta-i! Par'că voi nu pricepeți ce fel de cai caut eū?... Par'că nu știu eū ce fel de cai vindeți voi?...

Și procuroru făcu cu ochiu, că adecă vrea cai de furat.

— Ai fi pricepând d-ta, domnule, da vezi că nu pricepem noi... zise ăl mare. Nu sîntem pentru d-ta.

— Da de ce nu? Par'c'o s'e v'e spuiū cui-va? Sîntem numai noi. Țsta, și m'arătă pe mine, e vizitiu meū, omu meū... Țști-l'alți, și arătă la doftoru și la ăl care sta la masa primarului, gata să scrie, sînt prietenii mei. Mie 'm'i trebuie cai de furat! aia! să v'o spuiū pe românește, și la voi mi-i nădejdea...

— Ia lasă-m'e'n pace, domnule, că noi nu sîntem d'ăia... zise ăl mic.

— Vorbă să fie! Dar lui Tudorașcu din Slănic, cine m'e rog, 'i-a vëndut caii ăia, hai?... Nătângii din Gluga. Pe viața mea nu v'e spuiū. Și uite, pot s'e v'e daū de pe acuma arvună, cum că aveți crezămēt la mine. Vorba voastră știū că e vorbă!

Ăl mic se scărpina după ceafă, mai să zică: da; ăl mare căta aiurea, mai gāndindu-se.

— Păi las' c'om mai vorbi, zise apoi ăl mare.

— Ei, vorba lui Ghică, om mai vorbi, zise și ăl mic.

— Ori-cum, uite, eū tot v'e daū arvună.

Și procuroru, numa' ce'l vëz că scoate o pungă d'alea d'ale Nătângilor, și începe să scoată până la gura pungei mai mulți poli.

Nătangu ăl mic sgâi o pereche de ochi mari cât niște nuci și rămase locului încremenit. Par'că năucise.

Ghică, ăl mare, întinse gâtu să vază bine și începu să se frece la ochi.

Procuroru câtâ la ei drept, după ce cătase pe furis.

— Da ce-aveți de-ați înlemnit așa, mări băeți? Cunoașteți punga, hai? He! He! și mai am una. Uite-o.

Și scoase și p'a-l'altă.

Acuma, amânduoi rămaseră de lemn, iar pe frunți începu să le iasă sudori.

— Bune parale, nu-i așa? rînji procuroru băgând mâna în pungă și zuruind poli. D'apoi hârțiile de-o sută și de două-zeci de lei, hai?... Avea în casă, nu glumă, Tudor Băngău din Bizureni?

Par'că'l vëd atunci pe Ghică, p'ăl mare, că scutură nițel capu și grăiește:

— Nu știu ce spuneți d-v., domnule... Pe noi ne-a uluit c'am vëzut atâta aurărime, atâta bănet!...

— V'a luat vëzu, hai?... Ei, păi așa e auru, bată-l Dumnezeu!... Ia vëzu și fură

mințile... D'aia ați furat și voi zilele lui bietu Băngău...

— Noi? Presemne grăiești aievea... Ș'a-poî cine ești d-ta mă rog să ne spui drăcii d'astea?

— Cine sînt? apoi, pare-mi-se că sînt procuroru din Ploiești și, cu voia d-voastră, vă poftesc să răspundeți la tot ce v'oiu întreba, căci, în numele legii, sînteți a-restați!

De cum auzi numele de procuror, Nătângului ălui mic îi peri fața și balamalele i se slăbiră. Numă' afurisitu al mare clipi doar mai des de câte-va ori și 'și încruntă odată sprîncenile.

Atunci să 'l fi văzut! Nu mai ziceai că era al d'adineauri.

— Sînteți învinovațiți că săptămâna trecută ați omorît și furat pe Tudor Băngău din Bizurenî, grăi procuroru, știi, apăsat.

— Săptămâna trecută am fost la târgu din Vălenî, răspuse scurt și tot apăsat, Nătângu al mare.

— În ce seară?

— Joi seara...

— Iar în noaptea de miercuri, după ce ați văzut că nepotu lui Băngău, primaru din Bizurenî, a pornit la târg, voi ați făptuit omoru...

— Da de unde? Astea 's vorbe de clacă... zise Ghică.

— Da dumneata, Nătangu ă-l-alt, cum te chiamă?

— Nică, răspuse el, căutând în pământ.

— Ei, uite-te la mine drept și răspunde unde ați fost Miercuri noaptea, că noi avem om care v'a văzut de cu seară p'în Bizurenii...

— Păi Joi seară am fost p'în Bizurenii, nu Miercuri...

Ghică se uită ursuz la Nică; Nică porni ochii în altă parte.

— Va să țină Joi seara ați făcut omoru, nu Miercuri. Și la târg v'ați dus, când?

Nici unu nu răspuse.

— N'auți Nică? întrebă procuroru răstit.

— Ia lasă-l pe el, domnule, nu 'l mai întreba, că eu sunt frate mai mare; și pe urmă, el e prost, săracu, nu știe cum să spuie lucru, că grăiește și cu greu, după toate alea.

Procuroru rîse pe sub mustăți.

— Atunci deschide tu gura cum se cade. Va să zică Joi ați intrat în casa lui Băngău?

— Ba n'am intrat, domnule, nici Miercuri, nici Luni, nici Joi, nici în altă noapte lăsată de Dumneșeu pe lume. Noi nu facem meserie d'asta, că doar ne e frică de ochii

lui Dumnezeu, care vede toate, grăi Ghică rar și apăsător.

— Atunci, dacă voi sînteți așa oameni ai lui Dumnezeu, cum ? de unde v'a căzut pungile astea în casă, la d-ta în tainița de sub picioru patului și la Nică în salteaua de lână de pe pat ? Aud ?

— Pungile astea nu le cunosc.

— Da d-ta, Nică ?

— Păi, nici e.

— Nici p'a care a fost în saltea la d-ta ?

— Nici p'aea...

— Ei, care atunci e din astea două ?

Nică împrorit, era s'arate chiar, că ridicase mâna ; Ghică se uită la el urît și Nică lăsă mâna 'n jos.

— Va să zică nu vreți să le cunoașteți ? Eă însă le-am găsit la voi în casă.

— Păi știu eu ce-î fi făcut d-ta la noi acasă, în lipsă-ne ? Nu ne privește pe noi.

— Ascultă, Ghică, dovezi avem destule ca să vă îmfundăm ; spune mai bine de voie, că numa' așa s'or mai milostivi judecătorii către voi...

— Hei, asta-î poveste veche, boerule, și are cătare la ăi care nu se pricep în viclenie. Noi, care sîntem curați ca lumina zilei, n'avem de ce ne teme.

— Grigore, ia veți, venit-a ajutoru primarului? îmi zise mie procuroru.

— Am eșit atunci și m'am întors repede să-î spun că nu.

— Lasă vorbă să intre numai de cât aci cu ce-a aduce, și chiamă garda.

Făcuiū după poruncă.

— Băieți, grăi procuroru către gardă, țineți-mi d'aproape pe Ghică și să mi-l aduceți când v'oiū trimite vorbă.

— Da să meargă și Nică, deschise gura Ghică.

— Ieși! Asta nu-î treaba ta, răcni procuroru.

Rēmase Nică, cu ochii țintă, galben, neștiind ce să-și facă mâinilor care-î tremurau nițel.

— Cată la mine, Nică, zise procuroru. Uite, una din pungī, care era a ta, ție 'ți-a rēmânea, dacă-î spune cum ați făcut omoru.

Nică puse ochii în pământ și tăcu.

— M'auziși, Nică?

— Auziū, rēspunse el mai fără glas.

— Spune de voie, ori puiū să'ți tragă o bătaie ca la fasole... Uite-acușica, na!

Nică începū să tremure, tot cu căutătura în jos.

— Ia spune, Grigore, la vr'o trei din gardă să caute niște nuiele bune și să vie încoa.

Eu mă făcui că ies.

— Domnule judecător... boierule... strigă cu glas năbușit, Nică... Iartă-mă, că eu fără voie am fost la Băngău... Ghică m'a vîrit în păcat...

— Eî, spune cum, și te iert. Rămâi, Grigore. Haide, spune repede, Nică!

Nică se codi nițel și începu:

— Ghică m'a îndemnat, boierule, Ghică m'a momit, că eu, de! cai furasem cu el, da de omorât, păcatele mele, nu omorâsem pe nimenea... Da Ghică a aflat de Băngău din Bizurenî că are parale multe și i-a pus gându ăl rău... și dacă am văzut că nu mă scap de el, iacă m'am dus cu dînsu Joi de cu seară la Bizurenî. Acolo, tot Ghică a aflat că primaru plecase la tîrg și că unchiașu nu. Și fi'n-că unchiașu n'avea nici măcar un suflet de dobitoc pe lângă el, iacă am intrat la el.

— Cum? pe unde?

— Păi l'a strigat Ghică. Unchiașu a întreat că cine-i?...

«Iaca eu, a zis Ghică, așa, mai amorțit. — Care eu? — Uite eu, Sandu. — Da ce vrei acuma la vremea asta? Nu te-ai dus la tîrg? — M'am dus și m'am întors să ți spuie ceva bun pentru d-ta. Deschide.

— Mă, da par'că nu-i glasu lui Sandu, mă... — Ba Sandu sînt, unchiule...

Unchiașu ridică atunci perdeaua și cătă la întuneric... Da până să se uite și să cunoască, Ghică se propti în ușă și o făcu să sară cât colo.

Apoi năvălirăm în casă la unchiaș. Ei, firește că unchiașului i se făcu inima cât un purice și nici crâcni când ne văzu. Pe urmă Ghică 'i-a cerut paralele și el n'a vrut să dea. Atunci firește, Ghică l'a sgâlțait nițel. Da vezi că afurisitu avea și el putere, cât era de bătrân. Eă zărisem un cuțit pe corlata vetrei și toporișca. — Iaca niște jucării pentru unchiașu, ziseiă, și ferește, ca să scap pe frate-meă, că-l încleștase rău unchiașu, îi crestaiă nițel carnea la brațe. Unchiașu îl lăsă atunci. — Bani! îi ceru Ghică. — N'am... — Dă-mi cheile de la casă, ori te omor. — Nu știu unde's...

— Nu știu unde's cheile! — Nică, îmi grăi Ghică, ia aprinde nițeluș focu pe vatră, că e frig al dracului aci la sgriptoru ăsta, și să-i încălzim nițel trupu...

Eă mă duseiă în tindă, d'acolo în a-l'altă odaie, unde găsiă niște vreascuri și frigarea...

— ăsta era obiceiul vostru la toate omorurile, hai?

- Păi obiceiul lui Ghică, boierule...
- Adineauri ziceai că nu mai făcuseși alte omoruri...
- Păi am zis.
- Spune înainte.
- În vremea asta Ghică îl mai creștea, până ce făcuiă focu și arseiă bine frigerea.
- Ai găsit și aia, grăi Ghică. Bravo, frate.
- Ia dă-o'ncoa. Când 'i-o vîri o dată la un braț de sfârâi, știi, carnea, — unchiașu începu să urle. — Nu chiălălăi, spurcatule!
- N'am parale, și n'am! asta grăia unchiașu,
- și după fi-te care n'am, și-o sfârâială cu frigăruea! Până ce leșină, nu spuse. Atunci eă și Ghică începurăm să căutăm, firește.
- Mă n'or fi în sîn la el, cheile, ori de gât? grăi Ghică. — Păi, or fi. Avea o chee numa, spurcatu, la gât, în loc de sfânta cruce, cum poartă unii... Deschise Ghică tronul ăla și ce să vezi, maică!... Aurărie, nu glumă! Umflă Ghică, umflă eă, — ia hârții, ia tot, și gata! Dar când să eșim, unchiașu prinse putere și limbă. Se anină de Ghică, și gură!
- Trage-î la mir, Nică! — La mir, Ghică! și cu toporișca îi desfăcuiă tidva și'l lăsarăm lungit lângă pat cu fața 'n sus. Pe urmă Ghică a încuiat tronul; a încuiat ușa casei unchiașului, am luat cheile cu noi și pe drum acasă!

— Dar la târg fost-ați ?

— Î-hî ! tot în noaptea aia !

Mă ! fără pă sare mai povestise, afurisitu ! Par'c'ar fi spus un basm, iar nu ceva de groază, făcut de dînsu.

Și după chip ce oameni se păreau !... A dracului mai e lumea !

— Gata ? se întoarse procuroru, către al care scria mereu.

— Da.

— Știi să scrii, Nică ?

— Păi știu și eu nițeluș.

— Ia iscălește, colo...

— Da adecă de ce ?

— Iscălește tu și 'ți oiș spune.

Nică iscăli.

— Du-te acuma cu Gligore, și fă să vie Ghică.

— Bine, da punga ?

— Pe urmă, pe urmă...

Nică se scărpină după ceafă, cu nemulțumire și veni după mine.

VII

Ghică intră închis la față, greoiu, dar cu nutră obraznică.

Al care scrisese, grefieru, cum îi zicea

procuroru, — ceti ce spusese Nică, ca s'audă Ghică.

— Ai auzit ce-a spus frate-tău ?

— Păi oiū fi auzit eū, da vezi că eū nu știū nimic. Ce'mi pasă mie de ce 'l apucă pe frate-meū să spuie ? Nu'i prost el și păcătos de n'are cum ?

Atunci intră ajutoru de primar care aducea două cămăși, două mintene cafenii și două perechi de ițari.

Cămășile erau pline de sânge pe poale, iar ițarii murdăriți ici, colo.

— Iacă ce am găsit, domnule procuror, să trăiți.

— Unde ?

— Păi erau înghesuite într'un colț în celar și peste dênsele sta trântiți niște coceni.

Sprâcenile lui Ghică grăiră ceva atunci...

— Eī, ce zici de astea, Ghică ? Nu sînt ale voastre ?

— L'eți fi pus d-voastră p'acolo, că vreți să fim vinovați și pace ! Nuș' ce'ți fi avênd cu noi !

— Ia dă mintenele încoace... Uite, la unul, la ăsta, lipsește-o cheutoare și cheutoarea uite-o, am găsit-o în casa unchiașului. Un nasture-ī lipsește, și nasturele uite-l, l'am găsit în pat, sărit acolo când s'a rupt.

— Multe mai găsiți d-voastră. Eū nu cunosc nimica, zise Ghică.

Grăia cu dinții strânși, cu ochii plini de mânie ; — și par'că, par'că sta să iasă din el cine știe ce furie, că pieptu i se umfla une ori.

— Zi primarului să vie, rosti procuroru atunci.

Alergaiū cu ajutoru odată.

Găsiū pe primaru în sală cu fetica ; iar muierea lui Nică, păzită, par'că sta pe ghimpī.

Când văzu Ghică pe fata lui frate-sēu se uită cruciș la dēnsa.

— Ia spune, fetico, ce-ai auzit și ce-ai văzut în noaptea aia în casă la tată-tēu ?

Fata se uită sperioasă la unchiu-sēu și puse apoi ochii în pământ.

— Haide, spune, nu'ți fie frică ; dacă vrei rochiță și scurteică nouē...

Fetița se mai codi, apoi deschise gura și câtă la procuror.

— In noaptea aia nu adormisem încă.

Ghică se făcu că tușește tare. Fata tresări.

— Mē rog, d-ta n'ai nici să miști, m'ai auzit ? Alt-fel puiū de te trântește ! spune, fetico, spune.

— In noaptea aia a venit unchiu la tata

și a vorbit cu el și cu mama; și zicea unchiu lui tata că se meargă la Bizureni, că e vremea să isprăvească o socoteală.

— Așa e Ghică?

Ghică tăcu și nici clipi.

— Spune înainte, fetico.

— Eă am adormit, da pe urmă m'am deșteptat iar... Tata, cu unchiu și cu mama, erau în odae și numărau mulți bani și da și lui tata de 'i punea într'o pungă.

— Asta o fi? și 'i arată una.

— Așa par'că...

— Spune 'nainte...

— Pe urmă mama le-a zis: ci dați dracului de pe voi cămășile și ȋtarii că nu vedeți că sînt pline de sânge? Și pe mâini ia uitați-vă... — Păi hai de ne dă să ne spălăm, a zis unchiu, și aă eșit, iar eă am început să plâng subț plapomă, că nu 'ș de ce, 'mă era frică. Și pe urmă am adormit iar.

— Ei, ce mai zici acuma, Ghică? Copila nu poate spune minciuni.

Ghică se repezi și trânti un pumn fetei.

Fata căzu jos și începu să țipe.

Eă, cu ajutoru și cu primaru puserăm mîna pe Ghică.

— Năpârca dracului! atăt grăi, și ne privi pe toți ca lupu prins în capcană.

— Va să zică, mărturisești, grăi procuroru.

Ghică se uită urît la el și tăcu, dar sufla greu de tot.

— Aduceți pe muiere.

Primaru o făcu să vie.

— A cui sînt cămășile, ițarii și minteanurile, femeie?

— Păi a cui le are, răspuse înțepată și dênsa.

— Vorbește cu omenie, că puiū acuș de 'ți drege fâlcile... Ale cui sunt?

— Păi nu știu.

— Ale cui sunt astea, mititico?

Fetica tăcuse când văzuse pe mă-sa.

— Ale lui taica și unchiu, zise ea cu sughițuri de plîns; și se frecă biata, la umăr, unde o lovise afurisitu.

— Asta ne-a mîncat capu, strigă Ghică.

— O fi mîncat pe-al tîu, Ghică, că eū și Nică nu știm de ce e vorba...

— Taci că știi, muierea dracului, strigă Ghică. Și doar îți spuseseam, afurisit-o, să speli cămășile și ițarii.

— Iacă nu le-am spălat, că nu se spală așa să le vadă lumea, grăi ea. Dar eū nu's vinovată de nimic, boerule, că nu m'am amestecat în ce-aū făcut ei...

— Da va să zică știi c'aū omorît pe Băngău din Bizurenî? Ai stat la împărțeală, după ce-aū făcut ei omoru, hai?

Muirea tăcu.

— Răspunde, ori te'nhață ăștia acuma.

— Păi am stat, — răspuse ea cu arțag.

— Și d-ta, ai făptuit omoru, Ghică?

— Păi acum ce mă mai întrebî dacă știi că'i așa? Adecă să mai lungești vorba degeaba?

— Iscălește colo, Ghică.

— Ba o iscăli tata, că eă nu.

— Asta-i îndărătnicie zadarnică.

— Nu iscălesc iaca, de m'ai omorî chiar.

Procuroru se ridică, trase de-o parte pe primar, nuș ce-i spuse, iar primaru eși după ce chemă și p'ajutor.

— Sunteți arestați, le grăi procuroru Nă-tângilor. Să nu faceți cea mai mică încercare ca să scăpați, c'o să fie și mai rău de voi.

— Da las' că le știm noi astea, răspuse Ghică. Doar nu le auzim acuma 'ntăi.

— Va să zică ai mai avut așa fel de întâmplări?

— Păi oiă fi avut... rosti Ghică.

Atunci iaca primaru.

— E gata, să trăiți, d-le procuror.

Lăsară pe Ghică în odaia primarului și la ușă puseră strajă.

Pe Nică cu muirea îi închiseră dincolo, iar pe tetica lor procuroru o dete primarului, până la altă poruncă.

Pe urmă, după ce îmbucă ceva la învățător, iar noi ai-l'alți la cârciumă, pornirăm la Bizureni unde ajunserăm către seară și unde aflarăm jandarmi veniți din Ploești.

VIII

Pe drum nuș'ce zise doftoru și din asta începură să grăiască multe despre hoți și despre închisori.

Nu prea pricepeam tot, că vorba le era ca la oraș, după carte, — da tot ajunseiū să știū ceva la urmă.

— Văzurăți ce soiū de tâlhar? Bland pe din afară, îndărătnic și sălbatec la suflet.

— Nici că-i învață pușcăria, pe ai cari scapă, să fie oameni mai de omenie, zise al care sciea, grefieru...

— Intr'un fel, la drept vorbind, cum o să-i facă mai buni? grăi doftoru iar. De cine dau ei prin închisori? Nu tot de tâlhari? Nu tot de ucigași? Ce aud ei ca vorbă? Nu tot isprăvi de hoții și de ucideri? Ce învață alt, de cât cum să le facă mai cu luare aminte, ca stăpânirea să nu le poată da de urmă! Par'că închisoarea e școală la care se învață cumințenie? Cum se uită la dênșii, crezi, ai d'acolo, de la Directorie? Ca la dracu! Să ia cu binișoru pe lângă dênșii ca

să-i aducă să se rușineze de faptele lor? — Pune de-o parte pe hoții cari aũ furat te-miri-ce? Ași! La un loc p'ăl care a omorît, p'ăl care a făcut doar o pungășie, p'ăl care a mai dat pe la pușcărie și s'a întors iar acolo! Cum să se cumiștească? Pe mulți îi bate; pe mulți îi socotește mai rău ca pe vite! Unde pui mâncarea a de'ți e scârbă s'o pui în gură! Și câte! și câte!... Iacă de ce, ăi cari scapă, ies mai hoți, mai șireți, mai cu știință de cum să facă pe viitor.

Măre, capu nu'mi e de om cu carte, da știi, vorbele astea ale doftorului îmi părură cu mare rost.

Care va să zică, așa mergea vorba, că închisorile cum sunt azi, rele sunt și c'ar trebui prefăcute.

Păi cred și eũ. N'am fost p'acolo,—Dumnezeu să mă ferească,—dar după fel și chip, cum grăia ăl doftor, dacă-i face pe toți hoții tot o ciorbă, la un loc, apoi și ăl mai prost pungaș, se face tâlhar de frunte, că învață de la ăi-l'alți.

Pe urmă auziam pe procuror spunând că și judecătorii fac de multe ori greșeli și că trimet oameni nevinovați la pedeapsă.

Păi ce-o să facă un biet ăla care n'are nimic pe suflet, între hoțomani d'ăia care

doar pe sfântu Petre numa' nu l'aŭ pus la regulă ?

Da să zic că ăi nevinovați și pe nedrept puși la pedeapsă, sînt puțini.

Cu ăi-l'alți chiar, vinovați, ar trebui, după cum auziam pe procuror, alt-fel de regulă.

Să fie de aproape luați în seamă, să li se vorbească cu binișoru, să li se dea de mâncare bună ; să aibă om care să le spuie, ca popa Dumineca la biserică, cum să se poarte în lume un rumăn cum se cade ; să caute adecă să deștepte în ei firea bună lăsată de la Dumnezeu, — că tot omu, cică, are și bun în el când l'aduce măsă pe lume.

Pentru asta, zicea ăl-l'alt, ar trebui directori de penitenciare, — așa le spuse par'că, — anume învățați, cari să'și dea seama de treaba ce aŭ să facă ; să fie oameni împăciuitori, ne-lacomî, tari de fire, dar și miloși unde trebe și când cere lucru.

Și mai zicea, ăl procuror isteț, că pricina a mare de se îndeamnă rumâni la fapte d'astea grozave, e că învățătura la noi p'în comunî, nu e cu temeiŭ.

Și par'că cu dreptate zicea așa.

Că învățătoru nu'și vede cum se cade de

treaba lui, pentru că n'are casă bună în care să fie școala; pentru că n'are plată bună ca să nu'i mai fie gându la grija că n'are cu ce trăi.

Pe urmă stăpânirea nu îngrijește de rumân să'și trimită cu dragoste odraslele la școală, și după școală tot la coarnele plugului să rămâie.

Nu, nu face asta.

Invătătoru, primaru, notaru, popa chiar, sunt ci-că mai mult pentru alegeri când stăpânirea vrea să schimbe dipotații și senatorii, dacă vede că nu mai merge cu ăi vechi.

Stăpânirea, auziam pe ăl-l'alt, nu caută să facă pe rumân să'și are și să'și semene locurile, după nu știu care regulă nouă, bună nevoie mare, ca din puțin să facă mult, cum fac p'în alte țeri străine, ci-că.

Păi când auzi pe ăi cărturari grăind așa, așa trebuie să fie.

Ci-că s'aũ învechit apucăturile lumii și trebuie altele care să curețe pe rumân și să'l facă alt-fel, așa cum s'ar cădea să fie.

Hei, bine-ar fi să fie așa, că multe mai avem pe cap și la nimic nu eșim cu spor bine-cuvântat!

Dac'ajunserăm la Bizurenî, procuroru puse sub paza jandarmilor, în primărie, pe vino-

vați, ca să stea pân'adoua zi dimineata, și apoi să'i pornească la Ploești.

Bietu moș Băngău fu îngropat atunci, că toate erau gata, și nu mai era nevoie să pue pe vinovați față cu unchiașu.

Procuroru, pe urmă, sparse lacra de bani și se cufundă să facă socotelile bătrânului.

Ei, știți care era toată bogăția de care nu se putea despărți sgârcitu, ca s'o ducă și el unde-va în târg, la vr'o bancă d'alea?

I se urca toată bogăția la douăzeci de mii de lei.

Lipsia atâta doar cât cheltuiseră Nătângii la târg, pe niște lucruri pentru ei și muiere : la vr'o sută și ceva de lei.

Pe bune parale puseseră ei mâna, da nu vrusese D-zeu să se bucure niște tâlhari, de agoniseala sgârcitului, deși tot un fel de tâlhărie era...

Incaltea era să se bucure un om cinstit, Sandu primaru.

Puse pecetei procuroru, mai făcu nu știu câte forme acolo, și pe urmă a doua zi, după ce porniră cu hoții între jandarmi, porniră și dumnealui, doftoru și grefieru.

Dar fiind-că și Sandu primaru trebuia să meargă nu știu pentru care regulă în chestia banilor, — mē luă și pe mine, — vorba

aea : Marte din post să nu lipsească până la sfârșit.

Trecu câtă-va vreme după asta.

Intr'o bună dimineată neica Sandu Băngău puse mâna pe ce-i lăsase unchiu-său, fără voe, că d'ar mai fi trăit, doamne fe-rește testament n'ar fi făcut.

Mai de grabă i-ar fi mâncat, cum spunea o poveste a mamei, c'a mai făcut un sgâr-cit d'ăștia, nebuni după paraua lor strînsă, la care se 'nchinau ca la D-zeu.

Sandu Băngău e astă-zi om de omenie, cu moșioară bunicică, tot cam prost câte odată, dar bun la suflet,

Că mulți ziceau : He ! He ! ia numai să pue mâna pe paralele unchiașului, și să ve-deți de l'êți ajunge cu prăjina.

Iacă n'a eșit așa, că sunt și oameni buni pe lume printre rumâni noștri, și, slavă Domnului, ăi buni, sînt ăi mai mulți.

Iar după ce 'i-am spus într'o zi povața ălui procuror isteț, că după ce copiii rumâ-nului învață carte, la plug să cate să rē-mâie, — așa făcu Sandu.

Ionel și Vasile, băieții lui, la coarnele plugului rēmaseră, învățați să știe a munci mai bine pămēntul de cât tatăl lor și de cât bunicu lor.

Cine știe ! Poate c'or avea noroc copiii

copiilor noștri să vadă împlinit ceea ce ni-
dor nouă și nu putem vedea astăzi :

Vremuri mândre ! Vremuri de spor și de
dreptate ! Trebuie să veniți și voi odată,
că par'că așa ar fi lege : și ce-i bun să vie
la rînd !

6 AUGUST PE CEHLĂU

Lui Nicu Prăjescu.

I.

«..... Și iaca, mare, că prind a purcede de prin sate c'o ți ori cu două înainte de Pobrèjeni. Cu toții socotesc așa, ca în răvêrsat de ziuă să poată fi pe Ceahlău; că așa-i hazu, să-i apuce, ci-că, răsăritu soarelui pe tăpșanu de pe vârful muntelui ca adică să-i lumineze, știi, ca pe domnu Christos când s'o schimbat la față...»

Așa ne tălmăcia un pui de flacău obicei rumânilor de-a porni cu mic cu mare, cine știe de pe unde, numai să ajungă pe vârful Ceahlăului în dimineața Schimbărei la față, praznicul de la șese ale lunei lui August.

Și așa și este. Cei mai de departe să gătesc de ducă cam cu două zile înainte de

sfânta s**er**bătoare ; își umplu bine desagiile cu ce d**ă** Dumne**de**u**ș**, și mi-o ia la s**an**ătoasa spre Ceahl**ău**, care pe jos, care pe sus în c**ar**ucioare cu c**ate** una ori d**ou**e gloabe, care c**al**ări pe c**ate**-un haram de cal, ia, d**up**e cum poate omul.

S**e** stai atunci și s**e** te u**it**i, numai a minune, de pe o colin**ă** de-a Ceahl**ău**lui, — z**eu** dac**ă** nu deschizi ochii mari c**at** pumnul, de mult ce ț**i** s**ar**at**ă** m**and**r**ă** priveli**ș**tea. Șuier**i** de mirare, ba te și love**ș**ti peste c**aci**ul**ă** și te tot ba**ț**i cu g**and**ul cum de poate s**e** fie pe lume a**ș**a b**un**ăt**ă**ț**i** de lucruri minunate.

Uite, ca**ț**i în jos ca într'o strachin**ă** : Ici dealuri, colo coline, împrejur**u**-**ț**i mun**ț**i, și mai mari și mai m**ar**un**ț**ei și printre toate a**ist**ea, v**ai** cu p**ar**âuri cari ț**i** se par ș**er**pi de argint vi**u**. Iar toate cele, la un loc, fac ceva a**ș**a, împ**est**ri**ț**at, ca un l**ă**icer ț**es**ut la r**es**boi**u** cu fel de fel de l**an**ă.

M**are**, Doamne h**ai**, tare-**i** nu**ș**ti**u** cum, a**ș**a ș**ti**i, m**and**ru de tot. — Sim**ț**e**ș**ti co**le**a, la inim**ă**, o mare mul**ț**ămire de toate cele care le ve**zi**, da u**ite**, nu le po**ț**i t**al**m**aci** aidoma în vi**u** grai**u**.

Iar pe c**ar**ări, c**at** cuprin**đ**i cu ochii în toate p**ar**țile, z**ar**e**ș**ti furnic**and** ceva a**ș**a ca furnicile la un mu**ș**uroi**u**.

Sint flăcăii și fetele, bărbații și nevestele, bătrânii și copiii. Vin cu grămada să aștepte răsăritul soarelui pe vârful Ceahlăului.

Și suie, creștinii, care de cu ziua, care mai pe înserat, care înnoptat, după cum dă Dumnezeu să ajungă de degrabă ori de târziu la poalele uriașului.

Care se cunosc își zic plecăciune ei înde ei, încet de tot, și să împrăstie pe tăpșanul cel mare de pe vârful Ceahlăului.

Aici aerul îi curat și tare. În sus, stelele clipesc pe cer ca niște rubiele puse în fața unei lumânări; în jos, ceața încinge mijlocul vârfului, cum încinge briul mijlocul rumânului.

Și este o liniște, bre, ca în țintirim. Și zău, cătând cu ochii așa, mai de departe, chiar într'un țintirim te-ai putea socoti, iar pe oameni 'i-ai putea lua drept niște stâlpi de gropi cari să mișcă de colo, colo.

Și cu cât vremea trece, stelele bat mai mult în alb de cât în galben și strălucesc mai tare; iar zorile prind a miji la răsărit ca o pânză subțire alburie.

Când zarea bate în roș ca obrajii unei fetișcane prinsă în vorbă c'un flăcău la zaplazul ogrăzii, — lumea începe să se facă mai vioaie, să se plimbe de colo până colo. Atunci să ridică în văzduh ceva așa ca

băzăitul unui roiū de albine împrejurul stupului.

Incetul cu încetul roșu se face ca focul, apoi prinde a bate în galben ca aurul și a polei toate culmile.

Cu fața la răsărit, toți așteaptă cu nerăbdare să zărească cinstita față a soarelui și, care mai de care se tot ridică în vârful degetelor, să 'l zărească mai degrabă.

În sfârșit, iacă'l ieșind în mijlocul unei coroane de raze ca aceea d'împrejurul capului sfinților.

Amū priveliștea e mândră de tot și par'că, știi, te înfioară.

Fetele tuturoră rîd de bucurie și strălucesc de lumina soarelui.

Unii se închină zicînd: mare ești tu Doamne; — așa te-ai schimbat la față pe muntele Taborului!

Alții mai sglobii, strigă: ura! sar în loc și 'și asvêrle căciulele în sus până hât! cine știe unde.

Băieții le trântesc de pămînt, iar căciulele scot un sunet de socoți că lovește cine-va într'o tobă și atunci își grăiesc rîdînd: «Vezi mă, cum sună? se cunoaște că'i sêrbătoare!»

Cînd soarele se ridică de-o suliță, unii

purced pe șăguit, alții pe jucat hora și brêul, alții pe colindat locurile.

Când soarele se ridică la amiază, și oamenilor li se pune drept inimă, toți se strâng grămeți, împrejurul mahramelor așternute pe iarbă și așează o mulțime de-ale gurei. Pe urmă, înghite și bea voinicește, băiete!

Unii din cei cu dare de mână, de-alde boieri și cuconași, aū cu dênșii lăutari, știi, lucru subțire, — vorba ceea: cântă îmbucătorei ca să meargă jucând, pe gât.

Așa merge treaba o bucată bună de vreme. Pe urmă apoi, să vezi jocuri, hori mari, mai cât ține tăpșanul; brîuri și câte celea toate de-ale hârjoanei. Veselie cu chila și grijuri doamne ferește. Dragă doamne 'i sêrbătoare, și doar sînt cu toții așa de departe de pămênt, cu toate că sînt tot pe pămênt.

II.

La una din grămeți iera o hanțușcă de fată, pe cât de nantă și de voinică, pe atât și de frumoasă, da știi, frumoasă-coz, nu șagă.

Avea o përeche de ochi, mē, negri cum îi carbunele cu lustru și mari cât icosarul. Când se uita la om, știi colea, galeș, cum s'ar prinde, îți venea să-i săruți cu foc și

rob să le fi; iar când se uita cu strășnicie, 'ți venea să intri de viu în pământ ori te făcea să rămâi locului mut și uluit.

Avea o fețișoară grăsulie și rătundă ca mărul domnesc, și cu două bujori de-o parte și de alta; un sîn plin care s'arëta tare drăgăstos și chipeș prin cămășuța cea subțire de borangic,—și era cu atâta mai de rîmnit la el, cu cât mijlocelul fetei era de-o subțirime ne mai pomenită.

Flăcăii șoptiau înde-ei: *E fata popei*, mă,—și să dădea în vînt după ea. D'apoi și fetica știu că nu să da în lături când unul mai chipos îi făcea cu ochiul; rîdea și șăguia cu el din toată inima, par'că l'ar fi cunoscut de când lumea, ori par'că 'i-ar fi fost frate.

Dup'o bucată de vreme, așa-i obiceiul, prind flăcăii a se lua la trîntă.

Cei mai vînjoși, care de care, se întreceau să se răpuie unii pe alții, ca să s'arate mai viteaz în ochii fetei popei.

Iacă atunci că unul dintr'înșii, nant și spătos, începu să se laude că pe el nu'l trîntește nici dracul. Mai mulți inși să îndărjiră de cerbicia flăcăului și să luară cu el la trântă. Ce-i drept că fapta să potrivii cu vorba: toți care 'și cercară vîrtutea, mîncară câte-o păpară bună de tot.

După ce nu mai cuteză nici unul să se puie cu el, flăcăul se întoarce la fata popei şi-i grăi tot cu cerbice :

— Ei, veţi surată, că toţi's mămăligă ? Păcat de tinereţea lor, pe legea mea.

— Văd, bădică, — răspuse fata, c'un fel de rîs poznaş. Da dacă te-oiū birui eū, ce-o să zici ?

— Apoi că m'ai biruit de mult, surato, cu ochişorii matale cei mândri şi focoşi..., răspuse flăcăul clipind din ochi cu şiretenie.

— A ! nu aşa, bădică, cum socoţi d-ta. Eū zic altmintrelea. Hai că de ne-om lua la trântă, eū te-oiū birui, ştii, fără multă trudă...

— Măi taci ? Aşa vârtoasă eşti, — strigă flăcăul, şi făcu haz. Mai că'mi vine să cerc, — numa', teamă 'mi-e să nu'ţi rup mijloce-lul...

— Cât despre asta, mută-ţi gândul, bădică. Şi, iacă, numa' a minune, hai, cearcă, — grăi fata popei, şi prinse a sufleca mănecelul cămeşei. Se înţepenii apoi sdravăn în picioare, întinse nişte braţe albe şi cu nişte muşchi, care vedeau, ce-i drept, multă vârtoşie, şi'l poftii, pe flăcău, cu ochii.

— Cum vrei, surato, luptă dreaptă ? întrebă flăcăul, şi par'că-l înfioră de mulţămirea c'o să cuprindă în braţe aşa puşor de fată.

El socotea că fata șăguia, ori că, cine știe, să prinsese cu cine-va rēmășag c'o s'o ia un flăcău în brațe față cu toată lumea,— ori poate că'l îndrăgise pe el; — și câte celea toate 'i clocoteau în gând.

— Luptă dreaptă, că-î de la D-zeu lăsată, — grăi fata popei cu hotărâre. Hai, fă-te încoace și... ține-mi-te bine că nu î șagă...

Grăi și mi-l înceștă ca între două pene.

O mulțime de oameni se făcu roată împrejurul lor.

Ileana, fata popei, și Gheorghe a Mandei începură a se lupta. Să smuceau, cătau să se ridice unul pe altul, să se înduoarie de mijloc,—își cercau puterile cum s'ar prinde.

De o dată mi se opinti voinicește, Ileana tica bădiții, mi'l ridică pe Gheorghe, și mi-l și puse în genunchi, știi cât ai zice o vorbă, într'o clipă.

— Ura! strigară flăcăii.

— Mă, da are putere, nu șagă!

— Văzu-și märe? Îi comedie, vrăjitorie!

— Ei, ce mai socotești, vericule? Te mai ții țațoș ca un păun? Ptiu ală! să te trântescă o fată! — îi grăiau mai mulți, lui Gheorghe.

— M'am lăsat eă, bre; ce, adică era să 'mă puiă eă mintea cu dēnsa? răspundea flă-

căul, și se ștergea de sudori pe la tîmple, roș la față ca sfecla.

— Zău? te-ai lăsat? grăi Ileana, și rîse cu poftă, de i se vedeau dinții albi ca lăcrămioarele. Nu mai cerci odată?

— Da cum dracul nu, surat'o Amu însă să te ții bine, că nu mă mai las...

Să gătiră, să încordară și se încleștară iar. Să ținea vîrtos Gheorghe.

Il vedea bine că nu se da.

Numai vezi-că muierea de fată avea brațele ca două cîngi de fier și picioarele ca stâlpii de poduri, așa păreau de înfipti și de puternici. Se făcuse roșie; ochii ei asvêrliau scânteii, știi, ca fierul ars în foc și bătut cu ciocanul. Pe legea mea, era mândră de tot. Îți venea un dor nebun să fii în locul lui Gheorghe, numai să simți sînul cel plin al Ilenei, lipit de sînul tău, și focul ochilor ei cum îți vîră fiori calzi în tot trupul.

După multă trudă, vîzînd și vîzînd că cu lupta dreaptă nu era chip nici s'o urnească din loc, dar încă să 'mî-o culce gios, — Gheorghe 'i puse piedică.

Ileana se clătina, cât pe ce să cadă. Prinse de veste însă planului lui Gheorghe, făcu o săritură și cu un fulger de mînie în ochi că nu era cinstit flăcăul, mi'l ridică în brațe

și mi'l trânti cât colo ca pe un buștean, de 'i sunâ spinarea.

Toți prinseră a rîde cu hohot și a face un haz de nu'l puteai stâmpăra cu una cu două.

Gheorghe să sculâ rușinos și umilit și grăi Ilenei, cu tremuriciu în glas :

— Sînt robul d-tale, surato ; fă ce vrei cu mine...

— Așa ? răspuse Ileana. Bine : să'mi cutreeri tăpșanul ista, cât îi el de mare, de două ori, în fugă de cal.

— Așa ! Așa ! strigară flăcăii... Bravo !

— Mă supui, grăi Gheorghe, — da pe urmă... mi-i da ce 'ți-oiu cere și eă ?

— Îți dau chiar amu... ce vrei ?

— Apoi... să'mi dai... floarea ceea care o porți în pěr ca s'o usuc colea... pe inimă...

Ileana se roși ca bujoru ; desprinse floarea și 'i-o dădu. Gheorghe o sărută, o vîrî în sîn și se puse pe goană ca un mînz.

Lumea nu mai tăcea lăudând voinicia Ilenei, minunându-se și mai mult de mîndrețea și de rușinea ei, care o făcea și mai drăguță.

Cei ce nu vëzuseră lupta alergară și ei, că se svonise pe tot tăpșanul de Ileana, fata popei.

Flacăii să tot îndemnaŭ să'și cerce și ei norocul. Mai cercară câți-va, dar de geaba.

Atunci, iacă să închină înaintea fetei un cuconaș, nu știu de pe unde, voinic și chi-peș, nant și spătos.

— Ce? vrei să'ți cerci norocul cucoane? l'întrebă fata, și prinse a-i rîde cam în batjocură. Nu ți-i teamă că ți s'or mânji straietele istea așa de mândre?

— Nu, frumușica mea, nu mi-i teamă; și ca să te încredințez, hai să cercăm...

— Hai, dacă poștești numai de cât...

Cuconașul Gligore Taur să găti și 'mî-o apucă.

De la cea dîntâi cercare, văzu Ileana bine cu cine are a face.

Cuconașul era mlădios și meșter la luptă. Când el o sălta pe Ileana, când Ileana pe dînsul, fără să se poată birui.

Merse așa o bună bucată de vreme până ce fata isbuti să'l îndoiască o leacă și mai să'l toarne jos. De-odată însă, nuș'cum face, nuș'cum drege, blestematu de boier, și 'mî-o răsucește așa că mai o doboară.

Ileana prinde de veste că-i aproape să fie biruită, fiind-că boierul o apucase bine și cu meșteșug, -- își strînge puterile și să opintește voinicește. Da și coconașul îi ghicise năzuința, și tot în aceeași vreme să opinti și el.

Ciocnirea lor unul de altul, a fost așa de tare, că amândouă își pierdură cumpetul și se rostogoliră pe iarbă; iar până să se ridice de jos, boerul găsi prilej s'o sărute pe furiș.

Roși amândouă, dar mai ales Ileana, să depărtară o leacă unul de altul, în vreme ce lumea grăia :

— 'Și-a găsit lelea bărbat...

— De ce? cum îi fata și boerul... tot de-o putere...

— Ia așa trântă, înțelegem și noi...

Conu Grigore Taur s'apropiă de Ileana și grăi :

— Ei, ce'mi dai acuma?

— Mătină ți-ai luat plata, răspuse ea și câtă la dânsul galeș, roșie ca para focului. Să vedem d-ta ce'mi dai mie?

— Ce vrei, drăguță, cere și 'ți-oiu da, că ți se cuvine un dar, ce-i drept. Ai o putere, pe viața mea, care mă uimește.

— Bunătatea d-tale, cucoane. Amu, dacă-i vorba să'mi faci un dar, dă'mi inelul cela care 'l porți în degetul din mijloc de la mâna dreaptă.

— Ai ochit rău, drăguță. Il am și eu de la mama, răspuse conu Gligore. Dar ți-l dăruiesc pe ist-l'alt...

— Altul nu vrea, cucoane. Dă'mi însă pe cea verde numai să mă uit la el...

— Așa se poate. Iacă'l.

— Amu,—grăi Ileana după ce se uită la inel, poftim de ți-l ia. Și grăind, puse inelul în palmă și făcu mâna pumn.

Să necăji boerul, pe urmă alți flăcăi, ca la un ceas și mai mult, — degeaba. Peste poate să-i desfacă mâna!

— Dacă-i așa cucoane, că nu'l poți lua amu singur, inelul rămâne la mine,—îi zise fata și prinse a rîde dulce, dulce de tot.

Iar mâine, poftim la tata acasă, în satul cea care să zărește de aici, și ți l'oiu da eu, acolo, dacă d-ta n'ai fost vrednic să ți'l iei singur aici.

Și învoiala rămase așa.

III

N'apucă bine să se lămurească locul împrejurul Ilenei, că ea se strecură frumușel și porni acasă.

Pe cale nu grăi nici o vorbă; par'că-i pierise daru cuvântului.

Ba une-orî era așa de îngândurată, că nici lua seama unde punea piciorul, și de câte orî ar fi călcat rău dacă n'ar fi apucat'o de braț ceia cu cari pornise la drum.

— Da ce ți-i, Ileano, de te-ai prăpădit așa cu firea?—o întreba când o fată, când vr'o nevastă.

— Eă, doamne ferește, — zicea Ileana și să punea să îngâne un cântec.

Iar apoi, nu făcea două-zeci de pași, și iar se pornea pe gânduri.

Din când în când ochii i să opreaă pe inelul lui conu Gligore. Atunci par'că o înfiora, parcă-i ardeaă obrajii și un oftat îi venea fără știrea lui Dumnezeu.

Așa, măhnită, fără voea ei, ajunse acasă.

Părintele să minună de cele ce-i povesti o rubedenie a lor, dar apoi iar nu'și putea tălmaci de ce-i pierise fie-si veselia.

— Da oare-ce naiba am eă, de par'că'mi fuge gândul, uite așa, ca apa... se întrebă Ileana, când era gata să se culce... Vai-de-mine, da oare ce-am făcut inelul cuconășului celuia? Cătă la mână, vëzu inelul și după ce'l scoase din deget, privi lung la el...

— Oare o să vie să'l ia înapoi?

Da dacă n'o veni?... Ce-o să fac eă cu el? O să socoată poate că i l'am luat cu de-asila? — Ia să'l strîng ca să nu'l prăpădesc...

Așeză inelul în sertarul mesei și apoi să culcă. Oftări peste oftări, îi ridica sînul, desvălit și așa de ispititor la lumina candeliei.

Adormi într'un târziu. Toată noaptea 'i tresări trupul. Visa pesemne că să luptă cu conu Gligore care-o săruta pe furis. De vr'o câte-va ori sări chiar din somn, pe jumătate adormită, și să frecâ pe obrazul, pe care, i să părea că era sărutată.

A doua zi, la ceasul obicinuit al sculărei de toate zilele, Ileana făcu ochi. Iși simțea capul cam uluit. Să uitâ mult în jurul ei fără să știe de ce și la ce se uită.

Glasul părintelui care 'și striga pe Grivei, paznicul ogrăzei, o făcu să se desmeticească, să sară din pat și să se frece la ochii ei turburi și cam umflați o leacă.

Iși petrecu fusta, rochia și alergâ la isvor unde se spălâ mult pe față. Apa, rece ca ghiata, îi mai limpezi mintea, dar simțea un greu la inimă și pe acela nu'l putu alunga multe zile de-a rîndul.

Cuconășul nu se mai ivise și asta o făcea să fie măhnită că avea un lucru care nu era al ei...

Așa 'și talmăcea, biata Ileana, nepriceputa amărăciune ce-o covârșea.

Fiind-că nu să arătâ nici pe la biserică, pe nicăiurea, două dumineci de-a rîndul, ba încă și în ziua de sfînta Mărie, — lumea se puse a întreba pe părintele că ce are Ileana? Ori a căzut bolnavă?

Bietul Popa nu știa nici el ce să zică; spunea numai că nu vrea să iasă, nici să se ducă pe unde-va.

Atunci purceseră nevestele și suratele să vie la Ileana.

O iscodiră, o suciră, o învîrtiră: pace! Nu puteau să afle pricina, pentru că Ileana le primea rîzînd și șăguia toată vremea cu ele.

Atîta luară seama, cu toatele, că fata se mai îngălbînise și că veselie 'i era prefăcută și șaga silită.

Cînd își luă nădejdea să'l mai vadă venind, Ileana se suia în grădină, pe coasta dealului, se așeza sub un copac de unde se vedea toate drumurile, și cătînd cînd pe unele, cînd pe altele, sta ceasuri fără să'și schimbe locul.

Uneori, lacrimile 'i curgeau pe neștiute, și cînd începea s'o cuprindă frigu,—să scula, 'și le ștergea cu mânecile cămășei, și pornea în jos grăind și oftînd:

— Nu mai vine... O să'mi rămăe mie inelul...

Ileana avusese ciudă întăi pe conu Gligore, că nu'l putuse birui. Pe urmă începu să se gîndească la el fără ciudă, și atunci își grăia:

— Nici el pe mine, nici eă pe el... Avea putere, cuconașul... Și nu obosia mai mult

de cât mine... și ce mâini avea... și era nant și mândru la față... și apoi ce bine îl prindea mustățile celea gălbui, ochii ceia albaștri și părul cela care bătea în negru !... D'apoi straile celea... Firește, dacă-i boier...

Atunci ofta și căta la inel...

— De ce n'o fi venit să'și ia inelul înapoi dacă zicea că'l are în dară de la măsa ? O fi uitat de el ; m'o fi uitat și pe mine... Numai eă nu'l uit pe dânsul... De ce nu l'oiu fi uitând oare ?...

Câte odată inelul par'că 'i-ardea degetul. Îl scotea atunci și'l punea în sêrtar. Dar nu trecea bine două clipe, și'l scotea, îl sâruta cu foc și'l punea iar în deget.

Peste o lună Ceahlăul era acoperit cu omêt, frigul începuse cum se cade, copacii se desfrunziseră, și numai brađii ședeau verzi pe coastele munților.

Imbrăcată cu cojocelul ei cel frumos, Ileana tot se ducea să mai cerceteze cărările și drumurile...

Eșia c'un fir de nădejde, subțire ca ața, să întorcea în casă cu capul în jos și mai galbenă la față de cum pornise.

Pierea văzând cu ochii. Pe obraz i se făcuseră două gropi și umerii feței îi eșiseră afară. Mânca te miri ce și mai nimic. Ochii își pierduseră vioiciunea lor și să cufunda-

seră înlăuntru, iar împrejurul lor par'că o boise cine-va cu vînat.

— Ce ai, taică, de te ofilești așa ? o întreba bietul popa, măhnit și prăpădit de grijă.

— Nimic, tată, — răspundea Ileana ; iar ochii i se umpleau de lacrimi și pe urmă nu mai răspundea nimic.

Câte leacuri, câte descântături!.. Par'că erau făcute unei stane de piatră, așa nu-i priiaū nici leacuri, nici descântături.

Baba Mușata pomeni să fie dragoste, dar fata 'i pică în genuchi și-o rugă ca pe Maica-Precista, cu lacrimi fierbinți, să nu spue nimenui, nici măcar părintelui..

Baba clătină din cap, oftă și giurui, apoi porni tare măhnită, că pe reū drum apucase săraca Ileana.

Așa trecu un an întreg de zile. Era în ajunul Pobrèjenilor. Lumea trecea de două zile prin satul Ilenei ducându-se pe Ceahlău.

Vru atunci să pornească și ea, biata fată. Dar socoți că putu ? N'o mai țineaū picioarele de slabă ce era. Un vînt o clătina. Te străvedeaî printr'ênsa. Era numai umbra ei, umbră care-ți făcea milă ; n'o mai cunoșteaî, s'o fi văzut.

A doua zi de Pobrèjeni să tîrîi în grădină

și prinse-a căta pe drumurile care porneau de la Ceahlău spre satul ei.

Ce frumoasă era vremea. Inima Ilenei bătea mai tare și fața ei se mai îmbujorase; par'că-i era și ei mai bine. Aștepta ceva, și nuș'ce glas tainic îi șoptea c'o să vie ce aștepta.

De odată să ridică în picioare cât era de nantă.

Ce deșirată se făcuse. Abia se ținea rochia pe dânsa. Par'că era o trestie.

Puterea cu care să sculase în sus era de uimit. Căta amù, lung, pe cărarea ce venea până la ograda lor și pe care suiaă trei inși... trei cuconași...

Din ochii Ilenei eșiau niște văpăi, care'ți da însă fiori reci; obrajii ei să făcuseră stacojii — roșiață bolnăvicioasă ca de friguri; buzele, tot vinete și arse, se mișcau ca și cum rostiaă o rugăciune... Avea un zîmbet ciudat...

Cei trei inși intrară pe poartă. Atunci i se păru Ilenei că cunoaște pe unul dintr'ênșii și dădu fuga în ogradă.

Străinii se aflaă pe prispă grăind cu părintele, când Ileana sosi găfâind și clătinându-se. Apucă în brațe un stâlp al prispei, fără să se poată sui acolo și grăi, cât

putu de tare, privind duios și dulce la Gligore Taur :

— Cât te-am așteptat ca să'ți dau inelul !

Lacrimile o podidiră și să împletici. Era să cadă ; Gligore, care abia o cunoscuse, dădu fuga și-o cuprinse cu brațele, ca odinioară.

Atunci cuprinsese viața, puterea ; — acum cuprindea rămășițele lor, aproape d'a se stinge cu totul.

Ileana se simți în brațele lui, își aținti ochii în ochii lui, zîmbi dulce de astă-dată, căci era mulțumită și-i grăi, ușor ca o suflare de vânt de primăvară :

— Ia'mi inelul din deget... Bine c'ai venit să'l ieși mai degrabă, pentru c'o să mor... Ce tare 'mi era dor să te ved... ca să'ți dau inelul...

Lacrimile o podidiră iar. Gligore o așeză pe prispă ; și tare mai era înduioșat ! Înțelegea că fata 'l îndrăgise și că muria din pricina lui, înțelegea amu și părintele de ce nici un descântec nu priise Ilenei.

Gligore citise pe fața fetei chinu, în ochii ei mulțumirea că'l văzuse și dragostea-i cea mare pentru el, — și începură și lui să i curgă lacrimile.

— Nu, inelul o să'ți rămâie d-tale... grăi el, și cercă să'și stăpânească mișcarea sufletului. Am venit să te ved, nu ca să'ți iaă...

— Zău? mi'l lași mie?

Și cu pornire de mare bucurie aduse mâna la gură, sărută inelul, privi lung la Gligore, pe urmă la părintele... Tresări de odată, apoi închise ochii. Pe fața Ilenei să împrăștiase o mulțumire cerească : murise.

.....

A treia-zi Ileana, voinica munților, era îngropată c'un inel de smaragd în degetul cel mic de la mâna dreaptă.

După o lună, la capul ei era o cruce mândră de marmoră c'o coroană de flori. Fuseseră trimise de conu Gligore Taur.

MĂRIUCA.

D-șorei *Ecaterina Missir.*

I

Pe malu Bistricioarei îi moara Măriucăi.
Harnică-i moara, harnică Măriuca.

Abia prind a miji zorii și Măriuca o și făcut ochi, o și dat fuga la moară să scoale pe morar.

In bătătura morii poposesc patru, cinci carē, cu câte doui ori trei saci plini cu po-șoiu; boii dorm, tolăniți de-oparte și de alta a oiștei; rumâni dorm, cari 'n car de-asupra sacilor, cari subt car pe câte-o mână de nutreț.

Nu 'i-a putut ajunge rându ieri și amū Măriuca dă zor morarului să deschidă la ieză-tură...

Moara-i nouă, nouă, cu două pietre, ridicată de om meșter, că ți-i drag să te uiți la dânsa.

Și Pătru Mușat, care-o fost Măriucăi bărbat numai vr'o șase luni, fusese bun meșter, săracu; muncise din plin și bine, ca pentru lucru lui, și cu milă de paraua care-o dase pe scânduri și pe lemne.

De când o lăsase Pătru Mușat, Măriuca se făcuse 'n patru și uite s'apropia anu de văduvie și ea se trudia tot singură, numa' cu moșnegăria de morar, care trăgea mai mult a-lene.

Și făcea bună treabă Măriuca.

Las'că nu era moară, ca moara ei, pe aproape, da vorba dulce mult aduce, ci-că, și vorba Măriucăi era dulce ca faguru.

D'apoi ochișorii ceia albaștri cari săgetau drept la inimă când se uitaū numa' o clipă la om!

Încăi de isteată, nici mai era vorbă: să fi poftit la șagă cu dânsa, și numa' să te fi ținut pe urmă s'o ascuți: la una 'ți răspundea două și la două, nouă...

Când rîdea cu dânsa, știa că rîzi încăi cu toată inima, că avea cu cine rîde.

Flăcăii se dădeaū în vînt după Măriuca și nu numa' unu ori două, o așteptaū s'a-leagă...

Și tot așteptând și poftind la Măriuca, să 'ndemnaŭ la moară cu câte te miri-ce de multe ori, numa' de dor s'o vadă și s'asculte la ea.

Măriuca șăguia cu toată lumea, da cu nici unu nu'și da cot, pe nici unu nu'l lăsa s'o piște...

Și numa' să se fi făcut vr'unu, știi, olecuță mai năzuitor, și hâtra de Măriucă mi'l fri-gea la vămuală de-î mergea peticile!

Mulți din flăcăii satului să puseseră să pândească pe Măriuca de n'avea cum-va ibovnic pe-ascuns.

De unde! Nici urmă nu dovediră.

Și se cruciau că ce fel de muiere era și ce gânduri avea de nu da pas niměnuî, de n'alegea pe nimeni!

Numa' Moș-Trohin știa taina Măriucăi, numa' el, ghidușu!

Și iacă, după ce Măriuca porni moara și se înfipse 'n prag, cu mâinile în șolduri și cu răzătoarea într'o mână, iaca-î zăriră ochii, venind și venind spre moară, pe ghidușu de Moș-Trohin.

Și cum îl zări, nuș' ce-î trecu prin inimă, așa ca o împunsătură, și par-că'î rîseră ochii și par-că'î rîse gura mai cu drag.

Și-î arătos la chip, moșnegăria!

Ochii, tot vioi și isteți, îi strălucesc subt

stuhăria de sprîncene sure ; dinții îi are cunună ; përu și mustățile ninse, ninse, de te socotești în toiu iernei, când i le vezi.

Și calcă drept și voinicește, Moș-Trohin ; nu-i pasă că duce'n spinare opt-zeci și trei de ani, par'c'ar fi opt-zeci și trei de nucii !

Numa' dacă Măriuca se făcuse voioasă că vëzuse pe Moș-Trohin venind, par'că i-se cam întunecă înaintea ochilor când moșneagu se apropiâ.

— Bună dimineața, Măriuco, îi grăi.

— Să deo Dumnezeu a bine să fie, moș-Trohine ; numa' par'că-ți plouă amu, în răsărit de soare...

— Ba îmi ninge, fa Măriuco, îmi ninge în apus de viață și iacă am alergat să mă încălzesc olecuță la focu ochilor tēi, săruta-i-ași ! grăi Trohin, dar par'că nu tocma voios cum îl arăta șaga.

— Apoi Moș-Trohine, n'o să'ți cam ție de cald, rîse Măriuca. De ! n'ei fi vrënd să te socoți tot muguraș...

— Ei, las'că știu eū, fa Măriuco, știu c'am ajuns o biată cioată care și'n foc fumegă, iar flacăra paci să scoată !... Numa' dacă mă vëd lângă tine, uite, tot înverzesc par'că și mi s'ncarcă inima de muguri...

— Albî ca omētu, Moș-Trohine, mai zise nevasta.

— Apoi s'o bată pustia de bătrânețe, că n'are crezământ... Iar dacă 'ți-am grăit de muguri, era de mugurii nădejdei c'o să'mi fi într'o zi noră...

Măriuca nu mai rise...

Iar moara s'nvârtea și apa clocotea la scoc...

Fața Măriucăi se înoură; ochii i se rou-rară; par'c'o înecă un oftat lung și apăsător; iar gândurile o furară.

— Măre, Vlad al d-tale, Moș-Trohine, grăi Măriuca dup'o clipă, două,—nu se mai gândește el la o morăreasă ca mine... He-hei!... la târg sunt duduți de celea gătite frumos care 'i-or fi sucit de mult mințile. Da cum socotești! Altmintrelea 'și-ar mai aduce aminte că trăim și noi pe eastă lume, coala, pe ist mal al Bistricioarei...

— Ia taci, Măriuco bre, că se gândește el, n'ai grijă; da știi tu, omu-i din fire îndărătnic și une-orî îl ia apa făr' de veste... Iar când îi vine oleacă de minte și stă și să gândește, vede c'o rămas, din toate cele trecute, cu urletu morii și cu bâtaia vântului... Vorba-i, fa Măriuco, eă nu l'ași vrea pe Vlad să se lovească cu capu de toate și să rămâie multă vreme amețit... Dac'am iscodi ceva, măre, care să-i aducă mintea la cap mai din vreme? Hai? cum dai cu gându, Mă-

riuco? Tu ești isteată foc și pe urmă ești muiere... Dacă ai stîrni tu ceva? Ia vezi, bre, Măriuco, ia vezi...

— Apoi m'oiu gîndi, Moș-Trohine...

— Da ia spune drept, bre Măriuco, ți-i drag Vlad? ți-i dor de el?...

Măriuca prinse-a căuta în jos pe Bistricioară și iar i se rourară ochii...

Două trandafiri îi înfloriră pe obraz; și par'că înghiți în silă un nod care i se pusesese în gât.

— Nu! nu'mi mai este drag, că nici eu nu-i mai sunt lui dragă... Lasă!...

Apoi, se așeză pe prag și și ascunse capu în poală.

Iar moara s'nvîrtea și apa clocotea la scoc...

— Măre, ia lasă fa Măriuco, și nu te cuprindă măhnirea, că dragă 'i-ai fost și dragă-î ești... Numa' ia vezi de născocoște ceva ca să'l rupem de tîrg...

— Haide Măriuco la vămuială!... îi strigă atunci un flăcău care sfîrșise măcinatu unei chile de păpușoiu.

— Iacă te-oiu vămui, bădică,---numa' nu striga ca la surzi!...

Și moraru începu să umple banițile încet, încet, ca să nu se prea bată făina tare, că

de s'așeza mai afânată, eșeau mai multe baniți și era și partea de vămuală mai mare.

Iar suveica de Măriuca, numa' cât ridica odată răzătoarea, o potrivea din fuga la mijlocu baniței; da odată în dreapta, odată în stînga și banița eșea rasă ochiū...

Și iacă cum din două merțe¹⁾ de popușoiu, moraru și cu Măriuca scoteau de multe ori, din măsurătoare și din răsătură, două merțe și o jumătate pe de-asupra.

— Da strașnic mai razî fa Măriuco, îi grăi flăcău, dându-i un brâncișor.

— Apoi șezi bine că rad și mai și...

— Da las' că 'mî-ai ras și mintea, fa Măriuică...

— Apoi să și cunoaște, badeo, că n'o mai ai; alt-fel n'ai face ce faci...

Măriuca 'i mai spunea, Măriuca 'i tot rîdea, iar moraru turna afânat, afânat...

Apa clocotea la scoc; moara s'nvîrtea; făina curgea pic, pic... în sacu pus la teică...

Era alt rumân la rînd...

III

Moș-Trohin fusese cel mai strașnic plutaș pe vremea lui.

¹⁾ În Moldova, o merță cuprinde 10 baniți, două merțe, fac o chilă.

Din sus de Hangu, cine știe de pe unde, pornia cu două plute care erau ale lui, și hai, hai, da în Siretiu iar de-acolo în mândra de Dunăre...

Că mult îi mai fusese dragă : vezi că avea rumânu unde să se învântească cu pluta lui, când cobora la Galați spre locu de che-restea...

Când intra de pe Siretiu în Dunăre, mare poftă 'l cuprindea pe Moș-Trohin, să se potrivească a trece vr'un vapor de cea cu roate, care stîrnește valuri...

Cum îi legăna pluta ! iar pe Moș-Trohin par'că-l lua cu fiori...

He-he ! se pricepea el să povestească de umbletele lui din vreme de cincî-zeci și mai bine de ani, pe apă și numai pe apă !

Se lăsase odihnei, ia, numai de vr'o câțiva ani, de când își pusese în gând să'și dea pe prâslea de Vlad în școlile din Piatră.

Se cuprinsese bine, Moș-Trohin, clădise casă de om casnic, nu șagă, o îmbelșugase cu toate, și amù, de la rămasu bun ce zisesse Siretiului și Dunărei, pescuia, îngrija de trebuințele bisericei la care era ctitor ; când nu se putea scăpa de rumâni, se mai făcea conțiliu la primărie ori primar, și atunci grija lui cea mare era să pietruească ulițile satului și drumurile comunale.

Baba 'i murise ; ficioru-sëu era amù la carte în școlile din Iași, la care trecuse din Piatra.

Ca să nu i se urască singur, iacă tot munca moșneagu, pentru sat și pentru nevoile a-lor lui, cari ascultaū de cuvîntu lui, cu mic, cu mare.

Un lucru nu-ı odihnea sufletu, în toată odihna bătrîneților lui.

Se potrivise popei Mateiū și dascălului Lisandru Ionescu și nu se mulțămise cu cartea ce învățase Vlad în sat.

Popa : dă'l la târg mă creștine ;

Dascălu : dă'l la târg, Moș-Trohine, că băietu îi ager la minte și să cade să știe mai multe ca mine...

Iacă ce-ı tot toca unu și-ı tot cânta cel-alt mereū, mereū, până ce'l plecară pe Moș-Trohin.

Da vezi-că dacă sfîrși Vlad școala din Piatra, diavolu nu mai vru s'asculte de tat'su și, mort-copt, Moș-Trohin trebui să'l lase să se ducă la școlile din Iași.

Popa Mateiū îl sfătua să intre la semina-riu Socolii ;

Dascălu Lisandru : nu, să intre la liceu cela, cum îi zice, și pe urmă ci-că să do-bândească nuș'ce hârtie care-o dobândesc cei dobă de carte.

Vlad alesese liceu și amù, după șapte ani, dacă sfirșise și cea școală, nu mai voia flăcău să se'ntoarcă în sat, că ci-că tot se mai îndemna și pentru altă școală.

Ei vezi, iacă, lucru ista nu-î venea la socoteală moșneagului, că uite ce-î trecuse prin minte :

Dascălu Lisandru îmbetrânise, carte nu mai arăta băeților așa ci-că, cum era vremea, că de ! toate's la vremea lor și după vreme.

Nevoile pururea 's nevoi, numa' nu sunt pururea tot la un fel cu cele din vremuri.

Auzia pe zapciù grăind așa, mai pe câte-un proprietar megieș, mai pe unu și pe altu, și zicea și el amin, că așa să cadea să fie.

Și fiind-că om cu alt-feliù de carte trebuia satului pentru învățatura băeților, apoi mai cărturar ca Vlad ?

Ar veni ficioru-su aici, s'ar pune să fie satului ajutor, s'ar însura cu Măriuca și traiù Vlade pe urmă, să se uite și Dumnezeù cu drag l'asa traiù.

Da unde asculta diavolu de Vlad !

Și tare-î era cu mirare lui Moș-Trohin, cum să nu tragă Vlad la satu lui și mai ales cum să uite pe Măriuca ?

Ce ? par'că nu se dase 'n vânt după ea când venise într'o vară acasă ?

Să'și piardă mințile, nu alt-ceva !...

Da vezi-că Măriuca nu era din cele care se uită și la alții.

Îi dase Dumnezeu pe Pătru Mușat, cu dânsu se încinsese la traiu, cu dânsu era s'o ducă în cinste, dacă nu și cu dragoste.

Nu mai putea și Măriuca după Vlad, că era chipos, mândru îmbrăcat, că grăia frumos ca un boeriu, nu alt-ceva; ei, da vezi că nu se cădea!

Vlad era să pornească la Iași; se ducea cu folosu, vorba ceea, și Măriuca rămânea cu ponosu.

Le știa toate aistea, Moș-Trohin; și tocma de-aceea uite, se mira, tare se mai mira cum de nu se mai gândește Vlad la Măriuca după care muria cu zile în fie-care zi?

Se făcuse atunci ca o scoabă de doru Măriucăi; bolia, de pusese pe gânduri de grijă pe Moș-Trohin; pe urmă îi scrisese din Iași mereu și'l tot întrebuse de Măriuca; iar amu să tacă chitic? Mare minune!

La un crăciun, după ce murise Pătru Mușat, socotiți că n'alergase Vlad într'un suflet, cu tot timpul protivnic? Ba încă cum!

Și nu, și nu, să iee pe Măriuca la Iași cu el...

Da vezi-că Măriuca fusese femeie cuminte...

În satu ei vrusese să rămâie și rămăsese, iar «cuconașu» Vlad, — cum îi zicea ea în

rîs,—se întorsese buzat la Iași, foc de mânios pe Măriuca, dar și foc de îndrăgostit după dînsa.

Cum să facă și cum să dreagă amu ca să'l hotărască pe Vlad să vie în sat?

Iacă ce'l muncia pe Moș-Trohin.

De aceea, lăsase pe Măriuca să vămuiască și pornise înapoi acasă, cu sufletu în mare turburare.

Văzuse cât era de mare doru Măriucăi după Vlad al lui, câtă jale era pe sufletu ei că Vlad s'arăta nepăsător și uituc de cele trecute,—și asta, vezi, îi încărcase inima de obidă.

Iacă ajunse pe cale pe Dascălu Lisandru care sfătuia cu Popa Mateiū.

— Bine că ne-ai eșit în drum, Moș-Trohine, îi grăi Lisandru, că tocma la dumneata veniam.

— Apoi bine, dascăle, că s'o nimerit, răspunse Moș-Trohin, cu chipu nu tocma senin. Și la ce vë îndemna cugetu către mine?

— S'o făcut că n'ai vrut să mai fi primar est-timp, taică,—luâ cuvênt popa Mateiū; da vorba d-tale când îi pune-o, se ține în seamă, că toată lumea de bun și drept te cunoaște... Eū și cu dascălu Lisandru ne-am sfătuit, taică, să facem ce-om face și uite, să clădim școală nouă, ca să fie spre

mândrie satului și spre cinste... Grăește dumneata, Moș-Trohine, cu primaru, ostenește-te până la Piatra de grăește cu boerii din cel comitet județean, cum îi zice; grăește cu prefectu, cu toți, Moș-Trohine, cu toți, și hai să ne vedem visu cu ochii...

— Apoi, Sfinția-ta, bine-ai plănuit și spre laudă îți este, iar mie mare cinste mi se face și bucuros face-m'oiu și eă luntre și punte pentru isbânda lucrului.

— Ba încă dascălu Lisandru s'o gândit și la o școală pentru fete, că de! Moș-Trohine, adecă de ce nu s'ar lumina și săracele fetele satului? Eă am auzit că sunt școli pentru fete în multe sate... Adecă de ce n'ar fi și la noi?...

— Doamne că bine-ar fi, Sfinția-ta... Iacă m'oiu porni s'eptămâna easta la târg, că tare mi-i dor de faptă bună...

— Cuconu Nicu Salbă, pe urmă, aud că-i în Piatră; o venit, ca tot omu, acasă, de sfintele Paști.

— Așa? Atunci amandea la d'nsu, părinte... Cuconu Nicu mă cunoaște de sunt ani de zile... Tot îi și senator de ceia la stăpânire... Socot că ne-o asculta nevoea și ne-o fi sprijin strădaniei, grăi Moș-Trohin.

— Și iacă ce 'mi-o mai venit în gând, Moș-Trohine, luă cuvânt dascălu. Eă n'o mai

pot duce cu dascălia, că 'mî-am făcut veacu. De ce n'ai aduce pe Vlad, măre, să fie dascăl, nu şagă, cu ştiinţă de carte nouă...

— Iacă vezi, la aeasta m'am gândit şi eă... Da unde-i chip să'l plec pe îndărătnicu, ascultărei mele?... Nu vrea să mai audă nici de mine, nici de satu lui, nici de Măriuca; — şi mai hanţuşcă de muiere ca Măriuca, unde se mai află? Şi doar îi sfirîia inima după dînsa!... Uite de ce sunt măhnit că nici vîd pe unde umblu... Cum nu 'mî-ar fi voea să'l vîd aici lângă sufletu meă, cu casă, cu copii, dascăl luminat, să fie drag tuturor cum am fost eă? Dumnezeu nu 'mî-ar ţine 'n seamă vorba, da pesemne, multă carte nu-i a bine, că uite cum schimbă sufletu omului de nu mai zici că-i el...

— Nu grăi aşa, taică, luă cuvînt popa Mateiă. Nu cartea rătăceşte cugetu, ci alte celea din târgurile mari... Ia mi te îndrumă mai bine colo, la Iaşi, după ce t'eî duce în Piatră, şi vezi cum şi ce fel trăeşte pe-acolo de nu se'ndură de Iaşi să'l lase.

— Nu-i cu cale să se ducă Moş-Trohin. da uite, m'oiă duce eă, că tot îmi pusesem în gînd să mă duc să fac Paştele la sorămea în Sculenă, grăi dascălu Lisandru.

— Zăă? te-ai duce şi pe la Iaşi, dascăle? întrebă cu bucurie Moş-Trohin.

— Da cum să nu mă duc, Moș-Trohine? Cată să facem unii pentru alții, spre folosul și al nostru și al obștiei.

— Să'ți de Dumnezeu sănătate, dascăle și să ai parte de toate cele vrute...

— Apoi că pentru mine Moș-Trohine, de amu sapa și lopata... Mulțămesc lui Dumnezeu de ce-am putut face pân'amu.

— Atunci ne-am înțeles cu toții, grai Moș-Trohin. Oiū ruga pe Părintele Mateiū să'mi scrie scrisoare lui Vlad și ți-oiū da-o să 'i-o duci. Apoi m'oiū porni la Piatră... mai vesel, mare, c'o nădejde în suflet.

— Apoi, cu plecăciune, Moș-Trohine, grai Popa Mateiū și-om mai sfătui 'nainte de plecare.

— Om sfătui, ferește. Cu pace bună Părinte și dascăle frate...

Moș-Trohin ajunse acasă ușurat par'că de cine știe câtă greutate care i se pusese pe inimă.

Poate că era să facă Dumnezeu minune ca dascălu Lisandru să întoarcă pe Vlad de la apucăturile lui îndărătnice!

Când era soarele de-o suliță, iacă un băețel de vr'o opt, nouă ani, că intră în ograda cea mare și curată a lui Moș-Trohin și-i aduse vorbă de la Măriuca de la moară, ca să se repeadă Moș-Trohin pân' la dânsa.

Și purcese moșneagu că-î spunea gându a bine.

Oare nu plănuise Măriuca ceva?

Ba zău plănuise, și încă ce lucru isteț și plin de șireclie!

Moș-Trohin rîse cu dragă inimă, 'mî-o sărută de trei ori în șir pe obrăjiorii ceia buni de mușcat, și porni, pe când amurgia, în inima lui cu soarele unei nădejdi nespuse de mândră.

În seara aceea cu dascălu Lisandru și cu părintele Mateiș, alcătuiră scrisoare lui Vlad, povățuiră pe dascălu potrivit cu planu Măriucăi și rîseră cu poftă de ce-avea să se întîmple.

A doua zi Moș-Trohin se porni la Piatră și dascălu Lisandru la Iași.

Popa rămase să strîngă mână de la mână pentru școală, ca să vadă cei din târg cât dor avea rumâni să aibă o clădire cum se cade...

Iar Măriuca măcina toată ziulica... Apa clocotea la scoc... moara se'nvîrtea mereu...

III

Vlad a lui Moș-Trohin se afla în gazdă la o cucoană văduvă, pe lângă biserica Vulpe.

Nuș' cum făcuse, nuș' cum dresese că acolo descălecuse la venirea lui în Iași.

Cucoana Frăsina îl văzuse cu ochii crescând și făcându-se mare, un bujor de flăcău știu, să se tot uite fetele la dînsu; ba încă și vędanele... Ce? par'că ele n'aveau adecă inimă pentru dat în dragoste? Ba bine că nu.

Și cucoana Frăsinița, mare, unde mi s'aprinse într'o bună dimineață și unde începu să-i bată inima pentru Vlăduleț cu përu creț, — cum îl demierda bętrânica de dinsa!

Că făcuse cucoana Frăsinița patru-zeci de noduri la curmeiu vieței; d'apoi cum!

Nu ți se făcea tocma urît s'o vezi, da nici tocma drag să-i dai toată ziua bună ziua...

Bietu Vlad nici nu visa la gazda lui care nu'l mai scotea din Vlădulică în sus, Vlădulică în jos!...

El era muncit de gînduri de dragoste în altă parte și de gîndul să se vadă ajuns om învęțat, om mare...

I se făcea foarte adese-orî înaintea ochilor priveliștea de pe Bistricioară, cu satu într'o parte, mare și mândru ca o grădină, cu sălciile stufoase care se plecau d'asupra apei pururea în drăgostire cu văluarele limpezi în boiul pietrei de smaragd. I se făcea apoi la un cotișor al pîrâului, niște plopî nanți,

nanți, ale cărora frunze tremurau pururea a cine știe ce dragoste ascunsă ; i se ivea între dênșii iezătura unei mori ; apoi moara nouă și curată de strălucea la soare ; iacă și podișca de scânduri învechite care lega bătătura morei cu celă-l'alt mal, și un zăvoiaș în fața morii de unde Bistricioara se pornia pe alt braț, mititică și subțire, ca o cordeluță albăstrie cu sclipiri de argint.

Și tare-i mai plăcea flăcăului să se uite cu ochii minții la așa mândră priveliște...

Iar cu fiori îl cuprindea când i se închiupua o casă văruiată așa de frumos, că soarele, zilnic țintuia în păreții ei stele sclipitoare care'ți luaă ochii...

Și când Măriuca morărița, cu cămeșuța cu arniciu, roasă în dreptul a două cireșe furate din grădina zinelor și ascunse 'n sîn, — se ivia vioae și cu gând de muncă, — bietu Vlad își ștergea fruntea, că'l năpădiau sudorile.

Și par'c'o vedea pe prispa morii dusă pe gânduri... cu cugetu la el care 'i grăise de dragoste și o robise lui...

Și'l muștra atunci un glas tainic că nu lăsa târgu ista mare în carele avea multe de înfruntat pe toată ziua !

Norocirea era acolo și nu putea s'o pri-

ceapă, căci îl momia o năzuință stăruitoare de strălucire în lume...

Era în clasa a VII-a...

Mai avea olecută încă și școala cea mare, Universitatea, era să-i deschidă porțile...

Și visul lui se într'aripa și îl ducea departe, departe, în lumi ascunse altor minți, și clădeau pe-acolo palate de feți-frumoși și de zâne cu vieată fără asemănare de mândră...

Și iar i se întorcea mintea apoi pe malul Bistricioarei și-i arăta pe Măriuca în sbeguială par'că cu niște flăcăi...

Atunci îl mușca de inimă nuștiu ce dihanie, în ochi i s'aprindeau focuri de mânie și par'că ar fi purces în clipa aceea, pentru vecie, din Iași.

Să se sbeguiască cu alții, și pe dînsu nu voise nici în ruptu capului să-l lase s'o desmierde!

Apoi ce fel de îndrăgostire era!

Ei, da la dînsu, ce fel de îndrăgostire era adecă, de vreme ce nu se îndura să jertfească Măriucăi năzuințele lui deșerte?

Vezi-că el o judeca numă' pe dînsa și până în fundu inimei lui nu cuteza să se pogoare, de frică să nu se găsească vinovat.

Și zile 'ntregi îl chinuia zulia; și zile 'ntregi era, bietu Vlad, între două patimi: dragostea și năzuința s'ajungă om mare.

Și'n fel de fel de chipuri i se năluceau și una și alta în ceasurile când nu'l îndemna cugetu să facă alt-ceva.

De geaba cucoana Frăsinița îi grăia deschis de tot, vorba ceea: cu ochii bazaochii, cu enile sprâncenile, cu gura știrbătura, că muria, că se topia de doru lui, Vlad nu lua în seamă, cum lumina lunei nu ia în seamă lumina unei stele afundată în cine știe ce depărtare a întunericului nopței.

Dar iacă pe vară, după ce Vlad sfârși școala, de bucurie că dăduse bun examen, vru să se pornească unde-va din Iași numa' vr'o patru, cincî zile, ca să mai răsufle, — că pe urmă era să dea examenu cel mare de bacalaureat, cum îi zice. S'ar fi repezit la Măriuca în sat la el, dar era prea departe, vezi...

Numa' cât află cucoana Frăsinița și i se cutremură inimioara, la un gând năprasnic ce-i scăpără prin minte.

Fuga la el în odae într'o dimineată, ca să'l prindă-acasă și'l pofti, cu glasu cel mai dulce, la vie la dumneaei.

— Că Doamne, Vlădulică, mare frumosu-i acolo și-o să ai mâncărică bună, așternut bun și moale ca pufu, tot ce-i vrea, Vlăduleț cu përu creț.

— Mulțămesc cucoană Frăsiniță, merg, de ce nu !...

Să-î vie leșin de bucurie, cucoanei Frăsiniței ; ba încă și mai rău, Doamne ferește de fire iute !

Iacă'l pe Vlăduleț la vie, dincolo de Ruginoasa, pe-un deluleț, așternut cu cea mai mândră cergă de verdeață.

Incaî viea era îngrădită c'o perdea de copaci stufoși, de nu se mai vedea dintr'însa de cât ceru, sus, butucii de viță, jos, și departe în colo, spre apus, un vîrf tare nalt de deal, tot, numa' păduri.

In pustietatea aeasta frumoasă, cucoana Frăsinița i se păru alta lui Vlad și cucoana Frăsinița asta așteptase.

Și nu se mai gândi Vlad la nimica vr'o câte-va zile ; cucoana Frăsinița era zîna viei și via din care 'și culegea el roadele inimei.

Nuș' cum se făcu, că într'o seară Vlad își deschise cugetu cucoanei Frăsiniței, și-i spuse de Măriuca, și-i spuse de visurile lui mândre de mărire.

Și cucoana Frăsinița s'a putut face și mai stăpână de-acolo înainte pe Vlad, căci îi măgulia visurile și i le arăta și mai mândre, și cu cât i le arăta mai mândre, îi smulgea floare cu floare întregul mănuchiū de amin-tiri despre Măriuca...

— Ce? îi grăia cucoana cea vicleană, socotești că o țerancă o să poată face față 'n lume alătura cu tine, puiule, când îi fi om mare, cu vază? Da de unde! Nici prin gând să'ți treacă. Ai avut o dragoste cum aū toți copiii... și azi tu începi să te faci om în tot locu. He! pentru ce viitor frumos te preur-sește însușirile mândre care îți înfloresc în suflet!

Și fără să se pue pe dînsa cât de puțin-tel măcar în iveală, pentru viitor, mergea înainte cu patima ei, care târziū isbucnise, dar care se ținea focoasă și foarte stărui-toare.

Iar în sufletu ei, puțin îi păsa de învățatura lui Vlad! Trecuse vremea bacalaurea-tului și'n Iunie și'n Septembrie, și nici că se îndura să'și lase ibovnicu.

În Iași dacă se'ntoarseră după cules, făcu ce făcu cucoana Frăsinița și găsi o slujbă lui Vlad la Creditu cela, că de alt-feliū avea trecere pe la cei mari, muerea!

Și-i găsi slujbă, numa' ca să'l mai ție pe loc cu învățatura și așa să poată să'l aibă tot sub mâna ei părintească.

Vlad nu mai vedea amū de cât cu ochii ei, și se învățase a grăi cu cugetu ei.

Pe urmă, lucru ciudat, mai să-i zici mi-

nune: cucoana Frăsinița par'că nu mai era cea dinainte.

Intinerise; prinsese față; de unde era nemâncată și nebăută par'că, amù mai pusesse carne pe dînsa, și... mai, mai să-î zici frumoasă amù.

Lui Vlad i se părea strașnic de mândră; — iar la Măriuca nu se mai gîndea o clipă: toată vremea 'i-o prindea slujba și cucoana Frăsinița, cucoana Frăsinița și slujba.

Și iacă, mare, așa mersese lucru cu bietu Vlad, până ce se făcu înțelegerea ceea între Moș-Trohin, Popa Mateiș și dascălu Lisandru.

IV

Cucoana Frăsinița, cu floare la ureche, numa' în capot, veselă nevoe mare, sta la o fereastră care da în ogradă. Cosea lui Vladuleș cu përu creș o cămeșă cu brodărie și cânta, ca o păsëruică pe-o cracă, într'un crâng.

Iacă atunci pe poartă un rumân bărbos, nant, cam adus de umeri. Vezi-că stăteau cälare pe ei șaizeci și mai bine de ani. Era dascălu Lisandru.

Cum se uită la dînsu cucoana Frăsinița, par'c'o înfioră și'l întrebă cam rëstit:

— Da ce vrei, omule?

Dascălu Lisandru își luâ pălăria.

— Apoi, cucoană, caut pe Vlad a lui Moș-Trohin care învață carte aici în Iași... Și par'c'aici îi numără de casă la care lăcu-este Vlad...

Cucoana Frăsinița se cam înfioră iar... Pentru ce adecă 'l căuta omu ista tocma din sat de-acolo? Nu-i mirosi ei a bine și prinse a descoase pe dascăl.

— Da cine ești dumneata?

— Eă sunt învățătoru școalei din satu cela și fiind-că tot era să trec prin Iași, m'orugat Moș-Trohin să viă pe la Vlad să-i aduc scrisoare...

— A! aduci cu d-ta o scrisoare? Apoi fă bine și 'mă-o dă mie, că domnu Bistricio-reanu nu-î acasă...

— Cine, cucoană?

— Domnu Vlad Bistricio-reanu.

— Iaca bre! nu se putu stăpâni dascălu să nu se mire. Da pesemne s'o cuconășit rău ficioru lui Moș-Trohin!

— Domnu Vlad e om mare pe-aici pe la noi, așa să știi dumneata, Moș-dascăle... Da fiind-c'ai venit, ia poftim în casă...

Cucoana Frăsinița eși, îl pofti pe dascăl în odaeaa cea mare și'l rugă să șadă. Tare-î cerea inima să pue mâna pe scrisoarea ceea.

Nuș' de ce, îi intrase în sufletele o frică tainică.

— Bre, da în frumoasă odăe șede ficioru lui Moș-Trohin... S'o boerit rău, cucoană... grai dascălu. Da matale cine ești, fie'mi cu iertăciune ?

— Eū, dascăle sunt cucoana de gazdă... Domnu Bistricioreanu șede la mine de multă vreme...

Dascălului începu a-i trece prin minte alte celea. Nu prea i se arăta a lucru curat la mijloc... Măre, câtă carte să'nvețe un om, tot nu uită pe ai lui așa de tare, cum îi uitase Vlad, până nu-s papuci muiereshi în cale...

De! vėzuse și dascălu multe în cele tinereți ale lui.

Cucoana iasta i s'arăta o mehenche și jumėtate, după ochi și după glasu cela miorlăit... Nu! lucru curat nu era la mijloc. Și când te-apucă 'n ghiare jupinese de soiū ca cucoana easta, apoi te farmecă rău și cu greu scapi de dēnsele.

Aistea le gāndi dascălu Lisandru într'o clipă, în care cucoana Frasiniața zisese unei slugi să-i aducă lui dulceți.

— Mare cinste 'mi face, muerea. Asta-i ca să mă descoase... Culce-se pe cea ureche...

— Și așa, dascăle, — da mă rog matale,

cum te cheamă?—începu cucoana, știi dulceag de tot, cum îi oțetu făcut cu miere.

— Apoi, cu iertăciune, Lisandru, chip, mă cheamă.

— Care vra să zică, dascăle Lisandre, vii cu răvaș de la vr'o ibovnică de pe-acolo? N'o fi de la Măriuca?... grăi cam cu batjocură adecă.

— Care Măriucă, cucoană? se făcu dascălu a nu pricepe, și bănuiala lui prinse rădăcini... Nu-î nici o Măriucă pe-acolo care să fi fost ibovnica lui Vlad. Cuconașii găsesc ei ibovnice, pe la târg, destule, că la târg îi lumea a dracului...

Cucoana Frăsinița îi aruncă o păreche de ochi cruciși... fără să răspundă...

— Aduc lui Vlad scrisoare de la bietu tată-su care dorește după el; iacă de la cine aduc scrisoare.

— Bine dascăle; o să-î pare bine d-lui Bistricioreanu. Da fiind-că nu știu când o să vie acasă, că n'are ceas anume, lasă-mi scrisoarea mie, să 'i-o pun pe masă, în odaea în care doarme, și o ceti-o el atunci.

— Nu cucoană, fie'mi cu iertăciune. Am poruncă să 'i-o dau în mână.

Cucoana Frăsinița prinse-a încrunta din sprîncene și-a se mânia.

— Ce? oare ți-i frică dascăle să n'o citească om străin?...

— Ba nu, cucoană, da tare-ași vra să'l vęd, că-i multă vreme de când n'am dat ochi cu dînsu, și de! poate că'mi dă și el mie rēvaș la mână pentru tat'su.

Nu era chip să descoase pe blestematu de dascăl; și frica o cuprindea mai cu putere.

— Vezi-că nu știu când o să vie... rēspunse cucoana.

— Mē rog, da tot îi fi știind matale, unde se duce el de învață...

— Apoi nu știi că-i sērbătoare azi, și nu-i școală?

— Bre, a dracului muiere!... gândi dascălu, vra să nu'l vęd, vra să mi'l ascundă. Atunci oiū mai veni, cucoană, grăi dascălu tare. Matale 'i-ēi spune multă sănătate.

— Bine, bine... las' că-i spuiū, nu'ți fie frică.

— D'apoi de m'ași lăsa pe grija ta! — gândi dascălu, — și porni.

În ogradă vėzu pe slujnică cum întindea, tocma lângă poartă, niște albituri spălate.

Îi tună prin cap una și bună dascălului. Dacă ajunsese în dreptu fetei, îi dădu bună ziua, și pe urmă se opri și se lovi repede peste pălărie:

— Na! c'am uitat unde 'mi-o spus cucoana să gălesc pe domnu Vlad...

— La Credit, creștine... acolo are slujbă cuconașu nostru.

— Așa, bine zici. Mulțămesc, fetica moșului. Ei, vezi, cutra, se gândi dascălu, îl teme de mine pe Vlad... Și are slujbă, cuconașu dumnealui? Săracu Moș-Trohin, te-i mira să'l mai vadă adus în sat de-amù... Bre! ce ți-i cu târgurile istea mari!...

Intrebâ el, dascălu, ba pe unu, ba pe altu, până ce dădu Dumnezeu să găsească Creditu cela, și, în sfârșit, să dee ochi cu Vlad.

Când îl văzu ficioru lui Moș-Trohin, se făcu la față în floarea macului, și'l duse repede pe dascăl într'o odae în care sta de pază ușierii, cum le zic.

Ce de mai întrebări, ce de mai una, mai alta, — și nu mai putea Vlad de bucurie că vedea pe dascăl, că dascălu-i grăia de tat'su... Și'l tot întreba mereu de Moș-Trohin și iar de Moș-Trohin... Ba veni încă și rîndu Măriucăi, — și par'că i se încălzi sufletu, lui bietu Vlad, când auzi de la dascălu că Măriuca-i tot coz de frumoasă.

— Te-așteaptă, măre Vlade, și Moș-Trohin și Măriuca cu doru pururea deștept... Ei, da vezi-că dumneata, fātu meu, te-ai făcut târgoveț de nu te mai cunoaște nime,

și... fie'mi cu iertăciune... te-ai prins cu dragostea pe la târg... pe-aici...

Vlad pricepu și plecâ ochii în jos... Par' că'l arsesse ceva la inimă de rușine; iar în minte i se iviră de-odată toate aducerile aminte de lucrurile care'l făceau să fie foarte mulțămît odinioară.

Dascălu prinse-a'î spune ce planuri mândre avea Moș-Trohin cu școala; prinse-a'î spune că satu îl aștepta pe dînsu ca să le fie luminător copiilor; prinse-a'î spune că el își făcuse vacu de-amù și că ar închide ochii mulțămît dacă el, Vlad al lui Moș-Trohin, 'i-ar lua locu în satu lui și-ar fi dascăl după știința de astăzi.

Vlad asculta și par'că'î venia să plângă; că avea bun suflet, băetu, numa' nemintoșia vârstei și ispitele târgului, uite, îl rătăciseră.

Amù, la vorbele cuminți și calde ale dascălului Lisandru par'că se înviora și se întrupa un alt om și drag i se făcea planu lui Moș-Trohin, doritu de tat'su.

Dascălu nu-î pomenise nimica însă de cununie cu Măriuca. Era șiret dascălu, și știa două și el, pe lume; că, să vedeți, după ce-i grăi de toate cele de pân'amù, îi dădu scrisoarea.

Cu mâinile tremurând apucâ Vlad rējașu

de la bătrânu de-acasă și se cam trudi o-leacă până să'l desfacă.

Era lipit cu miez de pâine, și se ținea și aluatu și hârtia.

Iacă, în sfârșit, ce ceti ;

«Vlade tată,

«Mai întâiu de toate îți trimet blagosenia Sfinției-Sale părintelui Mateiu și a mea, tâtâni-tău,— că mult mi-î dornic sufletu să afle despre sănătatea ta.

«Din mila Domnului, fătu-meu, sunt precum m'ai lăsat ; că de la pornirea ta nici am mai primit vr'o slovușoară de la mâna ta, ca să mi se bucure sufletu ; de-aceea, vĂzĂnd și vĂzĂnd cĂ fătu meu Vlăducu s'o uitat pe el în cel hĂu de târg depărtat, iar la satu lui nici cĂ mai gĂndește ; și dac'am vĂzut apoi, cĂnicu de mine, c'o sĂ rĂmĂiu la vreme de bĂtrĂnețe tot singur ca un cuc, eacĂ 'mi-am pus în gĂnd sĂ nu mor pĂnĂ ce n'oiĂ avea cui sĂ las mult puțintelu ce-am strĂns și eĂ.

«M'o uitat Vlad pe mine, — ia sĂ'l uit, mĂre, și eĂ pe dĂnsu, cĂ mult mi s'o amĂrĂt sufletu.

«Așa m'am sfătuit cu gĂndu și iacĂ'ți trimĂt scrisoare cu dascĂlu Lisandru, ca sĂ'ți vestesc ție, fătu meu, cĂ mĂ Însor cu MĂriuca»...

— Cu Măriuca ? strigă Vlad și se făcu numa' sudorî... șaguește tata ?

— Măre, cetește până la capăt, Vlade fătu-meu, cetește și t'ei dumeri, îi rosti dascălu; iar pe sub mustăți rîdea, ghidușu !

«..... că mă însor cu Măriuca»... mai ceti Vlad și înghiți cu noduri, apoi începu mai departe :

«Bêtrân sunt, Vlade tată, mă ved că-i așa ; da ce să'mi fac pustietăței care mă ucide nainte de vreme ?

«Și pe urmă, Măriuca, par'că 'mi-o făcut cu ulcica, așa's de fermecat, zău, Vlade tată, fermecat de-al binelea. Pas de măi scapă din mreajă ! Măre, lasă, face-m'oiu și eu un clean de Bistrița, de n'o să aibă să se plângă Măriuca fetica moșului.

«D'apoi cum socotești !... Că ved eu, măre băete ; sunt măi dârz eu în iarna bêtrânețelor mele, de cât tine în primăvara tinerețelor tale...

«Era să nu'ți dau știință de ist pas al meu ; dar apoi m'o mlădiat părintele și cu dascălu.

«Amu, dacă-i pofti să'mi cari apă cu ciuru la nuntă, iacă vin-o și cară'mi, fătu meu ; iar de nu, pace bună între noi. Poate o vra Dumnezeu să'mi dee roade amu la bêtrânețe, ca să fie cine să'mi închidă ochii când m'o chema Domnu la el...

«Eü și părintele Mateiü te blagoslovim și te sărutăm cu părintească dragoste.

«Tatâni-tëü

«Trohin sin Agapie».

Iar dacă ceti Vlad, n'avu glas să vorbească. Par'că-ï pierise daru graiului. In mintea lui se făcuse întunerec de noapte adâncă.

Prinse-a plânge ca un copil, cu ochii țin-tuiți pe scrisoarea ale' căreea slove mari cât talpa găștei, par'că erau de foc în multe fețe.

Dascălu se uita la dënsu cu bucurie ascunsă : plânsu lui Vlad i'l dovedia cu inimă bună și cu dor de cele de-acasă.

Doamne, ce noroc mare pe toți, să'l poată mâna spre casă răvașu care cuprindea izvodirea Măriucăi.

Avea minte isteată, nevăstuica !

Trecură așa câte-va clipe.

De-odată Vlad se sculă în picioare și apucă de-o mână pe dascălu Lisandru.

— Dascăle, îi grăi, știi, cu hotărîre, — pornim acasă chiar astăzi. Haidem...

Se șterse la ochi, se duse în odăea în care scriea la slujbă, își luă pălăria fără să spuie cui-va o vorbă, se'ntoarse de luă pe dascăl și, pe ici și-i drumu !

Tot în acea ameteală a gândurilor care'l hotărîseră să lase Iașii, să lase ibovnica, să

lase cartea, legată la gard de-o bucată de vreme,—Vlad se porni întru căutarea unei căruți, se tocmi, se învoi cu jupânu Moise al harabalei, — și până nu se găti jupânu, nu'l slăbi cu dragostea.

La poarta cucoanei Frăsiniței când se opri, și Dumnezeu să fi vrut să'l împiedice, nu ar fi isbutit.

Par'că era prins de friguri ; și, el, blându și supusu Vlad, ar fi fost în stare să s'apuce la trântea cu cine nu l'ar fi lăsat să plece.

Hei ! vezi-că sunt clipe de deșteptare și de întoarcere, la ce se părea uitat, în clipe de rătăcire, — că stavilă nu se poate pune pornirei, tocma ca și pornirei unui pîrâu, când plouă mult la munte.

Și plouase, la Vlad : plouase aduceri aminte dulci și dragi sufletului ; și ploaea spă-lase cu șiroaiele ei glodu vieței de-amù ; iar locu sufletului rămăsese curat, bun de răsadu unei dragoste trainice și unei vieți folositoare.

Ce plânse, ce se văicări cucoana Frăsinița ; ce prinse-a țipa slujnica și-a lătra cânele Fideluș, speriat de-atâta văicăreală și de-atâta filfoteală prin casă !

Vlad nici măcar lua seama.

Iar dascălu prinsese la putere, știi, ca de

flăcău în toiu tinereței : îți ridică ușor, ca pe niște pene, lucrurile lui Vlad și le așeza în haraba.

După o jumătate de ceas, în casa cu păcatu, rămăsese cucoana Frăsinița leșinată, slujnica s'o stropească cu oțet și coteiu Fideluș să latre pe de-lături.

V

Moara se hodinea... Apa curgea pe subt capacu iezătorei, ciur ! ciur !... încetișor. Era duminică, și încă a Floriilor.

Bătătura morii era măturată și curată ca în palmă.

Iacă Popa Mateiū, călare, se opri în dreptu căscioarei Măriucăi.

— Măriucă, Măriucă tată, strigă el.

Măriuca se ivi gătită, foc de gătită.

— Sărut mâna Moș-Părinte. Sfinția-ta m'ai strigat.

— Eū, Măriucă tată, ca să'ți spuiū veste îmbucurătoare, azi, de sfînta duminică a Stîlpărilor. Ia ghici ce-i?

— Apoi, de ! știū eū, Moș-Părinte ?

Prin inimă îi trecu însă un fior cald ; iar în obraji îi răsăriră bujori : gându-i sbură într'o clipă la Vlad ; care altă veste de bucurie putea să fie?

— Las' că'ți trecu prin gând, Măriucă tată... Ei, ce să-î faci tinereței, bat-o norocu : apoi, așa-î, Măriucă, o venit ficioru lui Moș-Trohin. Eū m'am dus de cu noapte de-am împărtășit pe bietu Moș-Toader din cătună și-amū mēntorc, că am slujbă la biserică pentru sfînta zi de azi.

— Sărut mâna Moș-Părinte Mateiū de veste bună. Apoi o să viū și eū la biserică.

— Vîno sănătoasă.

Părintele porni în buestru calului.

Doamne, ce bucurie pe sufletu Măriucăi !

Care vra să zică, dacă venise și venise Vlad, cum auzise că moșneagu de tat'su era s'o ia pe dînsa, — apoi tot o mai avea la inimă, flăcău...

Și nu'și mai găsia loc, sărăcuța, și nu știa, să plîngă, ori să cânte ? s'alerge la Moș-Trohin, ori să lase să se întâlnească cu dînșii la biserică ?...

Cum o să se uite Vlad la dînsa ?

Ce-o să-î zică ?

Pentru ce adecă n'alergase de-cuseară la ea, la moară ? Ce plan învîrtea moșneagu ?

Câte și mai câte gândia nevêstuica și se pârpolia ca o mreană scăpată'n jêratec.

Par'că se vedea hărnicind la moară ca și mai 'nainte, amū însă îndrăgită, măritată cu Vlad care-î era drag ca lumina ochilor... Ș'il

vedea pe el învățător în sat, fruntașu frun-
tașilor, om cu carte, cum se întorcea seara
acasă ostenit, ca să se hodinească cu drag,
pe prispa morei...

Și'l vedea stăpânu morii și stăpânu ei, și
tare mai era veselă și mândră !

Când ajunse la biserică, frământată de
gânduri de-aistea, nime nu venise încă ; nu-
ma' dascălu nuș'ce bodogănia la strană ră-
pide și ne'nțele.

O lumînărică ardea în fața icoanei Maicei
Domnului și una în altar.

La icoana Maicei Domnului se duse de
bătu metăni și începu să se închine.

Prinse-a toca în vremea aeasta și pe urmă,
unu, după altu, lumea a se strînge.

Iacă și Moș-Trohin ras și întinerit la față
de par'că s'ntorsese rostu vremei și anii
moșneagului intraseră în primăvară.

Cu drept zău,—era primăvara unei bucu-
rii sufletești, fără asemănare de dulce ; pier-
dut fusese ficioru-său și era aflat ; rătăcit
fusese, și căit se întorsese la casa părin-
tească.

După dînsu venea Vlad, cam posomorât ;
față cu veselia lui tat'su el era ca un nour
care trece p'în dreptu soarelui și lasă pată
de umbră într'un loc luminos.

Vezi-că grăiseră doar, de-cuseară, Moș-

Trohin și ficioru, după ce se văzuseră și după ce trecuse clipa cea dintâiu a bucuriei și-a înduioșărei.

— Și zi, te însorî, tătucă, — luase cuvânt Vlad, cu înnec în glas.

— După pravilă, fătu meu, și cu tot rostu, răspunsese moșneagu, și clipise din ochi cu veselie.

— Să'ți dee Dumnezeu noroc...

— Adecă să ne dee la amândouî, fătu meu, că și pentru tine-i bucurie, bucuria mea... De! tu o să rămâi veci de veci târgoveț; tu o să trăești pe-acolo boerește, o să ieî vr'o duducută di cele care când le ieî sunt zîne și pe urmă se fac vai de bărbat! Tu, în sfîrșit, vrei să fii cuprins de tâte năravurile târgurilor... Dumnezeu să te povățuiască a bine, tătucă... Eū, de! ce era să fac, la vreme de bătrânețe? Măriuca 'mi era dragă pentru tine; dacă tu n'ai mai vrut-o, mi s'o făcut dragă pentru mine, și iacă de ce ne luăm amū...

— Măre, știi una tătucă, grăise Vlad, păcat că nu-i în sat dascălu Lisandru, că n'o venit cu mine, și 'ți-ar spune cum și ce fel mă hotărâsem... Dar dacă dumneata ții numă' de cât la Măriuca... eū ce-o să fac alta de cât să pornesc înapoi la Iași?...

— Măre, fătu meu, de! știū eū? Cu mine

o fi el lucru, cum o fi, da cu Măriuca nu știu zău de t'e-i putea împăciui, că-i foc de supărată nevasta, — și mătincă-i cu drept supărată, fătu meu. Din dragostea cea mare să 'mi-o uiți, biata, de par'că nu mai erape lume? Ian socotește bine, tu, care ești cărturar... In sfârșit, Vlade tată, mână îi cerca singur tu. Eū nu m'oiū amesteca, eū nici n'oiū ști măcar...

— Oiū cerca, tătucă... și pe urmă oiū videă...

Iacă de ce era Vlad așa de posomorât. Nu închisese ochii toată noaptea; fel de fel de vedenii îl chinuiseră în toate chipurile.

I-se țintuise apoi în gând că Moș-Trohin nu prea era bucuros de venirea lui și că prea s'arăta îndrăgostit de Măriuca.

Oare dac'ar fi fost bucuros că i se întorsese ficioru, gata să se lepede de viața ce dusesse, nu s'ar fi dus el întâi la Măriuca s'o îmbuneze?

Dar pentru că inima 'l îndemna să nu se lese umilit de moșneag, și'l mâna către Măriuca cu pornire de adevărată dragoste, — se cădea să se ducă el la Măriuca și s'o îmbuneze.

In biserică o văzu și se făcu roș până'n albul ochilor; îi dădu bună dimineață și ea îi răspunse... cu bucurie par'că...

Cum ar fi început atunci chiar să vorbească cu dânsa !... Dar în biserică nu se cădea.

Vorba-i că pentru Vlad slujba din ziua aceea n'o mai fost slujbă...

N'avea ochi de cât pentru Măriuca, și auz, de cât pentru șoaptele unei nădejdi negrăit de dulce.

Și tare se mai sbuciuma, că par'că nu se potrivea de fel povestea că Măriuca era să iee pe Moș-Trohin, cu părechile de ochi plini de dragoste care i le trimitea mereu nevasta.

Doamne, lungă slujbă bisericască !...

În sfârșit, Popa Mateiș blagoslovi din mijlocu dverei... și trecu lângă sfântu prestol să miruiască...

Câte-va clipe încă, și era să dea Dumnezeu să se poată apropia de Măriuca...

Da o fost chip, socotiți, și după mirueală ?

Că unde o început a se strînge toți ru-mâniî din sat împrejuru lui și a-i ura bună venire, și a-i arăta bucuria și dragostea cea mai curată că venise în satu lor de sărbători...

Ar fi fost mândru, un împărat, de-așa întâmpinare.

— E hei, feții mei, le grăi Moș-Trohin, ba de-amù, mătină, Vlăducu meu o să fie al nostru a tuturor, că între noi o să rămâie...

— Iacă-auzi ! D'apoi bine ! Ii cinste pentru sat.

Și iacă ce ziceau toți,—și se țineau gâjă după el, și vorbeau în-de ei arătându'și mulțumirea pentru așa veste, și 'și'l arătau unu altuia cu mândrie.

Vlad s'ar fi vrut cu aripă să poată sbura de-odată pe malu Bistricioarei, că pe Măriuca n'o mai vedea...

Satu'l petrecu pân'acasă ; și numa' după ce se lămuri drumu tot din fața casei, Vlad lăsă pe moșneag, — a-casă chip, așa socotea el, — și prinse-a sbura către moară.

Cum coti drumu, hop și Moș-Trohin, cât pe ici, cât pe colea, după Vlad.

În inima lui se strînsese par'că toată bucuria din lume, ca toată lumina soarelui pe pământ.

Moara se hodinea... apa curgea pe subt capacu iezătorei, ciur ! ciur !... încetișor, a lene...

Moraru o gătise pe ici, pe colo, cu ramuri de salcie înflorită... par'c'ar fi împodobit-o pentru nuntă.

Și la poarta casei, și de-asupra pragului ușei ramurile de salcie se făcuseră ghirlandă de mireasă.

Și mândră zi mai era !...

Numa' soare, numa' liniște!... Doar gânguritu apei și ciripeala vrăbiilor care'și făceaă seamă pe lângă moară, cât s'auziaă, ca să dee par'că și mai mult farmec liniștei.

Pe prispa morii Măriuca sta și aștepta; iar chipu i se oglindea în apa pe care-i fugeaă ochii...

Și cum i se mai sălta sînu strîns în cămeșa mândru cusută cu arniciu negru și roș, și numa' fluturi, numa' fluturi, furați de la soare.

Era să vie Vlad la dînsa!...

Planu ei isbutise... Norocirea-i bătea la ușă.

Apa curgea mereu, ușor, a-lene...

Mereu curgeaă și gândurile ei de bucurie și de dragoste, în calea lui Vlad care... iacă'l, prinsese-a se ivi...

Și curgeaă mereu și pașii lui... curgeaă rapide însă, alergaă ca și gândurile lui de bucurie și de dragoste.

Și se prefăcu Măriuca, vicleana, că nu'l vede, că nu simte; și sta plecată d'asupra apei în care'și vedea chipu roș, roș, ca o piatră de rubin în una de smaragd.

Vlad se opri, când să calce pe prispa morii... Par'că era să i se rupă inima, așa-i bătea, sărăcuța; par'că-i venia să se răpeadă la Măriuca și s'o strîngă în brațe și par'că nuș'ce s'feală îl țintuia locului.

Apa curgea mereu... ciur ! ciur !... ușor... a lene...

— Măriuco ! șopti Vlad...

Și par-că era o suflare de vînt purtătoare de vrajă...

Măriuca se întoarse...

Clipă care n'o poate povesti graiul omenească !

Nici ei nu'și putură grai.

Numa' doar Moș-Trohin, care s'apropiase ca un motan, de moară, îi văzu că se strîng în brațe și că pică amîndouî pe pragul morii...

— Noroc să-î deie Dumnezeu ! le strigă moșneagu și li se ivi ochilor. Care vra să zică v'ați îmbunătățit, băeți?... Bine că mă lăsați veduoii pe mine !

— Și adecă ai crezut, Vlade, că era să iaș pe Moș-Trohin ? grai Măriuca dîndu-se olecuță mai de-oparte.

— Ce ? nu era adevărat ? Eă crezusem ; căci multe minuni de-aistea se ved pe la târg.

— O fost planu Măriucăi, fătul meu, ca să vadă, să mai nădăjduiască la dragostea ta, ori ba ?

— Măre, fa Măriuco, rosti Vlad, dragă 'mi-ai fost de cînd te știu și dragă 'mi-ești... Amă că te ved așa de isteată, sunt și mai bucuros c'o să facem casă amîndouî...

— Numa' nu 'ți-i teamă, cuconașule, că o să'ți mânjești bunătate de straie nemțești cu făina mea de la moară? rîse a șagă Măriuca.

— Las'că m'am tămăduit, Măriuco, de târgoveție... Rămâiū țëran, cum m'o făcut mama, și cartea ce-am învățat oiū face-o folositoare nevoilor satului...

— Iacă amù zic și eū că am ficior!... strigă Moș-Trohin.

— Apoi, așa ar fi și cu calë, tătucă, să învățăm, să știm toți carte și să rămânem în breasla noastră. Atunci toate felurile de meșteșuguri ar merge departe și ale vieței s'ar câștiga mai cu ușurință. Ia să vezi tu, Măriuco, ce-o să facem noi amînduoi cu moara ta... O să-i meargă vestea!...

— Măre, meargă vestea de moară, meargă însă vestea și de dragostea voastră, grăi Moș-Trohin. Dragostea cată să stea temelie casei rumânului... Și ca să vă fie cu noroc, băeți, hai să bem aldămașu târgului, că uite mi s'o uscat gătița ca în luna lui Cuptior. Și-apoi, vorba ceea, feții mei : vinu înviorează sufletu și pecetluește bucuria rumânului...

Iar apa curgea mereū... ciur ! ciur !... ușor a lene...

SAPA ȘI LOPATA

Luț Ioan Cornoii.

I

— Scoală fa Catrino c'o răsărit soarele de mult, — grăi Sandu Lungu către ne-vastă și prinse-a o hâțâna.

Catrina cercâ să'și ridice capu. Da' unde era chip? Capu-i trăgea greu ca plumbu și 'n ceafă par'că'i înfigea cine-va niște cu-țite. Ochiu ii erau umflați cât nuca.

— Nu pot, omule, nu-ș'ce pustia am... Capu mi-i greu ca o piatră de moară, și ochii mă dor așa de strașnic de nici mă pot uita la tine....

— Dar aist păcat! Eaca ce 'mi-o mai trimes D-zeu... Nu'mi era de ajuns adică ticioru la miliție și groaza ticălosului celuia de *preceptor*..., începu să se văicărească bietu creștin.

Catrina prinse-a să boci cu hohot, că i a-
dusese aminte de Neculaiu pe care i'l lua-
seră la oaste cu cinci zile înainte.

— Na, asta'i acù, ai început să mi te
bocești, — strigă Sandu mânios. Nu ți'i
destul că ți s'o umflat ochii, de te ia
groază...

— Of! nu măi pot, Sandule, o să mor,
— grăi Catrina... O să mor, că uite îmi
huiesc urechile și par'că trag tóte clopotele
bisericeii în capu meü... Aleargă la baba
Maria de-o chiamă, doar 'mi-o descânta să-
'mă treacă... doar oi apuca să măi väd o-
dată pe Neculaiu al nostru... Neculaiu, Ne-
culaiu, de ce 'mi te-o luat, lua-le-ar d-zeü
sufletu... că mari câni măi sînt!...

Sandu o lăsă să-și verse tot focu pe care
boala i'l făcea și măi mare, și porni la baba
Maria.

Căscioara Catrinei și a lui Sandu e fă-
cută din paiante și cu lut. Are o tindă și
odaea aiasta în care 'și odihnesc trupu di-
hocat de muncă. Neculaiu când era acasă,
dormea în tindă pe un așternut de hlu-
jeni.

E învelită cu stuh și fără hornă; fumul
iese printr'o crăpătură de de-asupra ușii. Lu-
mina zilei abia pëtrunde printr'o ferestruie,
mare cât ai putea vîri capu prin ea. Douë

bețe puse cruciș întocmesc ochiurile fereștruii; în loc de geam, bieții ómení aũ lipit câte-o bucată de hârtie muiată în untură de porc.

Inuntru, calicie goală. Douë paturi făcute din câte douë capre pe care sunt puse în lung vr'o patru scânduri. Pe dênsele sînt așternuți hlujeni de popușoi, și de-asupra lor, puse niște lăicere vechi, cusute unu de altu, ca să se poată ține de paturi. Oghialurilor și pernelor, bune odată, acum a le curg sdrențele cu toată petecăria cu care sunt cãrpitate.

Intr'un colț al odăiei, este o icoană cu chipu sfântului Neculaiu, așa de urât zugrăvită, în cât sfântu seamănă c'un lipovean beat. Douë perdeluțe de cit în fețe, acoperă câte-o margine a icoanei.

Fecioru proprietarului, ca să și bată joc de ei, le dase și o cadră făcută de dênșu. Era o feștelitură de plumb roș și albastru care înfățișa chip, un turc călare. Bieții creștini o primiseră minunându-se de-un așa Pașă mândru cu așa haram de cal care mănâncă foc... și o pusese în përete ca să și împodobească sãrăcia. In tindă, unde era vatra, odihnea pe brohodnă vr'o doui-trei pipëruși roșii ca focu și iuți nevoie mare.

Un castravete murat, aproape mucegăit,

într'un taler de lemn cu margini știrbite. O bucată de mămăligă rece și negricioasă, pentru că era amestecată cu pământ. Păpușoi nu s'ă făcuseră nici cât să fie păscuți de vite; și făina ce le da proprietaru era aprinsă; și aceea, așa de puțină, că numai îndoită cu țărână le ajungea, ca să'și poată ține sufletu....

Intr'un cuiu, odihnea o oală de lut ce nu fusese pusă la foc de nu se ține minte. Pirosteiele numai, stăteau dovadă că ele tot mai făceau treabă pe vatră, cu ceaunu pe ele, la două-trei zile odată.

Catrina și Sandu făceau ochi de cum mi-jeau zorii și după ce 'și âmăgeau pânțelece cu «ti-meri-ce» și mai nimic, o porniau la câmp cu coasa, cu secerea ori pentru prașă, — după cum era și vremea muncii, de secerat, de cosit ori de prașit. Pe vremea treeratului munceau la mașină, pe vremea culesului, la culesul popușoilor și al viilor.

Erau între cei d'întâiu muncitori, harnici, cinstiți și de felul lor blajini. Numai, vezi că nu'î lăsa încolo pustia de calicie.

Pe de-o parte, îi topea învoielile cu proprietaru, prea din cale-afară sgârcit, cârtitor și răpaciū; datoriile li s'ă sporeau, ca ciupercile după ploaie, — așa că munca lor era mai mult de geaba.

Pe de altă parte, perceptorii îi globeau și cu vreme și fără vreme, că mereu se porunca de la stăpânire «*Comuna cutare e îndreptuită să primească o zecime de pe cutare*»... Și pentru o zecime de ici, pentru o zecime de colo, și pentru alta de dincolo, perceptorul le punea sula 'n coaste fără milă, și une-ori, chiar în afară de pravilă.

Și azi așa, mâine așa, azi vita, mâine pătura, poimâine oala și ceaunul, săraci de dênșii, se pomeneau din gol cu pielea.

Apoi, încă o pacoste: Ca să și uite rumânu necazurile, amandea la jupân Ițic, la Kir Iani, ori la crășma lui conu Costachi, de pildă.

Stăpânirea 'l stoarce până 'l desnădăjduiește, — crășma 'l stoarce până 'l neghiobeste... Vinu'i poșircă, oțet.... Te oțerești când îl bei, parcă ai bea paharu morței; rachiu-i curat vitriol îndouit cu apă, ori rachiu de pâne care arde, mistuie, înnebu-nește, ucide. Stăpânirea 'l vinde, crășmaru 'l omoară, proprietaru 'l cumpără. Eacă, mare, cum trăiește sêracu țeran.

II.

Cu capu 'n jos, îngândurat, prăpădit de obidă, Sandu umbla prin sat cătând casa

babeii Maria. O știa unde-i, ba trecuse încă, de vr'o două ori, pe de'naintea cocioabei doftoróiceii satului, — și n'o văzuse: că tare uluit mai iera!

Muiere bolnavă, fecior la oaste. Da' acu, la oaste ca la oaste; doar nu era să îl omoare acolo. Diavolu de perceptor însă, era să-i vie musafir a doua-zi.... N'avea nici ce să-i mai iee... Și oamenii iștia ai stăpânirii sînt foc și pară!

Eacă la de-aistea să gîndea Sandu.

— Da' ce-ai pățit, Sandule, de ești așa plouat? îl întrebă Neagu al Mandeii, care tocmai trecea cu caru la căratu popușoilor boierești.

Sandu ridică capu, par'că'l spëriease cineva din somn.

— Iaca, tu ești Neagule?... Da' und'te duci cu caru? Azi doar e Duminică.

— Apoi o venit vătavu și m'o luat pe sus, că ci-că o să se strice vremea degrabă și să nu rămâie popușoiu pe câmp... Ia, păcate, vere Sandule.... Da' pe la d-ta, ce? n'o venit vătafu?...

— D'apoi că și dac'o veni, n'am chip de mers, mă Neagule, că uite, mi-i muerea prăpădită de bolnavă, și acu, alerg la baba Maria s'o duc să-i descânte....

— Apoi încotro o cauți pe baba Maria,

bre omule? Nu vezi că ai trecut de cocioaba ei?

— Că bine zici.... Ptiu! bată-mă crucea, că uluit mai sunt!.... of! Doamne... of!....

— Ei, lasă, nu mai fii așa mâhnit, frate Sandule.... că bun e Dumnezeu.... Sănătate multă la nevastă-ta....

— Să te-audă Dumnezeu....

Neagu porni înainte scârțai-scârțai cu caru și Sandu intră la baba Maria.

De pe o prispă îngustă și pe-o ușă strâmtă și joasă, calci pragu de-a dreptu în căscioara babei.

O odaie numai, și atâta tot. Vatra prinde jumătate de loc, patu o bucată bună, și încolo, abia poți să te învêrtești de mare ce rămâne locu cel-l'alt.

Ghiemuită în colțu patului, uscată și sbâr-cită, cu ochii stinși de necazuri și de mâncare proastă, baba Maria se încălzește suflându-și în palme.

Și fiind-că puțin foc mai are, că doar a trecut prin greutățile a optzeci de ani, suflă de geaba 'n mâni și de geaba se tot grămădește și se strînge supt cațaveica înblănită.

De alt-fel, alătura cu căscioara lui Sandu, cocioaba babei e mai chipoasă o leacă. Vezi lăicere bune pe pat, așternut bun, mahrame

albe pe masă și pe stivă, oale de schijă și de lut, solniță pe brohodnă, șiruri de chipăruși și într'un colț, o puțină cu murături și vr'o două săcușori cu fasole și cu linte.

Și cu toate aistea, baba mănâncă prost pentru că e sgârțită foc. Ține un lucru până se strică ; îl leapădă, dar nici îl dă la altu.

Ba unii spun că baba Maria trebuie să fi având unde-va vr'o comoară ascunsă, că de multă vreme descântă, îndreaptă scrântituri, ba încă și moșește.

Numai, când o auzi văicărindu-se că n'are nici ce mânca, atunci îți vine să crezi că e amarnic de calică.

— Bună vremea, mamă Mario, — îi grăi Sandu cu glasul lui de om necăjit.

— Bună vremea, da' cine ești d-ta? — răspunse baba și repede 'și puse palmele de-o parte și de alta a tâmplelor ca lumina să fie mai mare la cel venit, de cât la dânsa. Hei... ești Sandu Lungu... Bună vremea, mămuică.... Da' ce vânt te-aduce pe la noi?

Baba Maria, de bătrână ce era, grăia cu două glasuri și cu tremuriciu.

— Apoi, ce să fie, mam' Mario, de cât că mi-i Catrina rău bolnavă, și ne am gândit la d-ta pentru leac, că de! d-tale 'ți-o

dat D-zeu bun dar ca să fii spre folos unor oameni ca noi....

— Hei... Hei! prinse-a geme baba, — așa-i fétu meu, da vezi că nu mai pot să mă urnesc ușor ca în vremea mea... Uite, abia mai suflu, fétu meu....

— Da' cum îi putea, mam' Mario, că mult se mai chinuește, biata Catrina. Îi plângi de milă... Mă rog la d-ta ca la D-zeu să'ți faci pomană și să mergi, și de! oameni suntem... vorba ceea: Munte cu munte s'a-junge, da' om cu om....

— Hei... Hei!.... gemu iar baba... se cerc... numai să mă cam ții de subsuori....

— Da' te-oiu ține, păcatele mele, numai hai.

Incet-încet, baba se puse pe drum. Avea de alt-fel mers sdravăn, însă știi, se flecuia, că doar s'o căpeta cu mai mult.

III

N'apucă Sandu să treacă bine pragul și hop! auzi tocănind în ușă de credeaî c'o năvălit Turcii ori Tătarii.

Lăsă pe babă lângă Catrina care se svîr-colea de durere ca în gura șarpelui, iar el alergă afară.

Vătafu curței, un pipernicit, subțiratec, slab, cu căutătura când vicleană, când înfri-coșată, năsos și bărbos de te lua groază, se oprise călăre în ograda lui Sandu, și de pe cal, pocnea în ușă c'un par pe care'l găsisese la îndemână.

— Cucoane, mai încet mă rog, că-i Catrina pe moarte... întâmpină Sandu, rugându-se cu lacrimi în ochi.

— Subțiri urechi mai aveți și tu și miera ta! Ia să'ți ieși caru și să pornești la cărat păpușoi la hambarele de pe șesu morii. Hai, fuga... și nici cărc! să nu zici.

— Da bine, cucoane, să'mi las pe Catrina mea să'si deie sufletu? și eă... Și-apoi azi e duminică!...

— De mai zici o vorbă, te croiesc cu biciu ista de'ți merg petecile; auzitu-m'ai? La parale știți să alergați în toate sâmbetele, și la lucru, când vă chiamă în vr'o duminică, nu?... Hai, fuga! ori mă dau gios de pe cal și fac un tărăboi în cocioaba ta să meargă pomina...

Lui Sandu prinseră a-i curge lacrămile mari cât lintea. Il durea inima să lase pe Catrina lui pe moarte...

N'avea însă încotro... că doar luase parale în săptămâna care trecuse. Le dase pe toate, nu-i vorbă, la crâșmă unde era plin de da

torii, — dar boeru, ce vrea el să știe de păsurile lui?..

Plecâ capu ca un bătut de D-zeu ce era, și grăi oftând lung și greu de ți se încrețea carnea când îl auziai :

— Bine, cucoane—uite că îngiug, numai să dau o leacă ochii cu Catrina. Uite că viū : când zic o dată, îi bun zis.

— Apoi, ia numai să încerci să întârzii că te ia naiba, strigă vâtafu și porni după ce asvêrli paru.

Sandu intrâ în casă.

Baba Maria descânta de gălbinare... că gălbinare era ci-că...

— Las' c'o îndrept, nepoate Sandule, — îi zise baba cu încredințare,—du-te cu D-zeu și'ți cată de cărat.

Sandu par'că se mai ușurâ și ieși, după ce aruncâ o căutătură de mulțămire și de dragoste spre nevastă-sa care par'că nu mai gema așa.

Alergâ la pătulul boilor, singura avere ce-i mai rămăsese,—îi scoase, îi înjugâ la car și apoi porni la fugă.

Cu credință cea mare care-o aū rumâni în descântec, Catrina se vedea par'că mai ușurată, că este doar o vorbă care zice: Credința ta te-a mântui.

Boala e boală însă. Nu trecu ca la un

ceas de când plecase Sandu, și pe Catrina începu a o lua cu frig, apoi cu cald. Incepu pe urmă să bâiguiască și să ardă ca focu.

Baba Maria se îngrozi. Nu era gălbinare...

— Sunt friguri cu troahnă, — se gândi baba. Las' că-i dau eu de bătut vin cu sare și-o să pui pe omu ei s'o tragă bine cu oțet.

În vreme ce baba își alcătua în minte doftoriile ei, — iacă nuș' cine înpinse ușa cu harțag.

Trei oameni intrară. Unu purta la subsoară o condică, unu era vătășelu și cel de-al treilea, un țeran.

— Da unde-i Sandu Lungu? întrebă cel cu condica.

— L'o chemat vatafu curții la cărat popușoi, răspunse baba Maria.

— Am venit să'l împlinesc pentru bir, — mai grăi cel cu condica. Blestemații dracului, — că până nu le vinzi ce aș, nu vin să plătească, doamne ferește...

— Da n'aș nimic, cucoane, — grăi baba Maria... Uite ce-i în casa lor și dă cu gându. Numai ceau nu și cu pirosteele.

— Le vând boii, nu știu eu ce aș, ce n'aș și cu ce rămân... Ia ascultă lele, grăi apoi Catrinei, — ia nu te mai face bolnavă și

spune dacă are omu tțeu ori nu, paralele ce'mi trebuie.

— Da-i prăpădită de bolnavă, săraca... N'o auzi cum bâiguiește?... Geaba'ti mai bați gura...

— Blestemații, după ce nu plătesc ce aũ de plătit, se mai și bolnăvesc... strigă d-nu perceptor foarte mânios. Ascultă babo, — să spui lui Sandu că de n'o veni deseară să-mi aducă paralele, mâine-ı vînd boii. Da' să-ı spui, că n'am vreme de așteptat; o să pornesc poimâne dimineată în alt sat... Auzitu-m'ai?...

— Bine, coane, 'i-oiu spune... Numai, vezi D-ta..

— Nicı-o vorbă mai mult, babo...

— Bine, coane, nicı o vorbă... iaca tac...

Perceptoru ieși cu vătășelu. Țeranu ră-mase, mahnit, că și lui îi vînduse c'o zi înainte o biată vacă cu vițelu ei cu tot, și numai pe un galben și jumătate.

— Ardă-i-ar focu, că dușmănoși mai sunt... mormăi baba și câtă urit pe urma lor.

— Să-ı ardă, mamă Mario, că și mie'mi vîndură bunătate de vacuță și vițel... Îs mari pécate pe capu nostru... da pesemne așa ni-ı scris., și oftă lung...

Se apropiă apoi de pat și mai zise:

— Săraca lelea Catrina! Am auzit de

l'al de Călin că ai trecut cu Sandu acasă la el și muierea 'și-o închipuit că'i bolnavă Catrina, de-acea m'o mânat într'a coace...

— Uite, îi bolnavă de de-abia suflă, fetu meu...

— Știi una, mamă Mario, — grăi omu dup'o clipă, am să dau o fugă la doftoru că l'am văzut trecând la primărie. El 'mî-o îndreptat muierea mai acu duoî ani...

Nu-î tot acela, nu-î vorbă, da o dată ce-î doftor, o fi știind și el se îndrepte lumea...

— Ba dă-i la naiba, Toadere, că nu știu ei cât știu eă cu descânticele mele...

Toader nu mai zise nimic, dar în sufletu lui avea asta: că doftoru e mare lucru pentru cei bolnavi,—pentru că văzuse cu ochii lui, pentru că avusese pildă cu muierea lui.

Eși, și pe drum se gândi așa:

— Măre, ia să fac un bine. Hai să chiem pe doftoru la lelea Catrina și 'mî-o ține 'n seamă D-zeu.

Alergă la primărie și întrebă de doftoru.

— L'o chiebat la Curte la masă, — îi răspunse cel care păzea acolo de rând.

Toader se scărpină după ceafă... Oare se potrivea să meargă la Curte?

Intr'un noroc, hai să cerce. Nu-î doftoru lor? Nu trebuie să alerge unde-î primejdia, odată ce stăpânirea-î plătește osteneala?

Așa gândindu-se, Toader porni și intră în Curtea boerului Bortea.

IV

Conu Costache Bortea era un om 'nalt, bărdănos, mândru, sgârcit, răpaciū și hărăgos. Să fi avut cincî-zeci de ani; părea mai îmbetrănit, numai de rău ce era.

Mânca așa de mult, că după masă sufla ca un buhaiū ; îi plăceaū numai lucruri scumpe și cu meșteșug prefăcute în bucate.

Era în stare să bată douē-zeci de țerani și să sărute un bucătar care 'i-ar fi făcut, cum îi plăcea lui, felurile de bucate.

În sfērșit era cum era; dar de când învęțatoru satului își adusese pe nepoată-sa, fată numai de vr'o șai-spre zece ani, Conu Costache, se cam schimbase întru cât-va.

Și ori pe unde i-ar fi fost drumul pe moșie, numai pe dinaintea casei învęțatorului trecea; ba îl și poftea la masă, iar când nu'l poftea, îi trimitea câte-celea toate.

Învęțatoru se tot minuna de-atâta dărnicie, dar într'o bună dimineață, socoti că s'a lămurit pe deplin, când boeru îi zise:

— Iți trimet de toate, numai vezi să înveți bine pe finu-meū.

Boeru era șiret. Intindea lațu cu meșteșug, ca să nu sperie păsărica și pe hoțu de profesor care o păzea.

Dar ia numa' vr'un țeran să fi cerut să i se plângă lui de pățaniile de la vetafi ori de la administrator,—și să fi văzut cum începea să strige, de'ți lua urechile: «Să fugă hoțu de țeran, că puiū de'l bate la falangă!»

Și iacă, nimenea nu mai îndrăsnea să'l supere.

La masă, în ziua asta, era profesorul cu nevasta și cu nepoată-sa, doftorul și primarul comunei.

Odaea era mare și luminoasă. Masa întinsă și cu mușama de-asupra. Cadre prin păreți care arătau fel de fel de vînături mândre, fel de fel de roade, așezate așa de frumoș și așa de bine zugrăvite, că par'că'ți venea să te repezi și să pui gura pe dênsele.

Pe masă, toate-cele trebuincioase, de argint. Vinul din pahare par'că era rubin topit.

Un mănuchiū de raze de la soare se strecura în odaie pe-o parte de sus a unei ferestre, întâlnea din argintărie și din sticlărie și le făcea să'ți ia ochii. Bucatele înprăștiaū un miros care 'ți aducea apă la gură și te făcea să le mănânci și cu ochii, așa frumoasă față ce aveau!

Conu Costache mânca de să rupea și nu

mai curma cu uitături lungi și poznașe la nepoata dascălului, iar dânsa, când îi prindea de veste, se roșea cu urechi cu tot.

Nevasta învățătorului începu să priceapă, vrând nevrând, de-a ce să joacă boieru cu ei și cu fata, când le tot trimite atâtea lucruri și-i tot poștește de-atâtea ori la masa!

În vremea aceasta, doftorul, lauda vinul, bucatele,—tot. Lauda nu'l ținea parale.

Primaru, cu nasu'n talger, se mulțamea să dea din cap: nu învățase carte la oraș ca să știe să grăiască frumos ca doftorul.

Profesorul, vorbea,—însă numai când socotea că-i vremea,—de felu cum se învață acuma băeții și fetele...

Boierul moțăia cu «da» sau «ba» fără să'l asculte;— doftorul înghițea; primarul nu pricepea. Fata ședea ca pe ghimpă. Căutăturile conului Costache o neodihneau și de câte ori îl vedea, par'că vedea pe naiba.

Tocmai se aduseseră prepelițe fripte și mușchiu fript, când iacă intră un argat.

— Cucoane, o venit un țăran: caută ci-că pe d-nu doftor ca să meargă la muierea lui Sandu Lungu, că-i pe moarte...

— Ieși afară, dobitocule!—Cine 'ți-o zis să vii să'mi turburi masa!—și țăranu?... cum de o îndrăsnit să vie pân'aici după doftor?...

Afară !... strigâ boieru și'l apucâ cu tusă.
Inghițise strîmb ; sluga ieși.

— Auzi obrăznicie ! mai zise boieru, după ce'și drese glasul c'un pahar mare de vin.

— Firește, — îndreptăți doftoru. Par'că n'ăși avea vreme destulă până în seară...

— Hei, las' că'l dăscălesc eă, — se rosti primaru. O să cercetez cine-o fost măgaru care-o venit să supere pe boieru, și o să'l închid...

— Da ia poftim duduie dragă de scoate o prepeliță ; uite, asta care ți-o daă eă... vezi ce rumenă e și frumoasă ? grăi conu Costache fetei, care nu mai mânca, spărietă de arțagu moșneagului. Să trudia să afle care era obrăznicia țeranului, și nu găsia.

— Mulțămesc, — răspunse fata, m'am săturat...

— Așa de grabă ? Uite de-aceea sunteți așa de slăbuțe pentru că numai cât atingeți bucatele... și ce mai bucate !... Ce mai prepelițe !...

Iar de multă poftă își plesni limba de ceru gurei.

V

Soarele se cobora după dealuri, încet, ca un om care merge pe gânduri.

Niște nuori negri începeau să se ridice de ceea parte a cerului, și cele de pe urmă raze ale apusului bătând într'ênșii, îi făcea să ia o față vinată sângerie.

Copacii, aproape desgoliți de frunze, un stol de ciorii ce se tot învârtea cîrîind, toate aceste prevestiri de vreme rea, împreună cu frigul ce se lăsa odată cu noaptea, mai umed și mai pătrunzător — întocmea o priveliște mahnitoare.

Sandu Lungu venea spre casă cât puteau boii osteniți să umble mai rapide. Toată ziua îl muncise grija. Mâncase în silă la ameză și acu n'avea poftă de fel... Ce'l aștepta oare în biata lui căscioară, în care dacă tot-de-auna a fost lipsa, dar încaî nimeni nu s'a plâns de sănătate...

Desjugă boii în fuga, le-aruncă o mână de hlujeni și intră în casă mort de oboseală și de grijă.

Baba Maria sta la căpătâiul Catrinei și moțăia. Catrina nu'și mai venise în fire.

— Cum îi mai este? întrebă Sandu.

Baba tresări...

— Vai de mine că m'ai spăriet,— strigă ea și prinse-a'și stupi în sîn... Da cum naiba n'am prins de veste când ai intrat? Intrebai cum îi este Catrinei? Rău, fētu meu, rău; o băiguit toată ziua. Uite, mai adinioare o

fost doftoru și 'mî o spus s'o duci la spitalu din Florești, că alt-fel moare. Da mîni, auzi, s'o duci fără zăbavă.

— Așa cum îi de bolnavă ?

— Uite-așa... Iacă hărtiuța care-o lăsat-o doftoru. Ci-că s'o arēți celora de-acolo din Florești ca s'o primească pe Catrina.

— Bine, mîni de cu noapte am s'o pornesc...

— O mai fost apoi *perceptoru* cela, cum îl chiamă; — ci-că de nu 'i-ei plăti ce ai să'i plătești, îți vinde boii...

— Săracu de mine, da nu 'i-am plătit mai acu v'o lună ? Doamne, ce să mă mai fac eū cu-atâtea ticăloșii pe capu meu ? ! Zēu de nu'mi vine să'mi leg o piatră de gât și să m'arunc în iaz.

— Iaca vorbă ! strigă baba șiși făcu cruce. Ptiū ! ucigă'l toaca, dacă n'are de lucru ; vezi ce'ți dădu în gând ? !

— Să'mi iee și boii ?... Incai nu'mi ia și sufletu din mine ?... Maica Domnului ! da' nu mai aū saț oamenii iștia ?

Trecu așa o bucată bună de vreme. De-o dată Sandu se sculă în sus...

— Dacă-i așa, stăi că 'ngiug boii și pornesc chiar acu cu Catrina... Mi-ī frică să nu vie ticălosu de *perceptor* cu noaptea 'n cap

să'mi iee boii și să n'am cu ce'mi duce nevasta la spital...

Pe când înjuga, îi veni o lihneală la inimă, că mai că era să'l deee jos. 'Și-aduse aminte că nu pusese nimic în gură, nici măcar să'și olejească foamea.

Opri caru în dreptu ușei, scociorâ pe brodohnă până dădu de mămăliga ceea răce și de castravetele mucigăit și se puse pe prispa să înghiță.

Îi era foame de nu vedea bine cu ochii și cu toate aistea, înghițitura îi mergea în silă. Mămăliga îi părea amară nevoie mare.

Altă dată, tot așa de răce și de rea fusese, dar mergea, pentru că o mânca în două cu Catrina, pentru că erau sănătoși.

Acu nu mai avea nici mulțămirea asta. Unde 'l podidi atunci un plâns și unde aruncă cât colo halca de mămăligă și castravetele. Și stătu așa, multă vreme.

Boala Catrinei îl prăpădea. — Erau aproape bătrâni acuma; o bătuse de multe ori în traiu lor când ea 'l lua la trei parale pentru bătură; — dar îi fusese dragă în tinerețe și tot-d'auna de-ajutor cu hărnicia ei.

Cântarea cocoșilor îl făcu pe Sandu să sară spăriet. Intră în casă și trezi pe baba Maria care tot moțâia la căpătâiu Catrinei.

— Ei, ce e, tâlharii? strigă baba... N'am parale, ce vreți cu mine?...

— Da nu's tâlhari!... Ce naiba... admiseși cum se cade pesemne... Am venit să pornesc pe Catrina la Florești.

— A-ha... se luminează de ziuă... Bine, fătu meu... Vai de mine, da frigu-î...

În vremea asta, Sandu luase în brațe pe Catrina tot dusă cum era. O așeză în car, pe fân, și o învăli mai întâiu cu antereu lui, apoi, cu oghealu și cu lăicerele de pe pat.

— Hai, suie și d-ta, mamă Mario, ca să te lăs acasă...

— Bine, fētu meu. Tocmai asta era să'ți zic și eū.

Porniră.

Când ajunse în Florești, la poarta spitaleului, se luminase bine. Poate să fi fost și mai târziu, căci soarele nu se ivise din pricina norilor vineți-cenușii ce se goneau în toată întinderea cerului.

Mereu se tot uitase la Catrina pe când venea pe drum. Dormea săraca, însă somnul îi era greu și fruntea îi ardea.

În sfârșit, cu chiū cu vai, îi primiră nevasta, și, cam pe după ameză, Sandu se întoarse înapoi,—cu carul gol.

Se opri oleacă la baba Maria.

— Ai lăsat-o? întrebă baba.

— Lăsat. Da' multe celea, rēgule, cum le zic, măi sunt și pe-acolo. Cât pe ce să nu mi-o iee, că ziceaū : spitalu-ī plin. Doftoru cel mare, dādu D-zeū să fie măi cu suflet și porunci s'o puie într'un pat. După ce-o pipăit-o și-o căutat-o când ici, când colo, s'o uitat la mine cam cu milă, cam cu ciudă.

— Ce 'mī-ai adus'o așa târziū bade? — îmi zise el cu așa blāndețe că m'am uluit.

— Apoi, de! coane, sărutām mână, — 'i-am grăit, ieri dimineață nu s'o măi putut scula și doftoru de pe la noi tocmai sara o vinit s'o vadă, că o stat la masă la boieru nostru la curte...

Doftoru cel mare cam zîmbi a rīde, apoi s'o măi uitat la Catrina și pe urmă 'mī-o zis : Poți să pornești. Eū nādējduiesc să 'ți-o scap...

— Sărutām mână, coane; fă'ți mila și pomana iasta... 'i-am grăit eū și am pornit. Am vrut să'ī sărut mână și nu m'o lăsat... Zeū, mam' Mario, par-că's măi buni oameni pe-acolo...

— Or fi, mămucă, or fi, iar nu ca pe la noi, urgia cerului.

Sandu o lăsă și'și căutā de drum spre casă.

VI

Cum intră în ogradă, rămase mut locului ca o stană de piatră. Pe ușa lui erau puse peceti și un țeran, cu pușca la umăr, păzea, umblând în lungu prispei.

— Da bine, mă Lungule, îmi făcuși rușinea, mă... îi grăi țeranu-paznic.

— Ce rușine, vere Dragomire? Rușine faceți voi satului că puneți peceti pe casa creștinilor par'c'am fi în țara turcească... Ptiu, bată-vă norocu, bre, da mari, nuș'cum să vă mai zic, v'o făcut Dumnezeu... grăi Lungu cu ciudă și cu amărăciune.

— Apoi, să vezi, mă Lungule, cum o fost lucrul... D-nu *Preceptoru* o crezut c'ai spălat putina din sat de frica birului...

— Să spăl putina, eū! și să'mi las căcioara mea și ce bruma am într'ênsa? Doar n'am mâncat cucută, bre! am fost de 'mi-am dus la spitalu din Florești pe biata Catrina... Doftoru poate să spue asta ori-cui, că el 'mi-o dat hărtiuță s'o duc acolo. Și care vra să zică: așa merge treaba acu, să mă culc la noapte cu boii la un loc...

— Ba nu, vere, la noapte o să te culci la arest, că așa o poruncit Primaru nostru după porunca lui d-nu perceptoru...

— La arest? Ferește : nu mai lipsea de cât asta... mormăi Sandu posomorât ca și vremea.

— Desgiugă-ți boii, vere, și hai, că am porunca să te duc pe sus de cum te-oî prinde...

— Iacă-i desgiug... Du-mă, vere, du-mă...

Desgiugă boii, 'și-i duse în pătul, câtă la dênșii lung și duios, iar lacrimile prinseră a i se roti în ochi. Par'că'i spunea gându că o să se despartă de dênșii, că n'o să-i mai vadă... Le dădu câte-o mână de hlujeni, strênși dintr'un colț al ogrăzei, și pe urmă se întoarse uimit lângă țeranu care'l aștepta.

Par'că era osândit la moarte, așa nu'și mai da socoteala de nimic.

— Ei, mergi? îl întrebă țeranu-paznic.

Sandu ridică ochii la el și cu glas de om tîmpit răspunse scurt :

— Merg...

Apoi, purcese cu paznicu după el.

La primărie, perceptoru, primaru și notaru stăteaū la sfat împrejuru unei mese și se cînteaū, și jucaū cărți.

Era pe înserat. Incepuse un vînt așa de rece că par'că vrea s'aducă omăt în noaptea aceea.

— A-ha ! 'mneata îmi ești, jupâne Lun-gule, strigă perceptoru și rîse cu rîsu unui

om trecut cu de deochiu... O luaseși la sănătoasa ca să nu plătești biru stăpânirei? Mâni o să ne răfuim noi cum se cade... Incaî te-ai întors cu boii? că cu muierea ta n'avem ce face... Nu-i bună nici de dracu... Dacă ar fi fost tânăra calea-valea... Străjar, toarnă'l la dubă pe 'mnealui și să nu care cum-va să'i dați ceva de crăpat. Auzitu-m'ați?... Hai, *pașol!*...

Străjăru îl luă în brânci. Sandu Lungu par'că nu mai avea viața 'n el... Auzise că'i spune ceva *d-nu preceptor*, dar ce anume, nu pricepuse.

Străjăru îl îmbrâncea, și el, săracu, mergea din îmbrâncitură în îmbrâncitură.

Oamenii «stăpânirei» cinstiră înainte până pe la cântatu cucoșilor; pe urmă, apucară spre casele lor, iar perceptoru, se duse la conacu lui umblând pe două cărări și suduind pe cei care alcătuiseră satul, că-i făcuseră ulițele prea strâmte!...

VII

Conu Costache era foarte voios a doua zi, Marți, pentru că chemase pe învățător și-i spusese-o mare taină.

Cam rămăsese uluit, bietu dascăl, când auzise pe ghiuju mărturisindu-i-se că nepo-

țica lui îi picase cu tronc la inimă ; și nu-î putuse zice nici-o vorbă. Par'că'și uitase daru graiului.

— Ei, ce socoți frate dascăle ? sfinși vorba boieru. O să mă vrea mititica ? Să se gândească, bre ! că o să ducă un traiu de Domniță și că după moartea mea o să-î rămâie avere, nu șagă.

— De ! cucoane, păcatele mele, știu eu dac'o vrea, că-i cam îndărătnică... Dacă 'i-ași fi eu tată, 'i-ași pune sula'n coastă numai de cât ; dar îi sunt moș, cucoane, și...

— Ia nu tot îngăima, dascăle. Moș, ne-moș, fă pe nevastă-ta s'o supuie... Alt-fel, uite, îți spuiu curat că nu mai aveți traiu bun cu mine... D-ta ești profesor de atâția ani pe-aici și știți cine sunt și cât pot... Prin urmare, ne-am înțeles... Azi ce'i ? Marți ? Ei, uite, joi să am răspunsu. Cum mi l'ei da, o plec la Ieși și'i aduc atâtea daruri, să rămâie fărmeacă... De nu mi-î aduce răspuns bun... peste-o săptămână te pornesc de-aici cu nevastă și cu nepoată cu tot... Multă plecăciune.

Invetătorul porni mâhnit... Dracu'l pusese s'aducă pe fată acolo ? Dar de unde să'i dea în gând că unui ghiuj ca conu Costache, era să i se aprindă călcâiele după dânsa ?

Cum îl văzu nevasta, îl întrebă îngrijurată :

— Da ce-ai pățit, suflete, de 'mi-ești așa de posomorât ?

— Apoi, năpatea când să năpustește pe capu omului, socoți că e-a bine ? răspunse dascălu cu amărăciune.

Și uite și uite,— îi spuse tot.

— Vai de mine, iaca ce foc ne arde, se văicăria biata femeie. Și-acu, nu mai e chip s'o trimitem, că ne aprindem și mai tare pae în cap...

— Așa-i, nevastă, nu-i chip, da' știi, de fel ; că de-om porni fata de la noi, ori de om face să nu 'i-o dăm,urgia ticălosului de moșneag ne poate lăsa pe drumuri. Ne-om pomeni că nu mai găsim sat unde să fim dascăli... nici tu, nici eă...

— D'apoi așa'i ; caută să ne-așteptăm la una ca asta. Ei, încotro s'o dăm s'o scoatem la medean ? Ia să mă duc să-i grăiesc bieteii fetei...

Mărica, nepoata învățătorului, fusese mai până c'o lună 'n urmă, în casă la o cucoană mare din târgu Bêrladului. Invățase acolo să cetească și să scrie și trăia bine, că, cucoana, ținea la dânsa. Da de când 'și-adasese din *pansion* pe fică-sa, fată ca de vr'o

șapte-spre-zece ani, cucoana nu se mai îngrijea de Mărica.

Pe urmă, duduca cea învățată, era foc de mofturoasă și se purta prea rău cu Mărica, par'că ar fi fost o slujnică.

Atunci Mărica scrisese moșului sevă, Dascălu, și aista, o primi cu brațele deschise că aveau bune suflete și el și nevasta lui.

Acu, Mărica, arăta lecția fetei matusă-si, când, aiasta, intră la dânsa.

— Mărico, lasă pe Natalița, și vin-o'n coace că o să vorbim ceva amândouă.

Fata și mătușa trecură în școală.

— Uite ce-i, drăguța mea, o mare pacoste pe capu nostru a tuturor.

Și începu să'i înșire.

Mărica se făcu cum e sulfina, de la cele d'ântâiu vorbe și începu să tremure: iar la urmă, o podidi plânsu...

— Nu plânge așa, Măricuțo, că'mi rupi inima... Ce să facem? E chip de scăpare? Gândește-te c'o să'ți rămâie toată averea lui după ce-o crăpa ghiuju dracului... Atunci o să te măriți cu cine-i vrea tu, că toți o să umble după tine ca după o cucoană mare...

— Așa'i, mătușică, răspunse fata, înecându-se în plâns, așa-i, nu zic ba... Da când mă gândesc la pânticosu de boier și cât îi

de dușmănos cu țeranii, uite, par'că mă 'n-fioară moartea...

— Of! Măricuță dragă, da pe mine? Inșă chip nu-î de scăpare de cât așa, fata mea... și ticălosu cere răspuns Joi acu. .

— O să primesc, mătușică, pentru d-ta și pentru moșu... Numai, lasă-mă să plâng și să'mi potolesc focu singură, până mâni dimineată... Uite, nu mai pot...

Și porni într'un plâns cu hohot. Mătușăsa eși lăsând-o să se bocească în voia ei.

— S'o învoit, mititica,—vesti ea cu mahnire lui bărbatu-său.

— S'o învoit?—îngână și el oftând. Mă duc să-î spuiū ghiujului.

— Mai lasă până joi, bărbate, că așa vrea Măricuța.

— Lasă și pe joi... Ce păcate, Doamne!

VIII

Vătafu curței se făcuse catran de ciudă că Sandu Lungu fugise. Când auzi că s'a întors, că e pus la dubă și că d-nu *perceptor* o să-î vîndă boii, să lumină la față și grăi:

— Las' că-î păstrez și eū o sfântă de chieľfăneală, s'o ție minte cât o văcui.

— Da de ce să'l chieľfănească bre? se întrebară vr'o câți-va țeranii...

— De !... știu eu, și tot ei dădură din umere.

Ploua măruntel și des când scoaseră pe Lungu de la arest.

De jur împrejur, par'că pusese cine-va cu mâna o perdea mare de ceață. Era un frig de cele care te pătrund la os și te fac să mocnești în casă, lângă vatră.

Mai ales, de dă Dumnezeu să ai și vr'un necaz, ori să fii de felu tău morocănos, apoi o ast-fel de vreme te face și mai mult să nu'ți intre nimenea în voie.

Bietu Sandu se mai liniștise o leacă, chipurile, dar fața-i era prăpădită. Pășea încovoiat, că nu pusese nimic în gură din ziua care trecuse.

Strějăru mergea dupe el, tot cu pușca, par'că Sandu ar fi făptuit cine știe ce tâlhărie ori omor.

Cum îl duseră acasă, îl ajunse din urmă perceptoru, primaru și notaru. Iar pe de altă parte se arătă și vâtafu curții.

Rupseră pecetele.

— Ia ascultă Lungule, îi grăi primaru. Am aflat că n'ai fugit, ci, că 'ți-ai dus muiera la Florești. Bine, pentru aiasta te iertăm. Acu, spune dacă ai cu ce plăti zecimea iasta nouă care s'a pus pe comuna noastră.

— N'am nici-o lăscăie, de m'êți spânzura măcar. Iacă, chimiru-i colea... Da dacă mai așteaptă d-nu *perceptor* până sâmbătă când oiă lua parale de la curte... bucuros, îi dau ce am de dat...

— Bade Lungule, stăpânirea nu poate s'aștepte. Și apoi, d-nu vătaf de la curte, care uite'l de față, 'mă spus că nu mai ai ce lua...

— Așa-i de asta. Că tot parale cereți, pécătoșii dracului, și treabă nu faceți nici de-o lăscăie. Parale, hai? Da Luni și Marți și azi, 'mă-ai muncit, mă rog?

— Apoi 'mă-am dus pe Catrina, cucoane și pe urmă m'o închis...

— Tacăți fleoanca! Ce'mă pasă mie de muierea ta și de închisu tău!... N'ai cărat, și uite, azi e ploaie;— nu te întâlnești sâmbătă cu nici-o para chioară...

— Bine, cucoane, dacă nu mai este dreptate pe aicea pe la noi, faceți'mi ce vreți... Eă tac mălc de-acuma.

— Vătafe, cât ziceai că dai pe boii lui Sandu?...

— Apoi de! d-le *perceptor*, acu vitele n'aă cătare mai de fel... La iarmarocu de ist an, la Bêlad, n'avea mai mare preț de 30 de lei părechea... zise vătafu și făcu cu ochiu.

— 30 de lei! mormăi Sandu, clătinând din cap... Mare batjocură!...

— Ei, fiind-că nu mai e altu care să deie mai mult, scoate 30 de lei, vătafe, și noroc să deie D-zeu!... Cine da aldămașu?

— Doar nu l'oiu da tot eū, — mormăi Sandu.

— Il daū eū,—răspunse vĕtafu rîzĕnd și scoase o hĕrtie de 20 lei, soită și sdren-toasă-

— Dă-i boii, Lungule, și hai la primărie să sfîrșim treaba și să'ți ieī restu paralelor.

— Hai, și D-zeu să vĕ plătească după faptă...

— Ia'ți seama gurii, mă!... strigă vĕtafu, c'apoi... uite biciu...

— Atâta ar mai trebui, să mă și croiești... îngână Lungu, și lăcrimând, merse de des-legă boii...

— Ie-i și du-i la mine acasă, zise vĕtafu. strĕjĕrului.

Strĕjĕru 'i luă și porni ; iar Lungu se puse pe prispă și căută pe urma boișorilor, cari de azi nu mai erau ai lui...

Tocmai într'un târziū își veni în fire și porni după primar și perceptor, ca să ia ce 'i-or mai da din paralele de pe boi.

De la primărie porni la crâșmă, și tocmai

inoptat de tot, se întoarse acasă beat mort și numai cu cinci lei în chimir.

VI

Dimineața, o brumă groasă poleia acoperișu caselor, hlujenii de pe ogoare și copacii pe cari mai rămăseseră câte-va frunze galbene și uscate.

Soarele se arată voios și făcu strălucitoare pojghița de brumă; o topi apoi și o prefăcu în boabe care se păreau pietre nestemate.

Buimăcit, Sandu Lungu se sculă după beție împleticindu-se. Mâncase mult seara, băuse mult, uitase de necazuri.

Ieși la pătulul boilor... Atunci se desmetici. Boii nu mai erau. 'Și-aduse bine aminte de ce să întâmplase și porni fuga la curte grăindu'și :

— Să-i ia dracu. Să vedem ce-or să'mi mai vînză de-acu 'nainte...

Ajunse la curte și'și luă căciuța înaintea d-nului administrator.

— Sărutăm mâna, coane. Am venit să mă rog să'mi dai o păreche de boi de la curte, și să car cu caru meu, că boișorii mei mi 'i-o vîndut ieri *preceptoru*.

— Da de ce ți 'i-o vîndut, mă? întrebă

conu administrator căscând a lene și întinzându-se până ce-i trăsni peptu la răscruce.

— Apoi ci-că pentru bir... Că n'o vrut să m'aștepte până sâmbătă sara când era să ieū parale de la curte.

— Apoi, bine vă face, că sunteți leneși, mai rău ca soboliū, iarna. Bine vă face. Gheorghe mă, strigă apoi în gura mare: Ia dă ticălosului istuia o păreche de boi boierești și vezi să nu-i aducă sara dihocății... Auzi, mă, cum te chiamă? să cați bine de dênșii c'apoi îți găsești beleaua cu mine.

— Bine, cucoane... oiū căta... sărutăm mâinele...

Lungu luă boii boierești, grași și tari, mari și frumoși, și porni acasă, îi înjugă la caru lui și se duse la ogor să care.

Era ca la 9 ceasuri.

Conu Costache își trăgea ciubucu cu cafeaua neagră de'nainte.

— Dascălu e aici, cucoane, îi zise fecioru din casă.

— E-aici? Bine zică, că azi e joi. Să vie fuga. Dute de-i fă o cafea și adă-i dulceți... Auzitu-m'ai?

Dascălu intră, arătându-se voios nevoie mare.

Conu Costache îi întinse amândouă mâ-

nile, i le strînse tare și 'l așeză lângă dînsu. Apoi așteptă cu zîmbetu pe buzele lui cărnose.

— Vestе bună, cucoane,—începu dascălu.

— Apoi nici să putea alt-fel, grăi boieru cu ifos.

— 'Și-o cam udat ea oleacă ochișorii, știi, lapte pentru mătă, cum se zice, da' pe urmă s'o învoit...

— Bravo, să trăiești dascăle, ești un om de treabă. O să ai de la mine două chile de orz, patru de popușoi și vin bun, ori când îi pofti...

— Bunătatea d-tale, cucoane Costache...

Conu Costachi începuse să umble prin casă, cu ciubucu 'n gură și cu pânțelele 'naintе. Era plin de bucurie și se umfla ca un curcan.

— Azi ce-î ? Joi. Așa. Duminică pornesc la Iași să'i cumpăr fetiței noastre daruri de logodnă. Sâmbătă sara chef, coane dascăle. Să vie și puicuța noastră, să vie și nevasta d-tale. O să chiem apoi pe primaru, pe notaru,—pe cine s'o mai găsi în sfîrșit, că voiū să se veselească și cei mai mititei... Azi, viū să vęd pe Măricuța... acasă la d-ta...

— Poftim, cucoane Costachi, cum nu, răs-punse dascălu cam cu jumătate de glas, și pe urmă porni.

X

În mijlocu satului se află un han al boerului, ținut de un jidan... Odaea crâșmei e mare și mai mult largă de cât lată. De-a lungu păreților sunt trei mese făcute din câte-o scândură lată pusă pe două capre de lemn negre și groase. Bănci de lemn netrase la rîndea sunt așezate una lângă alta și de amîndouă părțile meselor. În fie-care părete câte-o lampă cu sticlele înnegrite de fum și neșterse cu săptămânile împrăștie o lumină slabă și o duhoare înecăcioasă.

În fund, în stînga, e tejghiaua care co-prinde două părți din lărgimea odăiei, tejghia înegrită, soioasă, plină de căni de osebite mărimi și de pahare, amestecate unele cu altele în nici-o rînduială.

Jupân Șloim, cu perciunii de-un cot, cu barba lunguiață roșie și despîcată la margine, cu halatu lui jidovesc lung până la glesne, cu călțunî care-î trec de genuchi și cu papuci în picioare, nu se mișcă de pe scaunu lui de după tejghia. Ochiî îi fug în toate părțile ca să nu poată fi tras pe sfoară de hoții de țărani. Balabusta legată la cap, stă pe-un sac cu făină și împletește. Un pui de jidan nespălat și urît, cu cămeșa atîrnîn-

du-i de'nnapoi, se joacă c'un motan bătrân care toarce la picioarele balabusteii.

Câți-va puî, furișați în crâșmă, ciupesc pe ici-colo ce găesc și ei printre crăpături.

La fereastră, sunt înșirate mai multe și-șiraguri cu covrigi subțiri, tari ca piatra și pestrițați de muștele ce toată vara odihni-seră pe dênșii.

Subt șișiraguri staă vr'o două-spre-zece sticle cu rachiuri verzi, galbene, roșii și albe.

În colțul tejghelei, din spre părete, încă vr'o cinci sticle cu rachiū.

Pe păretele din fund, după tejghea, zac bucățile lungi de slănină afumată, vr'o două salamuri ce se împietriseră, șișiraguri de pi-pêruși verzi și roși, luminări de seū, păpuși lungi de funie și păpuși de sfoară.

Două jidani, băiețandri încă, slujesc mul-țimea de rumâni ce dă năvală, sâmbetele sara mai ales.

Împrejuru meselor, țeranii staă înghesuiți, unii cu capetele goale, alții cu căciuli și alții cu pălării.

Litra curge după litră și fuge pe gât de nici nu-i prinzi de veste; iar la catastivu ju-pânului datoria sporește cu două litre la oca: aiestea intră în obicei crâșmei, face cîntea firmei, câștigu jupânului și bucuria balabusteii.

Când intri în crâșmă, par'că socotești c'ai intrat într'o vermărie, într'un furnicar, într'un roiă de albine.

Huet de te asurzește : unii rîd, alții cîntă, alții trîntesc paharele de le sună doagele, alții grăiesc ei între ei, alții suduie pe proprietar ori pe administrator și pe vătaf. Unii chiar pe jupănu Șloim îl cinstesc cu câte-o sudalmă, că le prea încarcă socotelile. Jupănu se face că'i fudul de urechi și înghite grăindu'si :

— Arihădna-tatără... Sudui chit vrei... Iu fac treb a me...

Și ce'i drept c'o face, nu se 'ncurcă, târtanu!

Sandu Lungu stă la o masă cu fața în mâni și cu coatele pe marginea ei. Are-o cană plină de rachiū dinaintea lui, o bucată de pâne neagră și una de brînză. Nu vorbește cu nimeni, ci numai cât îi trage câte-o înghițitură de rachiū și iar își vîră capu între palme.

Ca la o jumătate de ceas trece așa. Pe urmă, Sandu cere vin și începe a se îndopa cu lăcomie.

Ochii prind a i-se tulbura ; umerii obrăjilor a i se înroși și a'i arde. Se amestecă apoi cu cei-l'alți și începe să cînte :

Toarnă vin, peste pelin,

Toarnă Neago, toarnă...

în vreme ce vr'o trei flăcăi cântau la o-l'altă :

Arde-ar rochița pe tine,

Cum arde inima 'n mine...

Fumul de tutun din lulele făcea duhoarea și mai mare și lăsa un fel de ceață care plutea printre mese, pături, pături...

Căldura era mare și ferestrele asudaseră.

Din când în când, câte unu, mai cum îi șade bine rumânului, (adecă cum nu-i șade, la drept grăind), trântea câte un pumn în tichia unuia din cei două jidănași, și aiștia, fugeau strigând : ghewalt !...

Atunci țeranii, rîdeaă cu hohote. Câți-va dintr'ênșii puseră pe niște țigănuși trențaroși și urâți, să le scârțâie din cobză și din scripcă,—și se apucară cu neveste cu tot, să'i tragă horă și brîu.

În vreme ce ei chiuiaă, jucaă și beaă vîrtos, — la curte, era masă mare cu lăutari aleși.

XI

Tot în odaia mândră de care-a mai fost vorba odată, masa se află întinsă și cu belșug înpodobită de argintării, cristaluri și bucate.

Eraă la praznic : primaru, notaru, doftoru care se întorsese, administratoru boerului, sub-

prefectu, popa, judecătoru de pace din tîrgulețu de pe aproape, câți-va proprietari, mai tineri și mai bătrâni, profesorul cu nevasta și cu Măricuța.

Și mâncau, bre ! de le scăpăra fălcile, în vreme ce lăutarii aduși din Bêrlad cântau la cântece din cele din vreme, cum era cheful boerului.

Dascălu și nevastă-sa se obicnuiseră acu cu ceea ce-aștepta pe Măricuța. Ba încă începuse să le pară bine de norocu ce dase peste ei...

Măricuța plânsese mult în ziua când mătușă-sa îi vorbise de năpasta ce-i lovise. Plânsese și a doua-zi ; dar a treia-zi se gândise că degeaba plânge.

— Așa 'mi-o fost scris, — își zicea în gând ; lasă că oi să satura eu pe moșneag de dragoste dacă 'i-a abătut să mă ia de nevastă... Și bine zice mătușica : ce ? o să trăiască un veac ? Mai bine, ia să mă fac veselă și bucuroasă la dragostea moșneagului ca să mi'l prind și mai mult și să'l înebunesă cum se cade.

De aceea, acum, la masă, era voioasă, se pusese lângă moșneag și îi rîdea când el îi scotea mîncare și i turna vin...

Ghiuju par'că era ridicat în slava cerului de mulțămire că fata îi așa de bună cu dînsu.

După ce fecioru aduse plăcinta din care se împrăștia un miros nevoie mare de ispititor pentru nas și pentru pânțele, — și după ce toată gloata dădu iama la dânsa, — boieru se ridică în picioare, cu paharu în mână, și după ce și drese glasul, tușind de vr'o două ori în șir, grăi :

— Boeri d-v., mare bucurie umple sufletu meu și țin să vă fac părtași la dânsa, pe unii ca prietini, pe cei-l'alți ca mai mici ai mei cari trebuie să se bucure de bucuria mai marelui lor. Vestesc tuturora logodna mea cu Măricuța, nepoata dascălului din sat, care 'mi-o furat inima cu totu, — și bea în sănătatea ei cu trup și cu suflet!...

— Amin! Noroc să dea D-zeu, — strigară toți.

Măricuța se făcu roșie ca cireașa și porni ochii în jos ciocnind paharu de paharu boierului.

Conu Costache care mâncase cât opt, adică mai mult ca altă-dată, sufla greu și abia se urnea.

Asta nu'l oprea ca să șoptească din vreme 'n vreme câte-o vorbuliță dulce drăcușorului de față care se apuca să facă haz.

Pe la miezu nopței, fata porni cu dascălu și cu nevasta lui.

Cei-l'alți rămaseră.

Pân'acu mâncaseră cu băutură; acu, venia rîndu să bea fără mîncare; boieru, vrea să se turtească cu ori-ce chip.

Ba în sănătatea celuia, ba în sănătatea celui-l'alt, vinu gâlgâia pe găturile lor ca pe niște pâlpii în poloboace fără fund.

Aproape de ziuă, popa bea vin din pot-cap și jura că nici sfînta împărtășanie nu era așa de bună; subprefectu vorbea de dragoste judecătorului de pace, spuindu'i că i cea mai frumoasă femeie ce văzuse; doftoru vrea să ia sînge boerului încredințându'l că i bolnav de dalac... și boieru rîdea, ca un nebun, spunînd tuturor c'o să se facă Domn în țara românească peste un an, când o fi tată...

Cînd se iviră zorile, toți dormeau duși, sforăiau pe toate glasurile;—boieru, trîntit într'un colț, popa supt masă, judecătoru lungit pe scînduri, subprefectu pe un jîlț; care cum apucase și unde apucase.

Notaru, administratoru și primaru, avuseră puterea să pornească, dar căzuseră în ogradă și slugile i duseseră pe sus în odăile de la poartă în care era cancelaria.

XII

A doua zi pe la amiază, slugile din ogradă alergau buimăcite în toate părțile, ca puii de potârniche :

— Doftoru, unde'i doftoru?... moare boieru... strigau de ridicaseră satu în picioare.

Doftoru, cu durere de cap de beție și de nesomn, abia se sculase. O slugă intră la el.

— Degrabă cucoane că i s'o legat limba boierului, i s'o luat o mână și un picior, și moare...

— Cum se poate?—strigă doftoru sărind; și îmbrăcându-se repede o și porni la fugă spre curte.

Boieru, ședea lungit. Limba'i atârna afară din gură ca ceva mort,—o mână și un picior îi stau țintuite de pat; iar el, icnea greu de tot..

— Dambla... grăi doftoru, către administrator și primar, care alergaseră și ei.

Iar pe când acestea se petreceau la curte, Sandu Lungu prinse veste de la Spital că nevasta lui închisese ochii de veci.

Plin de duhoarea rachiului și vinului ce băuse toată noaptea la crâșmă, amețit și cu ochii sângerați de nesomn și de oboseală,—

luă un cal și o căruță de la un vecin și porni la Florești.

În drum se oprea însă la fie-care crâșmă și trăgea de dușcă când litra, când jumătatea, ca să prindă vîrtute și să poată birui amărăciunea...

La toate 'n lume, tot *sapa și lopata* e capătul, märe !...

UN PRIMAR ȘI JUMĂTATE.

D-nei și D-luț *Theodor Radvan.*

I.

Cam de pe la amurg se vedea el c'o să se schimbe vremea. Ciorile, blestemul grâului abia încolțit, se ridicau pâlcuri, pâlcuri, și se făceau șir lung, fuior nesfârșit, aci negru, aci cenușiu, după cum se suceau în sborul lor. Toată ziua prăpădiseră prin țarină, ciuguliseră la grâu atunci răsărit, și acuma către noapte, o porneau înapoi la pădure unde 'și aveau culcușurile.

Afurisit neam de lighioană ! dar și rumânu nostru, lasă ! Nici că pune mâna pe-o pușcă să dea în ele, să le mai sperie. Și cât rău mai fac, doamne ! Negru 'l vezi pământul, unde s'așează puzderie ; iar după ce se ridică, par'c'ar fi căzut pe câmp nor de grindină.

Incepuse să bată un vântuleț care cam urzica, iar pe zare norii să se îngroașe.

Era a ninsoare.

Rumâniî cari mai avuseseră de arat până să nu-î apuce vr'o vreme rea, se întorceau de la câmp cu plugul după căruță, cu boii osteniți, osteniți și ei, că doar toată ziua se siliseră din rășputeri.

Pe-atâtea și-atâtea drumuri intrau în sat; dar cei mai mulți pe șoseaua județului care tăia satu în două.

Pe urmă și cârciumele, bată-le pustia, la drum mare își fac rostul; și'n satul Dragomira erau nu mai puține de vr'o două-zeci și cinci pentru cele cinci sute de suflete de creștini.

Intre toate, cea aleasă între alese, era cârciuma lui Neculai Tote, căruia toți îi spuneau Neculai Sêrbu.

Știea să'și vadă Sêrbu de daraveri; că pravălia era a lui, încăpătoare, curată, plină cu de-ale băcăniei, cu vin bun de cinci bani ocaua nouă, de basamac, minune știi, nu glumă; și apoi, jupân Neculai, avea și nițică inimă bună, că da pe datorie ori când. Lua însă dobândă, ba găini, ba ouă, ba ceva porumb, — ia o nimica toată...

Și le părea mușteriilor o nimica toată, în adevăr, să dea porumb, ouă, găini, numai

să-i mai aștepte ; Sêrbului îi venea bine însă, că mult strângea cu felul ăsta de dobândă și bun dever făcea cu precupeții de prin târg.

Neculai Sêrbu, dacă poftiți să'l cunoașteți, e un om marunțel, slab și uscat ca un cocean de porumb după cules, cu ochii mititei de tătar ; șiret, dar fricos nevoe mare.

Asta'l strica : frica. N'ar fi pornit noaptea la drum, să'l fi tăiat în bucățele ; n'ar fi dormit cu ușa descuiată odată cu capul ; n'ar fi închis noaptea prăvalia, doamne ferește, până n'ar fi căutat prin toate colțurile cu lumânarea și cu câte ăi trei băeți ai lui din prăvălie.

Era strângător ca o furnică ; dar și sgârcit, știți, un fel de sgârcenie murdară care de multe ori îi pricinuia neajunsuri.

Nu culca nici un băiat, în prăvălie, de frică să nu-i mănânce din ale băcăniei, ori să-i bea din vin în vremea nopții ; iar el, singur, dormea în fundul prăvăliei într'o odăiță în care n'avea de cât o rogojină pe patul de scânduri, o masă de brad rotundă, un scaun și o perină umplută cu pae de grâu, drept căpătâiu.

Fugea de ceartă și gâlceavă ca dracu de tămâe ; iar când avea de socoteală cu vr'un rumân mai arțăgos, încărcat din condei la

catastiv, — da dosu repede și lăsa pe teșghetaru lui să se răfuiască.

Câte spaime nu 'i-a tras sufletu de la mulți din mușterii lui care'l încercau cu gluma ba c'o să'i facă aea, ba c'o să'i facă aea-l'altă...

Rumânu rîdea apoi, iar Sêrbu s'alegea cu frica trasă și trecută repede.

La el se opriau de obicei rumânii când se întorceau de la câmp ca să se cinstească cu câte-o litră.

Cârciuma asta venea cam la mijlocul satului, în față cu șoseaua, în coastă c'un maidan pe care poposeau de multe ori căruți la trecerea la târg, cu curtea casei în fund și c'o uliță lăturașă în cea-l'altă coastă.

Era la bun loc, nu-i vorba, dar numai cât să-și fi pus în gând vr'un hoțoman să ușureze teșgheaua Sêrbului în vr'o noapte, și lesne o făcea, că avea pe unde : ori din spre maidan, ori din spre ulița lăturașă.

Și gându ăsta l'aveau vr'o două cumetri.

II

Se astâmpăraseră tot satu.

Vremea fiind-că purcesese către schimbare, nimeni nu trecea la târg, nimeni nu întârziase pe la vr'o cârciumă.

În depărtare s'auzeau urlate de lupi și lor le răspundeau câinii din sat, pururea cu urechea neadormită.

Iaca două mogâldețe că începură să se miște în întunericul maidanului...

Un câine lătră o dată lung și a lene, mogâldețele se opriră ; câinele mormăi încă nițel, pe urmă tăcu ; mogâldețele se apropiară de cârciumă.

Erau două oameni, unul scurt și bine legat, ăl-l'alt, nalt, subțiratec ca o trestie.

Ce neam de oameni or fi fost, nu știu, că obrazu le ieșea de subt căciulă negru ca păcatu.

— Ei, ce zici, mă nașule, ne-apucăm ?
grăi încet, ăl scurt și legat.

— Păi, să ne-apucăm. Fă numai de vestește pe nea Gheorghe să s'apropie cu căruța...

Scurtu făcu un pas.

— Ia stai, mă fine... Unseră-ți încaltea bine a căruță, să nu ne dea de belea, dac'o scârțai ?

— Uns, nașule, uns... O oca de păcură 'i-am turnat, fi-r-ar a dracului... să 'i fie pentr'un an....

— Atunci... dă fuga... Da încet, mă fine...

— Lasă, nașule, că doar nu's acuma de botezat.

Al scurt se depărtă ca o arătare ; iar *nașul* se apropiă ca un lup, de cârciumă.

Scoase de subt cojoc o bardă, și fără multă codire, începu să dărâme lipitura coșcovită a peretelui.

Peretele era în paiante, gaura fu repede făcută.

Când sosi *finul*, iar căruța se opri în dreptul cârciumei, *nașul* putea să se strecoare prin gaură în bună voie.

— Gata, nașule ? întrebă *finul*.

— Gata, că fu peretele mămăligă... Ai felinaru cu tine ?

— Uite-l ici... subt sarică, aprins gata.

— Ascultă, mă Neagule, eă intru, rosti *nașul*, tu'mi dai felinarul și pe urmă aștepți la gaură... Iți aduc și tu cari...

— Păi o s'ajungi singur *nașule* ? Eă zic să intru și eă, că e și *nașa* în căruță...

— Și dânsa ? Da cine dracu o aduse ?

— Ci-că n'a răbdat-o inima să stea acasă cu mâinile în sîn...

— A dracului muiere...

— Las' că-i bine, *naș* Marine ; nea Gheorghie o să stea la gaură și o să care, noi o să'i dăm, și *nașa* o să le așeze în căruță...

— Bine și-așa... Acuma numai de n'o începe să ningă pân'om sfinși noi...

Și după ce rosti, se strecură ca un șarpe, în prăvălie.

Se auzi ceva așa ca o căzătură de scaun...

Fu liniște o clipă, apoi nașu ceru felinarul...

Nea Gheorghe, un coș-cogea zăplan de om voinic, negru și el la față ca un drac,— se apropiă.

Finul Neagu îi spuse ce-avea să facă și se plecâ jos către gaură..

Lumina felinarului licărea în dreptul ei, roșatecă și ascunsă, și da spărturei o înfățișare ciudată.

— Hade, vino Neagule... șopti glasul lui Marin, din lăuntru.

— Viū.

Și cu greutate, putu să se strecoare ; iar Gheorghe rămase la gaură.

În opinci cum erau, și cu toate că umblău încet de tot, scândurile trosneau sub greutatea trupului lor.

De desubt era pimniță ; trosniturile răsună tare ; și noaptea apoi, o sgăriitură, un ronțait de șoarece, ți se pare cine știe ce.

Nici Marin, nici Neagu, nu erau din ăi fricoși. Avuseseră a face cu alte multe feluri de tâlhării și'n locuri primejdioase cu adevărat, nu ca aici la Sêrbu, care chiar de-ar fi prins de veste, ar fi murit de frică...

Ei chiar se și bizuiseră pe firea Sêrbului. Și însă tot par'că le trecea câte-un fior la fi-te ce scârțaitură a afurisitei de dușumele.

Cel dintâiu lucru la care năzuiră fu la stâmburi, lânuri, ghete și alte comedii d'astea.

Infierbîntați apoi, nu mai luară nimic în seamă, nici trosnituri, nici scaunele lovite de ei, nici pașii lor une-ori grei, nici săriturile cu sgomot când dădeaŭ lucrurile de prin rafturi.

Căpățîni de zahăr, cutii cu sardele, pachete cu scrobeală, luminări de ceară și de seŭ, un butoiaș cu măslina și unul cu sardele pe care abia le putură scoate prin spărtură și pe care Gheorghe nu le putu duce la căruța de cât cu Neagu; atâtea și atâtea lucruri, umplură bine căruța...

Incepuse să ningă...

— Ajungă-ne, nașule, îi șopti Neagu de la o vreme, că nu mai încape, și apoi... știu, a început cu viscol...

Marin încercă teșgheaua... dar nu fu chip... Atunci câtă lung spre odae Sêrbului în care nici o suflare măcar nu s'auzia, — se gândi dacă să năzuiască și la parale, — apoi se răs-gândi și ieși prin spărtură...

— Noroc să dea Dumnezeu! șopti el după ce ieși.

— Să dea Dumnezeu sfântu, mă naș Marine, să ne ajute.

Apoi își făcu cruce și mai grăi :

— Las' că nașa o să dea Duminică o le-turghie popei Andrei.

Cum plecară și prăvălia rămase iarăși în întuneric, se auzi un fel de gemet în odaea Sêrbului.

Săracu bietu Sêrbu !

Socotiți că dormise somnul morței și că n'auzise nimic ?

Ba cum mai sărise de repede, și cum mai simțise ce foc îl ardea !...

Inima i se bătea amarnic, picioarele îi tremurau ca varga și se făcuse galben ca floarea dovleacului.

Așa cum tremura, spăimântat ca vai de el, se apropiase de ușa care da în prăvălie, ridicase încet un colț al perdelei de stambă și avusese atâta inimă să privească până la sfârșit cum îl jefuia... negrii ăia ca dracii.

Țigani erau bată-i crucea, spoitori fără doar și poate,—și țigani sunt răi...

Când văzu pe ăl mai nalt că sgâlțae și teșgheaua în care avea peste o mie de franci,—se muiâ de tot și lacrimile îl podidiră...

Căzu jos în genuchi și începu să zică 'n gând : «*gospodi pomiiui...*»

Fie-care sgâlțâitură dată teșghelei, îi străpungea inima...

Nu mai auzi apoi nimic.

— Hait ! s'a dus și mișoara... își grăi ; își apucă cu amândouă mâinile capul și începu să se hâțâie prăpădit de inimă rea.

După câte-va clipe, ne mai auzind nimic, se ridică... se uită... întuneric...

Alergă la fereastra care, din odaia lui, da pe maidan...

Ningea strașnic... iar o căruță se depărta spre câmp...

Bietu Sêrbu se aruncă în pat, se ghemui și acolo boli până dimineața când veniră băeții să'l scoale, mirați că nu 'i-a sculat el pe dênșii, ca de obicei.

III

Viscolul ținuse patru zile. Acuma, cam la o săptămână după furtișagul de la Neculaiu Sêrbu, vremea trăgea a bine.

Gerul a înghețat zăpada ; pe drumuri sunt pârtii bune ; soarele 'și vede de drumul zilnic pe cerul senin... Arendașul bate porumbul vîndut cu preț bun... toate bune... Numai bietul Sêrbu stă cu buzele atărnând în jos...

A chemat el primăria a doua zi. A dat el primarului o teacă de cuțit găsită pe jos,

teacă străină de prăvălia lui,—dar hoții nu se dovediaū.

Viscolul fusese un bine pentru dênșii; zăpada astupase ori-ce urmă.

Câți-va bănuți și atât.

În curtea arendașului, gălăgie mare, lume multă care-și dă în coate de multă treabă.

Între pătule vaporul mugește, batoza sbârnie; vîntul alungă pleava și fumul; batoza îngHITE și varsă porumbul portocaliū, mândru la vedere, și coceni desbrăcați de boabe, sfărîmați de dinții tobei.

Din pătul, porumbul curge prin spărturi într'adins făcute, pe zăblae întinse jos; flăcăi și fete, copii și neveste, bătrâni și tineri, umplu coșurile de răchită împletită, le ridică pe umerii lor deprinși cu greutate, și'n fuga-i duc la batoză.

Călare pe coșul ei, un flăcău o tot îndoapă mereū, și când pare sătulă și că nu vrea să mai primească, îi îndeasă bucătura c'un bêt gros...

Sus pe podul batozei, doi trei inși primesc coșurile, le așează unul peste altul, le toarnă pe gura ei, le aruncă pe cele golite, ca iar să se încarce și primesc pe cele pline ca iar să se golească.

Un dute-vino necurmat, hărnicie silită uneori, căci logofetul e cu ochii pe dînșii; căci

isprăvniceii îi zoresc și, pe de-asupra, mai dă și *boeru* câte-o raită ca să ia seama și muncitorilor și priveghiătorilor lor.

Și curg, curg boabele portocalii, mândre la vedere în bătaia soarelui; curg în saci și de-acolo, purtate pe umere de flăcăi și fete, se rostogolesc în ochiurile de magazie unde le-așteaptă lopata, dublu-decalitrul, și iarăși sacul.

În magazie, om lângă om, care mai de care se încarce pentru transportat la gară.

Unii țin sacul; altul măsoară cu dibăcie; pleacă banița, trage cu brațele ușor de tot porumbul și umple banița, apoi rade cu răzătoarea; unul de lângă el o ia, o toarnă în sac și numără...

Când s'a făcut cinci dubli-decalitri, cei ce țin sacul îl trag la o parte, îl leagă cu laț, îl duc de'l așează teanc; și același lucru se urmează, în gălăgia ce-o fac tropotele picioarelor, gurile rumânilor ce se ceartă, ori se aleg de se fac ceată.

Iar pe de-asupra tuturor se ridică și le covârșește pe toate gura celui care, regulat și fără greș, numără mereu: una la mână, două, trei, patru, cinci, — umflă-l !...

Și sacul e umflat pe sus ca să fie dus lângă tovarăși.

La ușa magaziei carele se urmează unul

după altul, încarcă și trec de se așează la rînd în curtea largă.

Iar când o ceată de zece ori cinci-sprezece rumâni, 'și-aũ sfîrșit încărcatul, vestesc pe logofêt ; acesta îi trece pe listă și le dă voe să plece.

Ce de zarvă, ce de strigăte : scârțaituri de cară, guri date boilor, sunetul boabelor date la lopată ; bubuitul vaporului, al batozei ; alergături în toate părțile cu coșuri pline, cu coșuri goale, cu saci plini, ---înjurăturile isprăvnicilor cari ci-că fac treabă mai multă dacă-și însoțesc cu câte-o înjurătură îndemnul la muncă... toate astea s'aud și să ved într'o zi de bătaie a porumbului...

Braț cu braț, unii la un fel de muncă, alții la altul, unelte par'că ale unei și aceleleași mașini pentru unul și același scop, se mișcă cât e ziua, își scot pâinea pentru gură, câștigă în mic și ajută la câștigul în mare al acelor ce pun capitalul lor în țarină... la voea firei cu năbădăile climei sale.

În fânăria care venea la spatele curții și da în câmp, loc închis cu gard de nuiele pe de-asupra cu mărăcină, — vr'o patru care se găteau să încarce fân ca să ducă proprietarului în tîrg.

Logofêtul plănuia care copită s'o înceapă

și cum s'o taie ca să nu se poată strica fă-nul de-o da moină, ploaie.

Curățiră zăpada de pe vr'o trei-patru și ajunseră lângă gard unde era o copită puțin mai mică par'că decât cele-l'alte.

— Ce dracu! grăi de odată un rumân după ce dede jos zăpada de pe copită... Par'c'ar fi umblat om la copita asta... Ia uită-te, domnule logofët... Vezi dumneata? Par'c'ar fi făcută acuma...

Logofëtul se uită și-î păru și lui ciudat.

— Așa-i... E afânată al dracului și toate copitele, uite măcar și alea la care ne-am uitat, sunt făcute pe vară... Ce dracu să fie? Ia încărcați din asta, băeți, și om vedea noi ce-o fi... porunci logofëtul.

Un rumân se urcă pe copită; un car fu tras alătura și cel de sus începu cu furca.

— Afânat, domnule logofete... afânat...

— Mare minune! Ia urcă-te și tu Tănase și desveliți-o mai repede.

Umplură o căruță și încă nu se domiriră. Traseră pe a doua.

Era pe jumătate umplută, când Tănase începuse furca și dede de ce-va tare....

— Ha! Ha! ia aici e minunea... Nuș'ce dracu e coala tare ca piatra.

— Ia te pleacă, Gligore neică, și tu...

Se plecară amândouă și scormoniră...

— Piei drace ! strigă de-odată Gligore...
o bucată de madipolon...

— Ia fugi încolo ! grăi logofetul.

— Ba nu zău, domnule logofete ; și stai
că ți-o scoatem noi acușica.

După nițică strădanie, amândoi scoaseră
bucata și o aruncară la picioarele logofetului...

D'aci apoi merseră din mirare în mirare,
că scoaseră pe rînd stâmburi, bumbac, flanelă de fuste ; iar după ce sfîrșiră de încărcat carere,—dederă de pachete cu scrobeală ;
dederă peste 2 butoiașe, unul cu masline și altul cu pești ; peste lumînări de ceară și de seă.

De-odată logofetul se lovi peste frunte...

— Astea's de la Neculai Sîrbu... Dar cum
dracu le-aă vîrît aici, mă oameni buni ! Ei,
comedie... și iar comedie !...

— Ptiu ! da ai dracului tâlhari, neică, grăi
un rumân... Ia vezi d-ta neiculiță, unde le
trăsni lor prin cap să-și ascundă furțișagul...

— Da când dracu aă găurit ei copita ?
Că aă furat pe Sîrbu în noaptea când a început viscolul...

— Iacă aă regulat-o ei copita în alte
nopti, domnule logofete ; și după ce-aă pus
bine pe bietu Sîrbu, aă adus acilea toate

boclucurile și aș astupat copita... Zăpada a căzut apoi... și iacă tot... Ia-le urma de !

— Numai uite că nu le-a ajutat Dumnezeu să se și bucure de furtișag, mă neicu-liță, — că vezi dumneata, uite să întâmplă să umblăm tocmai la copita cu pricina.

Vestea purcese ca glonțul și peste un ceas, — ce fusese plină pân' atunci curtea, — acu era și mai și : nu mai încăpea satul tot, muieri, bătrâni, copii... ba și copii de țită.

Vezi că era și ceva ne mai auzit. Știi, să vezi și tot să nu crezi...

IV

Niță, — dom' Niță, — primarul din Dragomira, era un primar cum rar se nemerește.

Tat'su fusese țeran, ca toată lumea. Dase pe fiu-său la carte, îl învățase patru clase, îl deșteptase bine și'l dase apoi la curte pe procopseală.

Niță moștenise de la tat'su deșteptăciunea ; cu puțină carte și-o mai ascuțise și, cu viclenia firească a țeranului, se făcuse acum *om*, — îi da lui tat'su șapte-zeci și cinci la sută.

Nu-i mai plăcuse lui Niță încă din școală să poarte coarnea plugului și să fie ce-a fost tat'su ; ochii lui fugiau țintă pe urma

logofetului moșiei, pe urma contabilului și un gând ascuns îl sfătuia să fie ca dênșii.

Il tot mușca ceva la inimă și-i da ghiez să nu stea pe loc cum stătuse tat'su... Se simția el în sfârșit în putere să ajungă de parte.

Une ori, în gândurile lui de copil copt la minte de vreme, se vedea cu cincî-zeci, șai-zeci de pogoane luate de pe la țărani, cu arendă ; cu oi, cu cârciumă ; pe urmă se întindea, vîzînd cu ochii, și se cuprindea din ce în ce mai mult pînă ce-și făcea proprietate ; satu îl alegea primar, se însura c'o fată, bunăoară ca Anca lui nea Tudor care avea o sută de pogoane numai ale lui... dare de mână nu glumă ! — și... da dracului încolo sărăcia, sora de lapte a muncitorului.

La curte Niță fu băiat harnic : întăi cu paza vitelor ; în vremea ariei cu scrisu zilelor ajuta pe logofet ; în vremea semănatului ținea seama sîmânței de grău și de porumb ; astea le făcu el pînă pe la vr'o 19 ani.

Arendășii se schimbaū, el rîmănea și îna-intă la isprăvnicel, la contabil... și într'o bună dimineață la logofet.

Ca contabil învățase cum să înșele pe stăpân ; ca logofet învăță cum să înceapă să strîngă și pentru el...

Când împărția locuri pentru porumb, ori pentru grâu în parte, avea pe-ai lui care-î dedeau mită, și cărora el, în schimb, le da locurile bune, ochite...

Iși făcea parte din paiele de griu și de ovės, din porumb, din griu, din ovės, din lemnele pădurei; avea în catastih zile scrise ca făcute, mai multe decât erau făcute în drept, și prisosul, după plată, trecea în buzunarul lui; de la oi, mai lână, mai brânză, — dijmua în sfârșit, cu meșteșug, din toate ale moșiei.

Alt arendaș se schimbă și acesta-l mirosi...

Pân' să'l prindă însă, dom' Niță dede dos la față... iar sătenii lui îl aleseră primar.

Tat'su murise; ca fiu de văduvă și cel mai mare, scăpase de miliție; — cu bănișori de-o parte, și primar... iată-i visul împlinit.

Ca primar fu însă adevărat primar, — om de gospodărie și de rinduială.

Avea cârciuma lui la care ținea pe frate-său al douilea; făcea pe geambașul de cai și boi; avea pământuri cu arendă de la țigani; da bani cu dobândă și specula pe-ai lui cum îi plăcea; făcea comerț cu lemne prin frate-său mai mic pe care'l pusese logofet la o pădure megieșă.

În daraverile sătenilor cu arendașul, era prea plecatul arendașului pe față, dar pe as-

cuns le da sfaturi, în vederea d'a putea și el să-i speculeze la vreme, o dată ce le dobânda încrederea ; se avea bine cu subprefecții care veniaū și să duceau tot așa de ușor, în timp ce dânsul sta pururea primar ca stânca în coasta unui munte.

În vreme de alegeri, candidatul colegiului al treilea era birnicul lui. Știea să-i stoarcă *ceva parale* pentru el și delegați ; el da ajutor ori-cărui guvern, din meserie ; dar în sufletul său avea aplecare nesilită către liberali, taină ce n'o spunea nimănui, ca să nu supere pe nimenea.

Satul Dragomira, mulțămită lui, avea drumuri comunale foarte curate și bune ; primăria avea un venit bun, pe care îl administra părintește.

Ba chiar, într'un an, sfătui pe consilierii săi să 'i învoiască a clădi o moară pe un loc al comunei de pe marginea satului.

Comuna avea bani trebuincioși ; ce venit și-ar putea face c'o moară, la care ar alerga să macine toate satele de prin prejur, care să duceau cine știe pe unde să-și facă mălaiu !

Și pe urmă, făcându'i venit mare, atât primarul cât și ajutorul ar putea nădăjdui leafă mai mare, iar consilierii 'și-ar linge și ei degetele cu câte ceva.

Și moara se făcuse, aducea venit bun, iar primarul îi purta de grijă, căci morar făcuse pe un nepot al lui.

Se întâmplă să se facă și drum de fer p'aproape, iar lângă sat chiar să cadă o stație.

Dom' Niță se legă s'o clădească el, să aducă nisip și pietriș pentru linie p'o întindere de 100 kilometri, ceea ce-i aduse un folos bun.

Se împărția pretutindenî ; era neobosit.

Numai unui lucru nu'i da de capăt. De o bucată de vreme încoace niște hoțomani foarte dibaci fura în dreapta și în stânga și rămâneau muți ca pământul.

Și doar nu pe puțini aflase el în 15 ani de când primărea mereu.

Ei, dar acuma afurisiții ăștia să păziau ca întunecul de lumină.

Nici o șoaptă, nici o mișcare, nici ceva așa care să-i dea de gol.

Să găsisse și o fată omorîta mai acum vr'un an...

Pace, nici o urmă. Par'că'l înghițise pământul pe ucigaș.

Cai furați, pluguri, de pe la oameni ; chiar de la curtea proprietărească, paseri și o trăsură : chiar curelele mașinelor de la arendaș... furate...

Și nici o urmă...

Ștrașnică ceată de tâlhari !

Cine să fi fost ? Fără doar și poate oameni d'aci din sat, că prea le știaū la toate rostul.

Acuma, ceva și mai ciudat, lucrurile furate de la Sêrbu ascunse în fânăria arendașului într'o copită de fân !

Indrăzneală, plan, nu glumă. Asta le întrecea pe toate din câte văzuse.

Dar în sfârșit avea un *ceva* care'l făcea să nădăjduiască descoperirea afurisiților.

Neculai Sêrbu îi dăduse o teacă de cuțit.

Unul din tâlhari, ca să taie sforile de care erau agățate căpățînele de zahăr, a întrebuintat cuțitul lui de la brîu și la pornire nu și-a luat și teaca cuțitului....

V

— Ei, ce zici, dom' Niță, îl întrebă logofățul când îl văzu că vine.

Niță se uită, întrebă, suci, învîrti, dar nimic nu spuse nimănui, de teacă.

— Ce să zic, logofete dragul meu, răspunse el, să le ducă toate astea la primărie de-o cam dată și apoi om vedea...

— Nu-î așa că avem tâlhari nu glumă ! zise logofățul...

— Ia vin nițel încoa cu mine, îi șopti

primarul, și tare grăi: tâlhari buni de sfînta ocnă... păi cum!

Logofătul lăsă un isprăvnicel cu oamenii și porni cu Niță.

— Ei, ce e? întrebă Iancu logofătul. Ai pus mîna pe vr'o urmă?

— Mi sã pare cã da, neicã Iancule. Ia spune'mi nu cum-va îi fi cunoscënd a cui e teculița asta de cuțit?

Și atunci scoase din buzunarul din lăuntru al paltonului o teacă tare de piele roșie cu flori arse negre aproape de mîner în tot lungul ei, la muchi cu câte-o linie arsă care-i mergea pînă la vîrf, teacă veche, dar bine păstrată, de lungimea unei palme.

După teacă cuțitul se vedea că are o lungime bunicică... Era un cuțit sdravăn.

— Teaca asta, grăi Iancu logofătul întorcënd-o pe amëndouë părțile, mē, par'că am vëzut'o eũ la nu-știũ cine. Acuma, nu e vorba, cãte teci d'astea n'or fi...

— Aș! în sat la noi, zise primarul, nu are nimeni, pe cãt știũ... Ce dracu, doar îmi cunosc pe toți rumãniĩ... Pe cari nu 'ĩ-am avut la pietriș, la nisip!... Și vezi d-ta nene, cãtã bine la teaca asta... E voinicã... Ascultã-mē, ce'ți spun, nu-ĩ de pe la noi...

— Și eũ îți spun, primarule, cã am vëzut așa ceva, poate nu pe asta, dar aș jura

că una la fel ; numai nu'mi aduc aminte la cine dracu am văzut-o... Știu că eram la pluguri... Un rumân își rupsese răsteiul de la jug... Atunci iacă trecu călare... asta-i vezi, că nu'mi aduc aminte cine... Mă prietene, n'ai un cuțit la d-ta, că uite 'și-a rupt ăsta un răsteiū și vrea să și potrivească alt răsteiū din prăjina asta... Aveam o prăjină de stinjen cu mine pentru măsurat șirele de pae... Rumânu ăla scoase cuțitu cu teaca... o teacă... tocmai așa, și mi'l dete, iar teaca 'și-o opri în mână... Când 'i-am dat înapoi cuțitu, nene primarule, m'am uitat și la teacă... Uite... de n'o fi asta, pot să jur că era ca asta...

Niță stătu pe gânduri.

— Rumânu era străin, ori din sat? Tînăr, ori bătrân?

— Eram venit atunci logofăt și nu-i cunoșteam pe toți. Par'că era din sat de la noi, nu însă din ăi care se învoesc pe moșie, că 'mi-ași fi adus poate aminte de el... De tînăr, o fi fost așa cam între două vârste...

— Cine dracu să fie? mormoi Niță căutând în mintea lui.

Atunci veni isprăvnicelul Radu Pârnu pe care'l lăsase logofătul lângă copita cu fân.

— Am isprăvit cu carele domnule Iancu.

— Așa? bine.

Și fiind-că ținea în mână teaca, o arătă de-o dată isprăvnicelului.

— Ia ascultă Radule, cunoști tu a cui să fie teculița asta ?

— Iaca ! strigă Radu mirat... Da de unde o ai ? Asta-i teaca lui moș Gavrilă care a cumpărat-o acu doi ani de la bâlciu de la Rîureni...

— Teaca lui Gavrilă Stanciū, bătrînu care stă colo în marginea satului pe linia cincea?... strigă primaru.

— Păi, a lui, firește. Uite'l e aici chiar, a încărcat și el porumb ; se vede că 'i-a căzut... orî a pierdut-o... cu cuțit cu tot. D-ta ai găsit-o, d-le Iancu ?

— Da, eū... Du-te, Radule...

— Să pornească carele cu fîn ?

— Da. Du-te și spune contabilului să le dea adresa, plata barierei și rumânilor de cheltuială...

Radu se depărtă...

— Eî, ce gîndești, Niță ? întrebă Iancu.

— Nu cred să fie Moș-Gavrilă... Da cine dracu poate ști ce-i în inima omului ? Ia să cerc. Lasă-mă pe mine singur și dă-mi teaca...

— Să'ți trimet alea la primărie ?

— Da ; fă bine, te rog... chiamă întâi pe ajutorul meu.

Logofëtul sã duse sã rînduiascã trimiterea la primãrie a celor gãsite, iar Nițã primaru o porni spre magazie.

Intrã înnãuntru. Care cum îl vedea își lua căciula și-i zicea : *bună-vremea*, foarte cu voie bună și cu prietenie.

Dupã ce cãutã cu ochii pe Moș-Gavrilã Stanciũ în vreme ce se prefãcea cã sã uitã la porumb și cum umpleau oamenii sacii, iacã'l zãri stãnd la vorbã cu alți doui moșnegi ca dẽnsu.

Gavrilã Stanciũ e icoana țeranului bun, blãnd, cu dragoste de rude și de bisericã ; om de omenie și de cuvẽnt.

Așa'l apucaserã tinerii, azi bêtrãni aproape, așa 'l apucarã fiii lor și toți îl cinsteau ca pe un fruntaș din alte vremuri ; moș-Gavrilã avea opt-zeci și cincĩ de ani și i-i dãdea.

Dupã ce s'apropiã Nițã de dẽnsul, cei-l'alți doui bêtrãni mai tineri, se depãrtarã, iar primarul se puse pe îndrugate cu el, ba de una, ba de mai multe.

De-o datã se plecã și se fãcu cã ridicã de jos teaca.

— Da ce'i asta ? întrebã el și o suci între degete...

— Iaca ! teaca lui Andrei... a lui finu-meũ... Andrei Negoiu...

— Teaca lui Andrei Negoiu? Ce? are el așa teacă?

— Da, are, că 'i-o dăruisem eu anu trecut... L'am tot întrebat eu ce făcuse cuțitul cu teacă cu tot, și spunea că nu știu cui îl dăduse și el... dacă nu cum-va l'o fi vîndut, că-i cam mână spartă și calic fudul, vai de capu lui... Da cum pustia se zăpăci p'aici, și numai teaca.

— Da n'o fi poate teaca lui, moș-Gavrilă. Ce? numai un câine e scurt de coadă?

— Ași! asta-i, domnule primar... O cunosc bine că eu doar am cumpărat-o cu cuțit cu tot de la Riurenii, or fi vr'o două ani... Ti! ce mai cuțit, fățul meu... Ia hai să căutam pe Andrei...

— Las' că'l caut eu, că tot aveam ceva de vorbă cu el...

Și Niță se porni întru căutarea lui Andrei.

Hai, hai... cu încetu, cu încetu trebuia să dea de urmă, că începutul se făcuse.

Andrei Negoiu își trăgea căruța, între căruțele din ceata lui, aflate lângă poartă.

Niță primarul s'apropiă de câți-va rumâni cari așteptau pe logofet să le facă revizia sacilor și să le dea drumul să plece.

Legă vorbă cu dênșii până să ajungă Andrei cu căruța și până să sfîrșească cu rînduitul ei între cele-l'alte.

— Da bine, dom' Niță, nu mai dai odată de rostul tâlharilor ăstora cari ne au vîrât spaima'n oase? grăi un bătrân.

— Păi bine, grăiră câți-va.

— St... răspunse primaru, nu'i departe ziua socotelei, băeți... O să li se'nfunde lor odată...

— D'apoi c'or fi vr'o câți-va ani, dom' Niță, de când tot așa tragem nădejdea ursului... știi d-ta, vorba aea vechea...

Atunci veni și Andreiū Negoiu.

— Da ce e *chestia* dom' Niță, întrebă el.

— Uite ce să fie mă Andrei, caut pe stăpănu ăstei teci și moș-Gavrilă m'ndreptă la dumneata... Ci-c'a dumitale să fie... O cunoști?

— Da cum dracu, dom' Niță, să n'o cunosc, dac'a fost a mea?... s'a tot ținut însă de capu meu un rumân și 'i-am vîndut'o într'o zi cu cuțit cu tot... Da cum de-ai găsit-o, și așa singură?

— Uite p'aci prin curte am dat de ea...

— Iaca istorie! Păi nu cred să fi fost Marin p'acii, că el nu încarcă. Marin nu prea face treabă pe la ciocoiū nostru...

— Care Marin, mă Andreiū, întrebă un rumân din cei de față... N'o fi al țigăncii? Că ăla e giambaș afurisit de îndămănatec...

— Țăla, ăla, naș Gligore... răspuse Andrei, Marin al țigăncii...

— Marin Sofroni? grai Niță... Și zi, lui 'i-ai vîndut cuțitu?

— Lui, dom' Niță...

— Și n'o fi altul cum-va care să semene cu ăla care l'ai avut dumneata?

— Doamne păzește. 'Mî-ășî pune mîna 'n foc. Da cum de s'a rătăcit teaca p'aci!...

— Păi l'am vîzut e, mai adineauri par'că, răspuse Niță, ca să potolească curiozitatea rumânilor; l'o fi dat cui-va și... uite că teaca s'a zăpăcit pe jos... Ce? puțină vîlmășeală e p'aci?

— Păi cum, ziseră rumîni.

Atunci veni logofetul...

— Ei, primarule, întrebă dînsul.

Niță îi făcu semn să tacă și se depărtă, lăsînd pe logofet să'și facă revizia.

— Marin Sofroni! gîndi Niță... Și mai om așezat ce se părea, afurisitu dracului! De n'o fi ajuns pîn'la dînsul vestea că s'a aflat lucrurile! Ori cum, hai la el în pripă.

VI

Pe linia a șaptea își făcuse cuibul Marin Sofroni.

Casa era cu spatele către drum, lungă,

încăpătoare, acoperită cu șită ; o fereastră numai avea spre șosea, și aea mică c'un ochiș de geam cât un sfert de hârtie.

Față 'n față cu casa, Marin așternuse pătutul împletit din nuele des și cu meșteșug.

După pătul avea un loc ca de vr'un polygon unde punea tutun, iar în aripa dreaptă a pătulului o bucățică de grădină în care sêmăna fel de fel de zarzavat și unde făcea răsadu tutunului.

În aripa stângă avea un celar de scânduri, la care înădise cu nuele și cu lipitură un loc pentru boi și pentru vaci.

Avea gospodărie Marin, nu glumă.

Incaltea în casă la el când puneai piciorul, nici mai încăpea cuvânt : rêmâneai cu gura proțăpită.

Câtea alea nu vedeai !

Să socotești, zău, că intrai în casă de om de omenie, arendaș ori proprietar cu dare de mână.

Că avea odaie de musafiri, păi cum crezi, în care primia pe cumetri, pe nașu-său și mai nu știu pe cine : cu velințe mândre pe jos, ca să nu să strice lustruiala scândurilor dușumelei ; cu scaune d'alea de paie împletite, cu masă la mijloc rotundă, ca la târg ; cu perdele boerești roșii și cu alte perdele d'alea albe de par'că's împletite la mașină ;

și ce cadre d'alea puse în pervazuri cu poleală ; și ce icoane suflăte cu aur și cu argint ; și ce șervete de borangic cu alesătură de fir și de ibrișin ; și pat de alea ca la arendaș, cu tăblii zugrăvite ; și ce mai așternut numai în atlas roșu și albastru de țifura ochii, nu alt-ceva.

Păi vezi că-i și da mâna lui Marin Sofroni, că muncia, bată'l sfîntu... atît numai că nimenea nu'l vedea cu ochii ce muncește.

Era numai pe drumuri, că ci-că făcea pe geambașu, iar treburile îi mergeau strună.

În altă odaie dormia el, nevasta și ai doi copii, o fată și un băiat, drăguți știi, de par'că nu erau făcuți de dênșii, așa de albi ce erau la față.

Și Sultana, țiganca lui Marin, vedea de ei cum nu vedea de sufletu ei. Nevasta lui Marin e o muiere chipoasă și trupeșă cam de vr'o trei-zeci de ani trecuți, cu niște ochi negri cari par'că te săgeată când să uită la tine.

Deșteaptă încaltea și harnică de nu mai are cum ; iar Sofroni nimica nu face până să nu se sfătuiască mai 'nainte cu dênșu.

Mai rar așa duh de muiere.

La spargerea prăvăliei Sêrbului, cine era în căruță să așeze toate și să le îndese cu rost, dacă nu Sultana ?

Acuma, acasă la ei, Marin și cu Sultana staū la sfat, veseli nevoie mare.

— Vezi, mă Marine, grăiește muierea, dacă mă lăsaî pe mine să fac alt-fel, nu pierdeam atâtea lucruri de geaba... Da te-ai împotrivit tu, le-ai pus în copita de fân și-acuma na!... o să le dea primăria înapoi Sêrbului.

— Lasă, fă, că nu-î mare prăpăd, răspuse Marin, cu luleaua între dinți. Ce-a fost mai bun și partea noastră e bun al nostru și ascuns lângă noi.

— O fi, mă Marine, da vezi că tot mai puteam să ne facem parte și din partea finului Neagu și-a lui Gheorghe.

— Acuma ce-a fost, a fost, fă; capu lui finu Neagu a stricat. Vorba e, bine că o să scăpăm cu obraz curat și din asta.

— Cât despre asta, așa-î; nici nasu n'o să ne doară, că nu l'am făcut noi marț pe dom' Niță numai o dată!

— Al dracului primar, fă Sultano, d'apoi și noi ăștia...

— Hă, Hă! și înc'o să mai vadă, rise muierea cu poftă.

— Numa un lucru, fă, știi tu? grăi Marin dup'o clipă. Da dacă Neagu și Gheorghe or crâcni ceva, că partea lor așa și pe dincolo, s'a pierdut...

— Na ! să aibă să ia, răspunse muierea c'o pereche de ochi strașnici și arătând cotu. Cine 'i-a pus să'și ascundă partea în copita arendașului ? Că eă, mai ales, le-am spus să o puie cu-a noastră ; și lor pasă-mi-te le-a fost frică să nu ciupim din ea. Așa cap aă avut, așa le meargă pe gât cu noduri. Ia mai bine dă o fugă păn'la curte de vezi ce mai vorbește lumea p'acolo.

— Iaca tocmai la ce mă gândiam și eă, grăi Marin și porni.

Niță primaru îl zări, dar nu'î dădu chiot ; își închipuia s'o scoată mai repede la capăt cu muierea lui Marin.

Cum îl văzu pe primar, Sultana, care zicea din gură un cântec de dragoste, se înecă și tăcu repede, că par'că'î trecu un fior prin inimă.

— Iaca, dom' Niță, grăi ea, ieșind în ușă cu mutră de glumit.

— Bună vremea, Sultanico neică, zise Niță și-î cam ciupi bărbia.

— Mulțămim-'tale, dom' Niță, rîse ea făcând însă pe rușinoasa. Da ce vreme rea te-aduse pe la noi ?

— Iaca, aveam o treabă cu Marin al tēu, că'mi muri bunătate de cal ast' noapte...

— Iaca păcat, și ce pustia avu ?

— Naiba știe... Uite'l găsiu lungit și umflat ca cu țeava...

— Auzi 'mneata frate...

— Și dădui cu gându să mă învoiesc cu Marin să'mi cate unu, știu, negustoresc, bun și ieftin, ca pentru om nevoieș.

— Păi se duse nu știu unde chiar acum; o fi la cârciumă la Stanciū.

— De-i așa... mai bine, fă Sultano, că tot ți-am pus eu ție gând rău, — grăi Niță înhățând-o de mijloc și intrând cu ea în tindă...

— Iaca comedie; da șezi naibeii, dom' Niță, că m'ei face de vorbă satului.

— Ba zău, ia vino 'n coace fă Sultano că avem de grăit amândouă...

Și fară s'aștepte răspuns, intră în odaia a bună a țiganului.

Ba că-i rasă, ba că-i tunsă, ba aea, ba ae-l'altă se puseră pe glumit, — că doar avea limbă dom' Niță; iar Sultana făcea haz, nevoie mare, și pace să-i treacă prin gând șiretenia primarului.

Dom' Niță grăia, de grăit, da își juca ochii prin toate colțurile... Ce vedea în casa lui Marin îl cam pune pe gânduri; dar cuțitu tecei nu'l vedea și asta avea el pe inimă.

Acu a l'altă odae cum s'o vadă? Scoase tabacherea, învêrti o țigară și ceru foc.

Sultana dede fuga în tindă ; focu stins. Trecu dincolo ; primaru după ea.

— Da ce te mai osteniși pân'aci, dom' Niță ?

— Ca să nu te ostenesc pe tine, drăcoaso, răspuse Niță, cuprinzând de mijloc pe Sultana.

Iar în timp ce-aprindea țigara, își plimba ochii prin odaie.

Copiii dormeau, strînși unul în altul, ca două căței.

De alt-fel, curat în casă ; răsboiu întins lângă fereastră cu urzeala începută ; oalele bine rînduite pe corlata vetrei... și... un cuțit lâng'o oală cu gura în sus, plină cu gheme de ață albă.

'I-ajunse lui Niță o aruncătură de ochi ca să facă proba cuțitului și să bănuiască în el, după mâner, pe stăpânul tecei cu pricina.

— Mulțumim, leică, grăi primaru și apoi șezu pe un scaun de lângă răsboi... Hm, da bună urzeală, din tîrg ai luat-o, ori de p'aci ?

— Ba din tîrg chip...

— Se cunoaște că ești muiere harnică. Sultano. Nu de geaba Marin se laudă cu tine.

— Zău ? S'o fi lăudând, afurisitu...

— Ba nu zău, da primarii adică nu 'ți-o fi plăcând, fă Sultano, ia spune!

— De, dom' Niță, știu eu... Dac'ar fi mai tinerei, n'ași zice ba...

— Cum s'ar prinde, mă făcuși odorog bătrân... hai?... Da ce dracu are țigarea asta a mea?

Grăind, scoase țigara, suflă în țigarea de chihlibar și o puse în dreptul ochilor.

— Astupată afurisita. Ia dă'mi o bucățică de lemn, Sultano, și ăl cuțit...

— Iaca numai de cât, grăi Sultana, mirată că de ani de zile primaru nu se mai gândise la dânsa.

Prefăcându-se că cioplește șita de lemn, se uită înfapt la cuțit; mâneru era după cum auzise pe moș Gavrilă spuind, cu flori arse și c'o linie care trebuia să se îmbuce cu linia arsă ce mergea până la vârful tecei.

Nu mai era de îndoit, Marin Sofroni trebuia să fie hoțu și tartoru atâtor tâlhării săvârșite de-o vreme încoa.

Se făcu că și isprăvește daravera și se ridică să plece.

— Păi spune-î, Sultano neică, lui Marin al tătău de vorba noastră și să'mi dea de știre până'n seară; ba chiar să vie dânsu pe la mine p'acasă. Iar tu, fii mai milostivă, auzi tu, că nu 'ți-o fi de geaba...

— De, dom' Nița, om vedea, rĂspunse ea cu rușine.

Nița porni, pus pe socotite cum sĂ dea peste cap pe Marin.

VII

Neagu MiricĂ, finu lui Marin, sĂu mai drept finu tatĂlui lui Marin, sĂ incumetrise la hoșit cu nașu-sĂu, fĂrĂ multĂ socotealĂ Ăntre dĂnșii.

Destul sĂ aibĂ omu așA pornire pĂtimașĂ și repede 'și gĂsește tovarăș ; numai doar cĂt o cĂta la altu ca el și Ănțelegere s'a și pus Ăntre ei, cĂ la rele degrabĂ se Ănțeleg cei rĂi.

Neagu MiricĂ era fioros la cĂutĂturĂ, lesne punĂndu-se la pricinĂ cu lumea, dușmĂnos la suflet, viclean și ascuns.

Nu mai cĂt sĂ-i fi zis ceva cam Ănt'r'adĂns, cam Ăn glumĂ, și'ți purta sĂmbetele de nici te-Ășteptai cĂnd.

Se potrivi la un gĂnd cu nașu-sĂu Marin Ănt'r'o zi cĂnd le bĂtu amĂnduror la ochi o pereche de cĂi buni de tot, ai unui moșnean.

Noaptea fĂcurĂ hoșia, Neagu furĂndu-i și Marin dĂndu-i dosu ; iar dupĂ o sĂptĂmĂnĂ amĂndouĂ se duserĂ la tĂrg și'i vĂndurĂ. Un

alt tovarăș, dintr'un sat d'aproape de tîrg le făcea bilete în regula ca de la primărie, și d'aci ține-te tovarășie bună! —

De câți-va ani le mergea negustoria de minune.

Gheorghe, pe care l'am văzut că le da mână de ajutor în noaptea hoției de la Sîrbu, era un om cinstit de alt-fel. El nu s'amesteca la furat; cumetrii atîta doar că-i plătea bine chiriile căruței; Gheorghe se mulțumia cu puțin.

În seara zilei când primarul fusese pe la Marin, de cum amurgii bine, Neagu purcese împreună cu Gheorghe la țigan acasă. —

Il frămîntău gânduri de pismă pe Neagu, că de ce țiganu să aibă parte de hoția de la Neculai Sîrbu și el nu?

Al lui fusese gându să pue lucrurile în copita de fân, fiind-că nu era așa departe casa lui și ar fi putut ușor să scoată d'acolo ce'i trebuia pentru desfacere; dar fiind-că treaba se brodise altmintrelea, nu'l lăsa inima să știe pe nașu-său că se bucură tihnit de partea lui. —

Iacă însă că pe când intra pe poartă la Marin un nu știu cine scoase capu de după colțu ulucelor și câtă bine la dînsii, apoi se făcu nevăzut iarăși.

— Seara bună dumilor-voastre, grăi Neagu cam posomorit, cum pași pragu.

— Hei, bine-ai venit, fine... Bine-ai venit neică Gheorghe... Ia poftim, că bine făcărăți, ca să nu mai mă duc la cârciumă.

— Da ce ai, mă fine Neagule, ori ninge de te-ai posomorit așa ca un ciuf? rîse Sultana.

— Ba oiū rîde ca d-ta, nașo, că eū mă bucur al dracului de partea de la Sêrbu.

— Iaca vorbă!... rîspunse Sultana fără să mai rîdă... Ba oiū plînge eū că tu ai fost prost să n'o lași la noi pe-a ta!... Par'că era să ți-o mîncăm...

— Ia las' că nu merge-așa, nașo, să mă ierți. Nici d-ta n'ei plînge, nici eū n'oiū rîde, dar nici treaba n'o să rămâie așa. Mie îmi place vorbă dreaptă și socoteala rotundă; iaca d'aia am venit și am adus și pe moș-Gheorghe cu mine. Cată să'mi dați și mie ceva din partea dumneavoastră, că știți că eū n'am luat nimic să duc acasă.

— Ba aea-i vorbă, fine... strigă Sultana cu mâinele în șolduri...

— Știi una, fine, prinse graiū Marin, fi-te care cum se păstrează, așa se are. Ne-am împărțit, ori nu, drept. frățește? Ba încă ce ți-ai ales tu, cu drag ți-am lăsat eū și naș-ta, iar noi luam alt-ceva, cu învoiala ta. Dacă-i așa, ce mai vii acuma cu vorbe de

clacă? Ba nu zău, moș-Gheorghe, dumneata ești om bătrân cu frica lui Dumnezeu... Spune, nu-î cu drept ce zic eu?

— Păi, mă neică Marine, și 'mneavoastră aveți dreptate, dar și Neagu are dreptatea lui. Eu așa zice să-î dați ceva acolo și nu mai fie vorbă de pricină între tovarăși buni ca 'mneavoastră...

— Ia las' moș Gheorghe, grăi Sultana, că nu merge așa...

— Știi una, mă fine Neagule, începu nașu cu glas domol, în vreme ce făcu repede cu ochiu un semn muierei, las' că o să cădem la învoială. Ce dracu, doar nu ne-om strica tocmai acuma cumetria pentru un lucru de nimic. Iaca, 'i-om da, fă Sultano, ceva, că nici Neagu n'o să ceară cine știe ce. Nu-î așa mă Neagule?...

Neagu 'i ascultase pe toți până atunci cătând ursuz într'o parte și răsucindu-și muștățile, iar cu capul plămădind cine știe ce gânduri rele.

Când îl întrebă Marin, dede doar din cap și pe urmă se sculă, cătând tot rasna:

— Hai, moș-Gheorghe... Păi cu noapte bună, naș-Marine... S'auzim de bine nășică...

După ce eșiră Neagu și Gheorghe, Marin grăi rîzînd:

— Ei, nu'ți spuneam eu, fă, că o s'avem

vorbă cu Neagu ; par'că'mi dadu mie prin gând una ca asta.

— Și o să-i faci chefu adicăte ?

— Ba nici mă doare capu d'ășa ceva. Să aibă să ia.

A doua zi moș-Gheorghe se văzu chemat la primar acasă.

— Iaca, da la ce m'o fi chemând dom' Niță, se gândi el, trecând pragul, o fi având nevoie iar de vr'o clacă...

Niță primaru îl pofti în odaia lui, în care avea o masă de stejar, biroū, cum îi zice, și un dulap cu niște numere de *Monitor* și de gazete.

— Ia șezi, moș-Gheorghe...

— Da las'că și'n picioare e bine, dom' Niță. Ei, ce e pricina de m'ai chemat ? Ai de trimes, ori de luat ceva de la târg.

— Măre, ia șezi, că nu-i nici una, nici alta ca pricină ; șezi.

— Iaca șez. Și Gheorghe s'așeză p'o jumătate de scaun.

— Moș-Gheorghe, încep primaru, eū te cunosc pe dumneata om de omenie și nu prost. Cum de te-ai prins prieten cu alde Marin Sofroni, un ăla bun de spunzurat, și cu Neagu Mirică, la care nu se prea uită lumea cu ochi buni... Ba nu zēū...

Moș-Gheorghe cam îngălbeni.

— Dumneata nu știi că cine dă mână

de ajutor unor tâlhari, e tot ca un tâlhar, și uite colea un articol din lege, (Niță câtă într'o carte grosicioară de pe biuroū), care spune asta lămurit de tot...

Moș-Gheorghe văzu stele verzi...

— Ei, apoi, cu cinste e din partea dumitale să te încumetrești cu alde Marin și Neagu, la tâlhăriile lor? Oare cum ți-ar veni să te vezi la ocnă, d-ta, om cu përu alb, tocmai acumă când toți îți cinstesc bătrânețele?

Moș-Gheorghe începu să tremure, și din galben se făcu vînët; iar glasu par'că îl proțăpise 'n gât nu'ș-ce ferbințeală care i se urca pe pept.

Niță ghici pe omu slab de ânger și câtă să'l mai înfricoșeze.

— Uite, moș-Gheorghe, unde ai ajuns, că am în mână toate dovezile hoției de la Neculaiu Sêrbu și alte multe, că nu degeaba de când tot pândesc și v'apropiū de ghiara mea. Ce? socotiți adicăte c'o să vă jucați cu mine o viață de om? De când vă mirosisem eū, băeți, da așteptam să vă prind în laț, ca nici o vorbuliță să îndrăsniți să ziceți...

— De dom' Nțiă, fă ce vrei cu mine... putu să rostească moș-Gheorghe cu glasu înecat.

— D'aea ascultă bine ce-am să'ți spui și dacă vrei să scapi cu obraz curat, uite, stă în puterea mea să te scap...

— Ce-i cere îți dau, dom' Niță...

— Nu așa, moș-Gheorghe, nu așa, nu cu datu, cu făcutu moș Gheorghe. Fă ce ți-oîu zice și...

— Fac, păcatele mele, fac ce mi-i porunci, că uite, m'am rătăcit, dom' Niță, nici eă nu știă cum, și'mi crapă sufletu de inimă rea și de rușine...

— Păi, uite ce-o să faci. Să'mi spui numai un lucru. Tot ce s'a găsit în fânărie la arendaș, era partea și a lui Marin, și a lui Neagu, și a dumitale, ori numai a lui Neagu și a dumitale?

— Ași ! ferească sfântu, dom' Niță, uite asta-i cruce, zău nu luam nimic din ce furău ei... Vai de păcatele mele, că doar nu sunt ca ei, dom' Niță... nu sunt, zău, așa să trăești... Eă le duceam doar ce furău ei, ba acasă, ba la tâng, ba pe la bâlciuri, și mie 'mi plăteau chirie. Atăta, zău, da încolo unde focu să mă fi atins de ceva; zău nu, dom' Niță, că uite, e Dumnezeu în cer... Da vezi ce-i cu năpatea când cade pe capu creștinului?

— Bine, bine, te cred, că asta socotiam și eă. Da atunci a cui era partea din fânărie?

— Numa a lui Neagu, dom' Niță, că din pricina aea s'a cam certat și supărat Neagu.

— Așa?— Atunci uite ce să faci d-ta, moș-Gheorghe; pune pe Neagu să ceară lui Marin altă parte.

— Păi a și cerut el aseară.

— Știu, că aseară ai fost cu Neagu la Marin.

— Păi am fost.

— Hei, moș-Gheorghe, eă le vėd toate...

— Vezı, că primar ca d-ta, dom' Niță...

— Uite, stai ciocan pe capu lui Neagu și pe de altă parte îndărjește pe Marin Sofroni să nu-i dea fărămă.

— Care va să zică să-i fac să ajungă la păruială, grăi moș-Gheorghe.

— Să pui vrajba a mai mare între ei, moș-Gheorghe, iar când o fi la adică, știi, ca să puiă mâna pe ei, te vestesc eă pe d-ta ca să te faci nevėzut câtă-va vreme și ți-oiū și spune unde să te duci.

— Las pe mine, dom' Niță, că-i puiū eă la cuțite, n'ai grije... Numa.. știi d-ta, nu care cum-va să'mi faci pocinogu...

— Ei, asta-i... Eă am o vorbă și-o faptă, moș-Gheorghe...

— Bine, dom' Niță, bine...

Și moș-Gheorghe porni îngândurat. Nu-i venea de loc la îndemână să fie știut cu

musca pe câciulă. Da dacă ar da dosu și l'ar lăsa pe Niță primaru să facă cum îl tăia capu? Ași, nu. Nu da mult crezământ lui dom' Niță, însă îi era și frică de el. Mai nemerit să facă pe voea primarului, iar gata de fugă să fie în toată clipa.

Cu astea în gând, se duse drept la Neagu acasă.

VIII

Neagu Mirică stă cam în capu satului dinspre pădure.

Căsuța lui e păcătoasă, mititică, rău îngrijită; și nici a lui nu este, la dreptu vorbind, ci a bunei lui, Stanca lui Sandu Nășdrăvanu.

Neagu a rămas de mititel fără tată, fără mamă; buna lui, pe atunci femee în putere, l'a luat să'l crească, și pe lângă văcuța ei l'a crescut, lângă boșorii ei, lângă plugu ei l'a învățat munca.

Atâta numa că cu greu îl urnia la toate. Neagu era hain din fire, lenos, cu drag numai de hoinărit, și multe mai păți biata bună-sa până'l văzu flăcău.

Când să zică Doamne-ajută, iaca i'l scrise la sorți și i'l luă la miliție.

După toate alea, să'i mai și poarte grija vreme de trei ani!

Neagu Mirică se haini și mai rău în cazarmă unde învăța o mulțime de năravuri, să bea, să fure, să pârască.

Bătut tot-d'auna pentru nepricepere și pus la cele mai ale naibei munci, ca pedeapsă, de câte ori nu se bătea cu gândul să fugă și să se facă nevăzut cine știe pe unde!

Și poate c'ar fi făcut-o și asta dacă nu cădea îndrăgostit de-o lucrătoare de la pirotehnie.

Dragostea 'l ținu pe loc; dragostea 'l vîră apoi și'n spital, că dădu peste alte alea, care mai, mai să'l facă neom.

Și era plin spitalul de soldați. N'apuca unul să se scoale și să plece, că două veneau să și ispășească în fel de fel de chinuri păcatele afurisitei de dragoste.

Cu mare nevoie ce scăpă și de asta Neagu Mirică, iar apoi, după ce împlini ai trei ani ai focului, se întoarse 'n sat la bună-sa, înzestrat cu bune apucături și cu boala în sânge.

Mai munci, mai boli, până ce începu să se însdrăvenească.

În casă mai nimic n'aveau, că bună-sa vînduse vacă, vînduse boi, ca să-i mai facă lui

câte ceva și să'i dea și parale: ținea la el prea afară din cale, săraca.

El, după ce se dădu la meșteșug cu alde nașu-său, cumpără boii și vaca la loc; dar în casă nu făcea nimic.

Strîngea parale cât îl lăsa năravu bătăreii, iar prisosu îl punea în rachiu și vin.

Năravit în toate, iaca-i pică cu tronc fata unui moșnean bogătaș, care avea două perechi de boi moldovenești, mari și frumoși, de nu numai unu, două, rîmnea la dînsii.

Dragostea cu Anica nu'l zăpăci însă de tot, că într'o noapte după ce să drăgosti cu fata, s'aruncă în țarc să fure boii.

Fata care nu-i pricepea gândul, și care nu închisese încă ușa, ca să se furișeze în casă, îl vede ieșind cu boii și alergă la dînsul.

— Ce faci, mă Neagule, und'teci cu boii noștri? îl întrebă, tăindu-i calea.

Neagu se posomoră, rămânând locului. Ce să-i răspundă?

— Ori le-ai pus gând rău? mai rosti fata cam în rîs, cam cu neodihnă.

Neagu atunci, nici una nici două, sare la Anica o apucă de gât și-o strînge așa de tare că o lasă jos lată.

A doua zi în zori, părinții își găsiră fata moartă și boii nicăirea...

Neagu desmeticit, se căi în sufletul lui și

plânse după Anica ; iar d'atunci pururea par'că îl muncea un gând urât care-î răpusese veselia și pacea.

Hoțul ucigaș nu mai fusese aflat cu toate cercetările lui dom' Niță.

D'atunci Neagu nu mai putu să se uite cu ochi poftitori la nici o fată ; iar când vre una îl ispitea cu ochi dulci, alerga în cârciumă să se potolească cu focul rachiului.

Bună-sa îl îndemna la însurătoare ; cutare și cutărică dintre prietenii bune-si și ai lui îl cicăliau mereu... Nu, și nu, — că par'că'l trecea cu rece și cu cald ; par'că vedea pe Anica cum îi rîdea, par'că se vedea pe el în drăgostire cu dînsa și dor de altă femeie nu mai avea.

Cum de 'l îndemnase uciga'l crucea să fure boii tocmai în noaptea aceea ? Cum de și pusese ochii, nașu-sëu, tocmai pe boii cari erau să fie ai lui, dacă lua pe Anica ?

De câte ori nu'i venea un fel de turbare că vedea roșu înaintea ochilor ?

Atunci alerga iarăși la Sêrbu, ori la altu și se liniștea în toropeala beției, care 'l făcea vesel, bun,—o bunătate și o veselie de timpit.

Altă dată îi pierea gându de hoțit cu nașu-sëu ; dar vezi-că, nu mai avea pofta de muncă a omului cinstit pus față în față cu

nevoea vieței și, la gându că nu ar mai fi avut cu ce bea, cel-l'alt gând i se întorcea cu hotărâre, îndărătnic și îndrăsneț.

— Cam în așa stare de răsboi cu gândurile lui îl află Gheorghe în ziua aceea.

— Bună vremea, Moș-Gheorghe,—îi rosti Neagu. Ce veste poveste?

— Iacă ce să fie, mă Neagule, fătul meu. Rău faci tu că te lași să te tragă pe sfoară țiganu de nașu-tău. Mă gândiiu aseară, mă gândiiu și azi și par'că mie nu'mi vine să te ved fără parte după ce că te-ai ostenit atâta.

— D'apoi să nu socotească naș-Marin că sunt pui de bogdaproste... rîse Neagu căinește. Mai din toate 'și-a cam tras partea a mai mare el, iar eu mai tăceam, de! ca fin. Da acuma să'și mute gându...

— Păi firește, Neagule fătul meu, firește, că și la împărțeală, dacă-i vorba, n'a fost cinstit țiganu, da știi, de tel cinstit. Eu era să ți-o spui d'atunci, da uite, 'mi-era să nu pui vrajă între noi. Acuma însă, de! când l'am văzut pe țigan că te ia și în bătaie de joc...

— Așa, moș Gheorghe, și mai ales nașa... Păi să nu mă facă...

Și Neagu se ridică suflând pe nări ca armăsarul împuns de piteni.

— Nici să-î lași, Neagule, nici să-î lași...

— Las' pe mine, moș-Gheorghe, că doar nu's de 'nțercat...

— Păi nici vorbă... Dă peste plisc cioarei, fir'ar a dracului...

IX

Neagu Mirică se duse mai multe zile pe la nașu-său și cercă mai așa, mai pe dincolo, doar l'o face cu binișoru să înțeleagă.

Și de, poate că Marin Sofroni s'ar fi plecat stăruințelor, da vezi că muierea, pe care o îndărătnicise Gheorghe, ținea morțiș să nu facă pe voea vitei de Neagu.

Intr'o duminică Neagu se cam afumâ la cârciumă și porni apoi la Marin Sofroni.

Găsi acasă numai pe Sultana și se luâ la clanță cu dînsa.

— Ia ascultă, nașo, dacă-i pe-așa, eă știu unde-î locu cu norocu și, fiin'că tot nu-î acasă nașu,—mă duc eă să'mi aleg; iar d-tale de'ți dă mâna fă gură ca să strângi pe vecini...

— Ce? ești nebun, mă fine, strigă Sultana, galbenă la față și apoi roșie de ciudă că n'avea destulă putere numai ea singură.

— Nici nebun, nici prea cuminte, nașo;

mergi de bună voie? ori mă duc singur; — și porni către ușă.

Sultana îi tăiă calea, s'agățâ de dânsul și 'l cam lovi peste obraz fără voie.

Neagu socoti că cu voie a fost și, când îi făcu vânt odată, o trimise cât colo să mearse latu odăei; ea începu să țipe, — el ieși repede și se îndreptă spre înăditura de lângă celar.

Iaca atunci și Marin.

Sultana îi ieși înainte cu bocete c'a omorât-o în bătae hoțu de Neagu și, fiind-că Marin era și nițel stropit la măsele, alergă la Neagu și iaca bătaia gata.

El, lung și subțire, Neagu scurt și virtos, începură a'și croi palme, pumni, — apoi să încleștară la trântă.

Atunci muerea începu pe la spate să care lui Neagu la pumni, și când văzu că nu'l răzbește, puse mâna pe-o scurtătură și începu să'l croiască din sănătos.

Vecinii începură să se strângă la poartă, copiii să facă haz și să se prindă pe arșice, care pe care, până ce, Neagu, lovit odată de Sultana mai cu putere, se opinti, trânti pe nașu-său, se repezi, trânti pe nașa peste nașu-său, și porni strigându-le:

— Las'că v'o fac eu, tâlharilor!

N'apucă să iasă pe poartă și iaca dom'

Niță care fusese vestit în grabă, cu garda primăriei.

— Ia stai, Neagule neică, în cotro? Ia poftim la primărie. Ce? ai venit să omori pe oameni în casa lor?

— Păi că...

— Nici o vorbă...

— Aoileo, dom' Niță, aoileo! începu să țipe Sultana, ne-a omorât, vorba dumitale, ne-a prăpădit hoțu. Uite, săracu bietu Marin, de nu 'i-o fi frânt mijlocu...

— Așa dom' Niță,—se apropiă și Marin. Veniam cu chef acasă, de! ca azi în sfânta duminică, și când ce să vezi? hoțu târnuia pe biata muiere.

— Da pentru ce, Sultano, întrebă Niță; ce-avea de împărțit cu dumneata?

— De păcatele mele, știu eu, dom' Niță? întrebă-l pe el..

— Ce-ai avut cu femeea, mă Neagule, ia spune?

— Ce-am avut,—răspuse Neagu cătând urât la nașu-său.. Păi să nu mă facă să spui.. că știe ea de ce...

— Mă diavole, ăi fi năzuit la dânsa, rîse unu dintre rumânii de față.

Mai mulți rîseră cu hohot.

— Ba să'l ia naiba, zise Sultana cu rușine... M'ași fi uitat eu la un păcătos ca el?

— Hai la primărie, încheiă Niță.

La primărie, Niță nu lăsă pe nimeni să intre.

— Ei, care-î pricina Neagule, ia spune'mi mie fără teamă, că eă te știam pe tine un flăcău de treabă.

— Păi... eram și eă cu chef, {dom' Niță, răspunse Neagu, care se răsândise până la primărie.

— Bine, cu chef,—da nu sare omu din senin la ceartă, și mai ales cu nașă-sa, nașu-său.

— Ce naș, dom' Niță, da de unde dracu naș un țigan?... N'ar fi mai mare rușine? Nuș de unde și cum, m'am pomenit așa că 'mi ziceău ei fine și le-am zis și eă nași...

— Acuma nu-î vorba de asta; naș, ne-naș, pentru ce făcuși bocluc în casa lor?

— Ei, prea mă descoși și dumneata, dom' Niță...

— Cum prea te descos? Sunt primaru vostru, și trebuie să fac pace între toți. Ce-ai avut cu dênșii? Vrei adecă să te puiă la amendă?

— Iacă pune-mă dacă socotești.

— Da dacă te-oiă și închide?

— Numa să ai de ce.

— Poate c'oiă fi având, de unde știi.

Să făcu puțină tăcere.

— Ia uită-te drept în ochii mei, Neagule...
 — Iaca mă uit. Ce! crezi că s' turbat?
 — Turbat nu, dar hoț, păcătosule, strigă Niță ridicându-se și trântind cu pumnii în masă. Ce? socoți adecâte că nu știu ce faci tu noaptea împreună cu nașu-tău, hai? Da cine-a jefuit pe Neculaiu Sêrbu dacă nu tu, cu Marin, și cu nașă-ta pe d'asupra, care sta în căruța lui Gheorghe Matache! De când vă număr pașii și ție, și la toți! Socotești că n'oiu fi știind de ce 'i-ai luat la bătae? Pentru că partea ta din hoție era toată în fânărie, colo, știi, iar nașu-tău o ține pe a lui în înăditura de lângă celar. Pentru că le cereai parte din partea lor, păcătosule, — și ei nici voiaū s'audă, iacă de ce te-ai răzvrătit împotriva-le...

Neagu înlemnise; trecuse de la floarea dovleacului, la floarea macului; ochii i se turburaseră ca la un lup în mijlocul unei cete de câini, par'că se învêrtea locu cu el, par'că voia s'o șteargă de fugă și nuș'ce'l ținea țintuit de scândurile dușumelei.

Când Niță tăcu, i se pâru că nuș'cine, că o namilă de om, voia să dea în capu lui cu ceva și să feră; atunci văzu pe Niță cum se uita la el lung și întunecat.

Nu putea să rostească nimic și se ghemui într'un colț al odăei.

— Iaca și teaca de la cuțitu tĂu, găsită în prăvălia Sêrbului...

Niță se apropie de Neagu și i vîră teaca sub nas.

— Nu-i a mea, mormoi el înneecat, e teaca lui naș Marin...

Niță crăpă ușa și șopti vĂtășelului să se ducă la Marin și să-i spuie să treacă nițel pe la primărie.

Iar apoi, se așeză la masă, începu un proces verbal și făcu pe Neagu să-i mărturisească toate isprăvile lor pe care le trecea în proces.

Când ajunse la furtu boilor lui Stan Christea, — Neagu se opri de-o-dată și și înecă glasul, — i se nălucise chipu Anicăi.

Iar lui Niță îi trecu prin minte apropierea furtului, cu moartea fetei.

— Atunci, tot tu ai omorît pe Anica lui Christea, pĂcĂtosule de tine...

— Iartă mĂ, dom' Niță, — grăi Neagu și căzu în genuchi grĂmadă în colț, iar fața și-o acoperi cu mâinile.

Niță nu nĂdĂjduise să afle atăt; Niță simția fiori de groază și de milă.

GĂndindu-se apoi cĂ era să vie Marin, îl făcu pe Neagu să se ridice, îl trecu în odae de lucru a primĂriei și puse pe gardiani la ușă să pĂzească.

După ce mai scrise în proces, iaca văzu pe Marin că intră.

— Iacă veniîu, dom' Niță, grăi el glumeț.

— Imi spuse finu-tău că ci-că'i datorezi niște bani, din nu știu care daraveră a voastră, și că nu vrei să-i'i dai... De ce dracu nu sunteți oameni cinstiți în treburile voastre, mă Marine, — par'că n'ați fi, zău, întregi la cap...

— Da n'am să-i dau, dom' Niță, crede-mă, nici o para chioară, iaca asta-i cruce... na!...

— Ei, haide du-te și'i vezi de treabă, zise Niță, iar când Marin făcu un pas spre ușă, rîzînd, — îi întinse teaca cuțitului : Iaca na'ți și teaca asta Marine să nu mai stea p'aci...

Marin se întoarse, o luă și dacă se uită lung la ea, rosti mirat :

— Iacă minune ! Da de unde răsări teaca mea p'aci?... Și cât am căutat-o !

— Păi am găsit-o eă în prăvălie la Neculaiu Sărbu... răsponse Niță țintind cu ochii pe Marin.

Țiganu cam schimbă fața, dar nu se dădu.

— La Sărbu ? Miru-mă, dom' Niță, că nu-i prea trec pragu...

— Pragu zic și eă că nu ; da prin spărtură

din spre maidan, trecuși în prăvălia Sêrbului mai acuma vr'o două săptămâni, trei ?

— Da adecă te-ai pus pe glumit, dom' Niță ? Imi pare rău, zău...

— Vorba e, teaca e a D-tale, cumpărată cu cuțitu de la Andreiū Negoiu ?

— De a mea, a mea e.—răspunse țiganu care se vedea prins cu teaca de vicleanu de primar.

— Atunci cine-a putut să lase teaca dumatiale în prăvălia Sêrbului ? N'ei fi tăiat cum-va cu cuțitu sforile de la căpăținele de zahăr, și ai uitat ? De ! adă'ți aminte bine...

— Ce căpățini de zahăr înșiri d-ta, dom' Niță ? Ce ? adecă-te vrei să mă încurci așa de geaba ? Vrei să'ți faci păcat cu mine ?

Și se îndreptă spre ușă.

— Mă rog, mă rog, ia mai stai, nu te grăbi așa Marine, că avem de vorbă amândouă, neicuță...

Pe țigan l'apucase alte alea ; par'că îl înflora printre coaste, iar picioarele îi cam tremuraū ; vedea el că nu e-a bine, dar tot își făcea inimă.

— Iaca staū, răspunse el mai cu jumătate de glas.

— Firește, mai stai. Dacă dar teaca dumatiale, ël care a ușurat prăvălia Sêrb

nu-i altul de cât d-ta care ești stăpânul tecei... Nu i așa ? Spune.

— De ! dom' Niță, știu eă ? rĂspunse țiganu care o muiase rĂu.

— Cum nu știi ? Iaca briceagu Ăsta, e-al meă. Il pierd unde-va și lumea știe cĂ-i al meă,—mi'l dĂ și eă il cunosc cĂ-i al meă,—da vezi cĂ de briceagu Ăsta sĂ leagĂ vr'o faptĂ uritĂ a mea... Am cunoscut briceagu, am spus lumĂi cĂ eă am fĂcut fapta — și d'aci s'a isprĂvit.

— Ptiă ! fir-ar a dracului de teacĂ ! strigĂ țiganu cu necaz, o trĂnti jos și o cĂlcĂ furios cu tocu cĂsmei.

— Va sĂ zicĂ ai fĂcut hoția, acuma ia spune-mi frumos cum ai fĂcut-o, cĂ eă știu cum, da vreaă sĂ vĂd dacĂ sĂ potrivește.

— Da n'am fĂcut nici o hoție, dom' Niță, sĂ mĂ batĂ Dumnezeă, sĂ n'am parte de Sultana,—na ! asta-i cruce !

— Tacă, nu te mai jura, Marine, cĂ șade rĂu ; nu ești copil sĂ nu știi ce povarĂ e un jurĂmĂnt mincinos. Ia spune și nu mĂ face sĂ pierd vremea.

— Păi cum sĂ spuiă ce nu știă sĂ spuiă, cĂnd n'am fĂcut ce zici c'am fĂcut ?

— Da dacĂ m'ași duce acasĂ la tine și-ași cĂuta colo, știi tu, Ăn Ănăditura celarului Ăluia, ia spune, ce-ași gĂsi eă acolo, Marine, hai ?

— Păi știu eu ce-ai găsi? Spune d-ta...

— Să'ți spui, fin'că pe tine te doare gura; uite, ași găsi bucăți de madipolon, lumânări, bucăți de lânărie pentru fuste, căpătâni de zahăr, marfă de-a lui Neculaiu Sêrbu, în sfîrșit... Ei, cum dai tu cu gându că s'aũ ascuns alea în pimnicioara de care numai Sultana, tu și eu știm? Ia spune...

— Păi or fi toate alea acolo, dom' Niță?

— Eũ zic că sunt. Acuma, ascultă Marine. Suntem numai noi amêndouï aici și nu ne aude nimeni. Vorbă lungă sărăcie în pungă; îmi dai mie jumătate, și jumătate să'ți rămăie ție? dar, nimenui să nu caști pliscul să spuï ceva, că te-am topit de pe fața pământului...

— Aoileo, da cum să spui, dom' Niță? mă fac mut ca groapa lui taica... Îți dau și tot dacă vrei, numai nu mă da de belea... răspunse țiganu înșelat de têrgu lui Niță făcut cu atâta bunătate de șiretenie.

— Bine, ne-am înțeles. Acuma spune'mi cum dracu ați putut voi să faceți așa minunată ispravă?

— Păi acuma spui, dom' Niță, mâncați-ași...

Și începu să i povestească, în vreme ce Niță scria; când sfîrși țiganu, îl puse să tragă cu degetu în procesu verbal și chemă apoi garda care se strânsese în pîr.

— Să'mi păziți bine pe Marin, alt-fel mergeți voi la închisoare.

— Păi cum ne fuse învoiala, dom' Niță ? grai țiganu cu neodihnă.

— St... nu'ți fie teamă prostule, ce-am vorbit e vorbă, asta-i numai așa, înțelegi tu...

Niță ieși, iar țiganu rămase în primărie, sub pază.

— Al dracului dom' Niță, își zise Marin, 'i-a fost frică să nu'mi opresc și eu ceva și d'aea mă ține aici... Bine încaltea că scap de beleaua dracului.

X

Tot în ziua aea mână Niță un om călare la tact c'o scrisoare către subprefect.

Iar cam la un ceas după închiderea vino-vaților, se duse Niță la Sultana lui Marin Sofroni.

Cum îl zări hâtra de țigancă, își grai c'un rîs ciudat :

— Tot gând rău 'mi-a pus drăcosu de dom' Niță. Potrivește când nu-i Marin acasă, — și ieși în prag.

Numai vezi că după dom' Niță mai venea și ajutoru de primar, cu notaru și cu doi milițieni.

— Iaca, dumneata ești dom' Niță? întrebă ea făcând din ochiu stâng.

— Eă, Sultano neică, și cu ai mei, că avem de lucru p'în curte și p'în casă pe la tine.

Sultanei i se făcu semn de primejdie, că ochiu stâng începu să i se bată făr' de voe.

— Zău, și ce treabă, dom' Niță? întrebă ea c'un rîs silit de cutră.

— Păi nuș'cine 'l pîrâ la tact pe bărbatu-tău ci-că ar fi făcând contrabandă de tutun și am primit ordin să căutăm...

— Da căutați, dom' Niță, păcat ele mele; cătați, poftim, uite, în casă, în tindă, îu pod, unde vreți.

— Las' că știm noi, Sultano neică, nu'ți fie teamă, că nu-i el, Marin, așa cum vor dușmanii să'l facă.

— Păi nu-i, dom' Niță, zău nu-i...

— Ia urcă-te ajutorule în pod, d-ta notarule cată coala în odaea asta, voi, gardiști, stați la ușă, și eă intru dincoace...

Sultana socoti că într'adins primaru voise să rămăie singur cu dănsa în odaia de musafiri, că ci-că să caute.

Cum intrară, Sultana prinse să se facă rușinoasă, încurcată și cu sfială par'că de nu știu ce.

Niță se așeză la masă, scoase o coală de

hârtie, călimări și, fără să se uite la țigancă, începu să scrie.

Sultana se învârti, se suci prin odăe, — da Niță nici gând să-î ia seama.

Incepu să tușească, așa știi, cu înțeles ; — Niță scria mereu.

— Păi nu cauți, dom' Niță ? întrebă ea mai apoi...

— Ba o să caut acuma, ia numai să sfârșesc aici...

După ce trecură încă câte-va clipe, iaca intrară notaru și ajutoru.

— Nimic, dom' Niță, ziseră ei pe rând.

— Atunci, veniți după mine, le grăi, și fără să cate la Sultana, ieși în curte și luă drumu către înăditura celarului.

— Iaca ! da und't'eci dom' Niță ? întrebă Sultana cam rizând pe față, cam coprinsă de fiori d'alungul trupului.

— Colo la înăditură, Sultano neică ; știi, trebuie să ne uităm peste tot locu.

Înăditura celarului era mărișoară ; chip un fel de grajd pentru 2 cai și pentru o vacă cu vițel, pentru ținut o cărucioară, ușurică și cu haz cum era a lui Marin ; pentru ținut hamurile, foarte bunicile, mai—mai boerești ; șeaua, că unu din cai era învâțat și la călărie ; pentru ținut sânioara și alte lucrăsoare care arătau pe omu cu dare de mână.

Nița se uită, le coprinse pe toate cu ochii, stătu, se socoti în gând și pe urmă s'aplecă în spre colțul din fund către dreapta, sub iesle.

Acolo era un maldăr de fân.

— Ia ajută'mi colea, ajutorule, grăi către ai lui

Ajutoru și notaru se grăbiră după poruncă.

După ce dară fânul la o parte, se ivi un fel de capac par'că...

Sultana îngălbeni și vru să se repeadă într'acolo.

— Da ce-î aci, fă ? întrebă Nița cu glas aspru.

— Păi, păi... încurcă Sultana...

— Ia trage, notarule...

Notaru se opinti și trase. Un beciu mitelut, făcut cu cărămidă, se ivi și 'n-lăuntru ce să vezi ?

Multe de-ale prăvăliei Sêrbului, la fel cu ale găse te în copita de fân.

— Da ce sunt astea, Sultano neică ? întrebă primaru, în vreme ce notaru și ajutoru rîdeaū pe sub mustăți.

— Păi nimica, dom' Nița... Iaca eū nu știū... o fi ceva, da eū nu știū neam... încurcă cumëtra.

— Sunt lucruri d'alea pe care le așezai dumneata în căruța lui Gheorghe, acuma trei

săptămâni, afurisit-o ! Ia umflați-o băeți, și mi-o închideți într'o odae d'a ei, să nu vază nici neam de om... Auzitu-m'ați ?

Mai țipă Sultana, se mai văetâ că ea nu știe nimic, că bărbatu-sëu, afurisu, o fi știind, că ea nu'i vinovată ; și multe, și multe ; lui Niță, ași ! nici nu-i păsa.

In stîrșit dase de urma tâlharilor ; scăpase satu de pacoste.

Până'n ziuă, pomojnicu sosi cu vr'o șase călărași ; cercetâ înc'odată pe vinovați și împlini toate formele ca să-i poată trimite la tîrg pentru închisoare și judecată.

Gheorghe o ștersese din ajun ; Niță primaru se ținuse de vorbă.

Când se vëzură față 'n față nașu și nașa cu finu Neagu prăpădit și abia îndrăznind să ridice ochii la ei și mai ales la pomojnic, — țiganu dârz, grăi :

— Aoileo, fine, fir-ai al dracului, tu ne-ai mâncat fripți, că de nu erai mămăligă, putea lui dom' Niță să-i tot miroase a urmă de lup !...

— Ba capu tîu al dracului să fie Marine, că uitași teaca, face-te-ai teacă pe ai-laltă lume ! îi rosti Sultana și se puse pe bocite.

După prânz fură porniți la tact.

— Las', dom' Niță, că poate ne-om mai

vedea odată, strigă Marin când eșea pe poarta primăriei și arată pumnul primarului.

— Huideo, cioară afurisită, îi strigară rumâni, făcuți cete-cete de amëndouë margi-nile șoselei.

— Ti! ce mai om dom' Niță ăsta, grăi un rumân în vêrstă.

— Păi nu'l știi, răspuse altul, *primar și jumătate mă!*... Cum mai puse botnița la toți!...

— Săracu Neagu, mormoi un bătrân câ-tând cu milă în urma cetei care pornise, nu-mai țiganu l'a scos din minte!

S F I R Ș I T

VERIFICAT
2007

